

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ**

«Η ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΗΣ ΒΙΑΣ»

Αναστασιάδη Ιωάννα Στυλιανή (1812020005)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ζήση Αναστασία

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

2023-2024

Ευχαριστίες:

Η παρούσα εργασία αποτελεί πτυχιακή εργασία, στο πλαίσιο του Προπτυχιακού Προγράμματος της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, με έδρα την Μυτιλήνη. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγηση σε όλη αυτή την ακαδημαϊκή διαδρομή. Η στήριξη και η ενθάρρυνσή τους ήταν καθοριστική για τη διαμόρφωση αυτής της εργασίας και της ακαδημαϊκής μου προόδου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην κα. Αναστασία Ζήση, Καθηγήτρια του τμήματος Κοινωνιολογίας στον τομέα της Κοινωνικής Ψυχολογίας, για τις γνώσεις που μου πρόσφερε σε όλη την ακαδημαϊκή πορεία μου στο τμήμα κοινωνιολογίας. Επίσης, εκτιμώ βαθύτατα όλο το προσωπικό του τμήματος Κοινωνιολογίας για το ευνοϊκό ακαδημαϊκό περιβάλλον που μου πρόσφερε και τα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής Αξιολόγησης της πτυχιακής μου εργασίας, κα. Μαρκαντωνάτου Μαρία με γνωστικό αντικείμενο την Πολιτική Κοινωνιολογία και την κα. Συρμαλή Μαρία-Ελένη με γνωστικό αντικείμενο την Οικονομία και Κοινωνία στη Σύγχρονη Ελλάδα.

Τίτλος/ Θέμα:

«Η Ανατομία της ‘Συντροφικής’ Βίας»

Περίληψη:

Στο πλαίσιο του προπτυχιακού προγράμματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Η Ανατομία της Συντροφικής Βίας» πραγματεύεται το φαινόμενο της συντροφικής βίας ως παράγωγο της ενδοοικογενειακής βίας και το πλαίσιο γύρω από το οποίο εκτυλίσσεται. Αρχικά, γίνεται επισκόπηση του νομικού πλαισίου πριν την εμφάνιση στις διάφορες μορφές κακοποίησης και στον κύκλο της βίας, συμπεριλαμβανομένου της έννοιας της συνεξάρτησης στη σχέση θύματος-δράστη και του αντίκτυπου της πανδημίας Covid-19. Η εν λόγω εργασία εξετάζει ατομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη βία, καθώς και την ανησυχητική τάση των γυναικοκτονιών, αλλά και την θέση εκείνων που «έλκονται» από τη φύση των κακοποιητών. Παράλληλα, αναλύονται διεξοδικά οι θεωρητικές προσεγγίσεις, που κυμαίνονται από το ψυχιατρικό μοντέλο έως κοινωνιολογικές και φεμινιστικές θεωρήσεις και άλλα πολλά θεωρητικά σχήματα. Επίσης, ασκείται κριτική σε κοινωνικούς μύθους γύρω από την κακοποίηση των γυναικών, αναλύοντας παρανοήσεις τόσο για τα θύματα όσο και για τους δράστες, όσο ταυτόχρονα εξετάζονται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις σε διάφορα επίπεδα, όπως στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, την υγειονομική περίθαλψη, το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και τις απεικονίσεις των μέσων ενημέρωσης. Τέλος, διερευνούνται τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τόσο των δραστών όσο και των θυμάτων, με τις τελευταίες ενότητες να ξεδιπλώνουν επιστημονικές προσεγγίσεις για την πρόληψη και θεραπεία των θυμάτων, καθώς και θεραπευτικά μοντέλα για την αντιμετώπιση της συμπεριφοράς των δραστών.

Λέξεις/ Φράσεις Κλειδιά:

Συντροφική βία, Ενδοοικογενειακή βία, Κακοποίηση, Έμφυλη βία, Γυναικοκτονία, Δράστης, Θύμα

Abstract:

In the context of the undergraduate program of Sociology at the University of the Aegean, this thesis titled “The Anatomy of Intimate Partner Violence” addresses the issue of intimate partner violence as an extension of domestic violence and explores its surrounding context. Initially, an overview of the legal framework is provided before exploring in-depth various forms of maltreatment and the cycle of violence, including the concept of co-dependency in the victim-perpetrator dynamic and the impact of the Covid-19 pandemic. The study investigates both individual and societal factors contributing to violence, as well as the disturbing trend of femicides and the profile of those drawn to abusers’ characteristics. In addition, it delves into theoretical perspectives ranging from psychiatric models to sociological and feminist interpretations, among other frameworks. The thesis also challenges societal myths surrounding female abuse, dissecting misconceptions about both victims and perpetrators while examining social representations across different strata, such as formal social control, healthcare, social welfare systems, and media depictions. Lastly, it explores the personal and societal traits of both offenders and victims, with concluding sections presenting scientific strategies for victim prevention and treatment, alongside therapeutic models for reforming perpetrator behavior.

Keywords/Phrases: Intimate partner violence, Domestic violence, Abuse, Gender-based violence, Femicide, Perpetrator, Victim

Περιεχόμενα

1. Νομικό πλαίσιο:	7
2. Ενδοοικογενειακή Βία - Συντροφική Βία.....	10
2.1. Μορφές Κακοποίησης.....	11
2.2. Κύκλος της Βίας & Σχέδιο Δράσης	16
2.3. Συνεξάρτηση.....	21
2.5. Γυναικοκτονίες	28
2.6. Οι “Θαυμάστριες” των Κακοποιητών.....	33
2.7. Η Πανδημική Συνθήκη Covid-19	34
3. Μοντέλα και Θεωρίες.....	38
3.1. Ατομικές Θεωρίες - Ψυχιατρικό μοντέλο	38
3.2. Θεωρίες Κοινωνικής Δομής - Κοινωνιολογικό μοντέλο	40
3.3. Φεμινιστική θεωρία.....	42
3.4. Θεωρία κοινωνικών πόρων	45
3.5. Θεωρία υποκουλτούρας βίας.....	46
3.6. Θεωρία κοινωνικής μάθησης & διαγενεακής μεταφοράς της βίας	47
3.7. Θεωρία κοινωνικών συναλλαγών στις διαπροσωπικές σχέσεις	48
3.8. Θεωρία κοινωνικού ελέγχου: Συντροφική βία	49
3.9. Ψυχοκοινωνική θεωρία της Επίκτητης Αδυναμίας.....	50
4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Μύθοι & Πραγματικότητα περί κακοποίησης γυναικών	51
4.1. Μύθοι γύρω από το θύμα και τον δράστη.....	53
4.1.1. Μύθοι για την γυναίκα - θύμα.....	53
4.1.2. Μύθοι για τον άνδρα - δράστη.....	57
4.2. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις επίσημου κοινωνικού ελέγχου.....	59
4.3. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις συστήματος υγείας.....	61
4.4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις συστήματος κοινωνικής πρόνοιας	62
4.5. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις σε ΜΜΕ.....	62

5. Ατομικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Δράστη & Θύματος	63
5.1. Χαρακτηριστικά του δράστη.....	63
5.2. Χαρακτηριστικά του θύματος.....	67
6. Επιστημονική Προσέγγιση Επιζωσών/ Θυμάτων: Πρόληψη και Αντιμετώπιση ...	70
7. Επιστημονικά Μοντέλα Θεραπευτικής Προσέγγισης Δράστη	75

1. Νομικό πλαίσιο:

Η έμφυλη, ενδοοικογενειακή ή συντροφική βία καταδικάζεται, μέσω νομικών ρυθμίσεων σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Αρχικά, αναφορικά με τη διεθνή διάσταση της προάσπισης γενικότερα των ανθρωπίνων και ειδικότερα των γυναικείων δικαιωμάτων, υπογραμμίζεται η σημασία του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η τελευταία συνδυαστικά με άλλες Συνθήκες οδήγησαν στην σύσταση της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων εις Βάρος των Γυναικών (CEDAW), το 1979, από τον ΟΗΕ, η οποία ήταν το πρώτο νομικό κείμενο που αναφερόταν στις διακρίσεις που υφίστανται οι γυναίκες, προτείνοντας ένα αμυντικό μηχανισμό τήρησης των γυναικείων δικαιωμάτων ελέγχοντας τα κράτη - μέλη ανά τετραετία για την τήρηση της, αν και δεν διευκρινίζεται η ποινικοποίηση της βίας. Έπειτα, το 1993 σημειώνεται η Διακήρυξη για τον Περιορισμό όλων των Μορφών Βίας κατά των Γυναικών από τα Ηνωμένα Έθνη, ως το πρώτο διεθνές κείμενο που αφορά μόνο την έμφυλη βία, με συμβουλευτικό όχι απαγορευτικό χαρακτήρα, εμπερικλείοντας και την ψυχολογική βία, ενώ το 1995 υπογραμμίζεται η σημασία της Διακήρυξης του Πεκίνο φέρνοντας στο προσκήνιο το ζήτημα βίας κατά των γυναικών ως εγκλήματα φύλου (Μπαμπασιδής, 2021), αναγνωρίζοντας τις πέντε διστάσεις της βίας εις βάρος των γυναικών, οι οποίες είναι η σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική, οικονομική και πνευματική (Ρομπόκου - Καραγιάννη, 2020).

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η ευρωπαϊκή νομοθεσία συνιστά την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ως βασική αξία – στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε). Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ν.4531/2018) αποτελεί τη πιο ολοκληρωμένη διεθνή συνθήκη αναφορικά με την καταπολέμηση και πρόληψη της βίας κατά των γυναικών και ενδοοικογενειακής βίας, αναγνωρίζοντας για πρώτη φορά τον συζυγικό βιασμό νομικά. Η εν λόγω συνθήκη υπογράφηκε το 2011, εφαρμόζεται από το 2014 και είναι το πρώτο νομικό έγγραφο στην Ευρώπη που έχει μια πιο ολιστική οπτική αντιμετώπισης όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών, ενώ ταυτόχρονα επεκτείνει την ισχύ του ηλικιακά εμπερικλείοντας και τα κορίτσια κάτω των 18 ετών. Βασικοί άξονες της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης είναι η πρόληψη, η προστασία, η δίωξη και ολοκληρωμένες πολιτικές εξάλειψης της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, υποχρεώνοντας τα κράτη - μέλη να λάβουν νομικά μέτρα ποινικοποιώντας τέτοιου είδους εγκλήματα (Βαΐου κ.α., 2021). Ακόμη,

στο φάσμα που καλύπτει εισάγεται ως νέος όρος το “stalking”, που χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό της κατ’ εξακολούθηση παρενοχλητικής συμπεριφοράς παρείσφρησης στις προσωπική ζωή ενός ατόμου με τη μορφή εμμονικής παρακολούθησης που μπορεί δυνητικά να αποβεί μοιραία για το ανυποψίαστο θύμα.

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την εξασφάλιση της ορθής λειτουργίας της ορίζει το “GREVIO” ως ελεγκτικό σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, απαρτιζόμενο από 10 με 15 άτομα, εμπειρα σε θέματα ισότητας, προερχόμενα από τα κράτη-μέλη, για μια τετραετία (Ρομπόκου - Καραγιάννη, 2020: 39). Η GREVIO προετοιμάζει και δημοσιεύει εκθέσεις που αξιολογούν τα νομοθετικά και άλλα μέτρα που λαμβάνονται για την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης. Η ίδια μπορεί να κινήσει ειδικές διαδικασίες έρευνας εάν απαιτούνται ενέργειες για την αποτροπή οποιασδήποτε σοβαρής, μεγάλης κλίμακας ή παρατεταμένης βίας που καλύπτεται από τη σύμβαση ή και να υιοθετήσει γενικές συμβουλές σχετικά με θέματα και έννοιες συμβάσεων (Council of Europe, n.d.). Αντίστοιχη αρχή παρακολούθησης για την Ελλάδα είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων .

Σύμφωνα με το Council of Europe (2011), ως ενδοοικογενειακή βία ορίζονται «οι πράξεις φυσικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας, οι οποίες συμβαίνουν εντός της οικογένειας ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, ανεξάρτητα ή όχι του κατά πόσο ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιραστεί την ίδια κατοικία με το θύμα» (Κάββουρα, 2021: 139). Παράλληλα, ως συντροφική/ συζυγική βία, δηλαδή βία μεταξύ συζύγων ή συντρόφων, στοιχειοθετείται ως η κατηγορία ενδοοικογενειακής βίας που συναντάται πιο συχνά στα ενήλικα μέλη της οικογένειας (Ε.Κ.Κ.Α., n.d.). Επιπλέον, αναφορικά με την προστασία των θυμάτων έμφυλης ή ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας, το 2020 προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η πρώτη στρατηγική της περί προάσπισης των δικαιωμάτων των θυμάτων (2020 – 2025), με στόχο την καταγγελία, αποζημίωση οδύνης και συνεργασία με φορείς, ενώ προηγουμένως η Οδηγία 2012/ 29/ ΕΕ από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν η μόνη σχετική αναφορά, η οποία απορροφήθηκε από την Ελλάδα (Μπαμπασιδής, 2021).

Ειδικότερα, στην Ελλάδα κατοχυρώνεται η ισότητα των φύλων και καταδικάζεται η έμφυλη βία, μέσω του Συντάγματος και του Ν.4604/2019. Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης υλοποιείται στην Ελλάδα διαμέσου της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων

(ΓΓΔΟΠΦ), η οποία συντονίζει και αξιολογεί πολιτικές πρόληψης και καταπολέμησης της βίας, σε συνεργασία με Δημοτικές Επιτροπές Ισότητας (ΔΕΠΙΣ) και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, με στόχευση την πρόληψη και αντιμετώπιση κάθε μορφής βίας κατά των γυναικών. Καίριας σημασίας αποτελεί ο Ν.3500/2006 που ειδικεύεται στην ενδοοικογενειακή/ συντροφική βία, εισάγοντας τον θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης με τη μορφή επανορθωτικής δικαιοσύνης διευκολύνοντας την καταγγελία και τοποθέτηση του δράστη σε θεραπευτικό πρόγραμμα, αλλά και την ανάκαμψη του θύματος. Ταυτόχρονα, ο παραπάνω νόμος συμπεριλαμβάνει την έννοια του συζυγικού βιασμού και ορίζει την αυτεπάγγελτη δίωξη τέτοιων εγκλημάτων (Μπαμπασιδής, 2021), χτίζοντας τις βάσεις της ενδοοικογενειακής βίας ως φαινόμενο με έμφαση στο φύλο (Τσίγκανου, 2021). Η ενδοοικογενειακή βία θεωρείται πλέον περισσότερο κοινωνικό παρά προσωπικό ζήτημα, καθώς απαγορεύεται ρητά είτε εις βάρος ενήλικα/ συντρόφου, είτε εις βάρος τέκνου, αποτελεί τεκμήριο διάρρηξης γάμου και με τον παραπάνω νόμο τιμωρείται ο συζυγικός βιασμός. Συμπληρωματικές διατάξεις ήταν αυτές που προστέθηκαν με την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (Ν.4531/2018) για τον έμφυλο παράγοντα (Ρομπόκου - Καραγιάννη, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, όσο αναφορά τις κυρώσεις περί ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας επιβάλλονται διαφορετικές ποινές ανάλογα τη φύση της πράξης. Στη περίπτωση της σωματικής βλάβης ενδείκνυται η ποινή ενός έως δεκαπέντε έτη, του εξαναγκασμού ή απειλής από έξι μήνες έως πέντε έτη, της προσβολής της αξιοπρέπειας έως δύο έτη, ενώ η απειλή μάρτυρα ή παρεμπόδιση της δικαιοσύνης τιμωρείται με ποινή από τρεις μήνες έως τρία έτη. Παράλληλα, για τον βιασμό ανεξάρτητα από το αν τελείται εντός ή εκτός έγγαμου πλαισίου ενδείκνυται ποινή έως είκοσι έτη (Κεφαλληνού, 2019).

Γενικότερα, αυτό το είδος της βίας θεωρείται αυτεπάγγελτο ποινικό αδίκημα, δηλαδή δεν προϋποθέτει μήνυση αν και μπορεί να υποβληθεί, αλλά μόνο καταγγελία, μαρτυρικές καταθέσεις στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα και πιθανά στοιχεία που μπορεί να βοηθήσουν στην δίωξη. Σημειώνεται ότι η μήνυση για περιστατικά ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας δεν χρειάζεται παράβολο, μπορεί να αποτελέσει στοιχείο ενίσχυσης αίτησης διαζυγίου, ενώ υπό τις συνθήκες αυτοφώρου ο δράστης εντός δύο ημερών συλλαμβάνεται και οδηγείται σε δίκη. Το θύμα αν είναι τραυματισμένο παραπέμπεται σε ιατροδικαστή για έρευνα και εάν νιώθει φόβο για

την σωματική του ακεραιότητα μπορεί να ζητήσει ασφαλιστικά μέτρα από το Πρωτοδικείο (Κεφαλληνού, 2019).

2. Ενδοοικογενειακή Βία - Συντροφική Βία

Αρχικά, με γνώμονα την διεθνή βιβλιογραφία, η Loseke ορίζει ως βία οποιαδήποτε έκφραση επιθετικής συμπεριφοράς με σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική ή λεκτική μορφή που είναι ανεπιθύμητη και υποβαθμίζει κάποιο άτομο, συμπεριλαμβανομένου ακραία εκδήλωση βίας, με συστηματικό χαρακτήρα από πρόθεση αποσκοπώντας στην επιβολή και υποταγή επί του θύματος (Χατζηφωτίου, 2005: 45). Παράλληλα, σύμφωνα με την Επιτροπή για θέματα Εσωτερικών (1992), ο Οργανισμός της “Γυναικείας Βοήθειας”, του οποίου η σημαντικότητα θα αναλυθεί στη συνέχεια, προσδιορίζει ως βία κατά των γυναικών *“απειλές, εκφοβισμό, χειρισμό, απομόνωση, το να αφήσεις μια γυναίκα χωρίς λεφτά, κλειδωμένη, χωρίς φαγητό ή να χρησιμοποιείς (και να κακοποιείς) τα παιδιά της με διάφορους τρόπους για να τη φοβίσεις ή να την υποτάξεις,... συστηματική κριτική και εξευτελιστικά σχόλια”* (Χατζηφωτίου, 2005: 34).

Στη συνέχεια, ένας προβληματισμός μέχρι την υιοθέτηση και χρήση ενός όρου που θα εμπερικλείει όσο το δυνατόν πληρέστερα όλο το φάσμα της βίας κατά των γυναικών σε συντροφικές σχέσεις, λαμβάνοντας υπόψη ότι όλες οι περιπτώσεις δεν είναι ίδιες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι αυτά των όρων συζυγική βία ή συζυγική κακοποίηση, που δεν συμπεριλαμβάνουν τη βία κατά των γυναικών εκτός έγγαμου βίου. Ο όρος κακοποιημένες γυναίκες που, αν και θέτει ως σημείο αναφοράς το θύμα, εστιάζει περισσότερο στη σωματική εκδήλωση της βίας, χωρίς να μιλά για αυτή σε επίπεδο προσωπικών σχέσεων. Βέβαια, κατά τη Pahl, ο εν λόγω όρος αν χρησιμοποιηθεί συνδυαστικά με αυτόν των βίαιων συζύγων μετατοπίζει τη προσοχή από τον δράστη στο θύμα. Αντίστοιχα, ο όρος οικογενειακές διαμάχες έχει ήπιο χαρακτήρα που δεν μπορεί να αναδείξει την ενδεχόμενη χρήση βίας σε μερικές περιπτώσεις όπως αρμόζει. Έτσι, η Smith αναφέρει ότι οι ειδικοί κατέληξαν στην υιοθέτηση του όρου ενδοοικογενειακή βία, διότι υπογραμμίζει την χρήση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας που πλέον έχει ποικίλες μορφές (Χατζηφωτίου, 2005: 24).

Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας οριοθετείται ως *“η τέλεση αξιόποινης πράξης σε βάρος μέλους της οικογένειας που προσβάλλει τη σωματική ακεραιότητα και υγεία, την προσωπική ελευθερία, την γενετήσια ελευθερία και την γενετήσια αξιοπρέπεια... Η βία αυτή είναι αθέατη γιατί είναι πίσω από κλειστές*

πόρτες”, υπογραμμίζοντας πως το 98% των θυμάτων είναι γυναίκες, βάσει ερευνών στην Ευρώπη (Ρομπόκου - Καραγιάννη, 2020: 37). Η συντροφική βία εμπίπτει στο φάσμα που καλύπτει η ενδοοικογενειακή βία, στρέφοντας το ενδιαφέρον της στη βία κατά των γυναικών και μεταξύ συντρόφων.

Η συντροφική βία, ή αλλιώς η κακοποίηση των γυναικών από τον σύντροφο/ σύζυγο τους, είναι “μοντέλο συμπεριφοράς ελέγχου, το οποίο περιλαμβάνει λεκτική, ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική, οικονομική και κοινωνική κακομεταχείριση ενός ενηλίκου από τον άλλον ενήλικο, στα πλαίσια μιας άτυπης ετεροφυλικής ερωτικής σχέσης ή ενός γάμου” (Παπαμιχαήλ, 2004: 8). Συμπληρωματικά, η Barbara Hart στον δικό της ορισμό αναφέρει ότι η συντροφική βία κατά των γυναικών είναι εξαναγκαστική συμπεριφορά του δράστη που αποσκοπεί στον έλεγχο και την ρύθμιση δράσεων, σκέψεων ή αξιών του θύματος, με την βία να μετατρέπεται σε κακοποίηση εάν οδηγεί στη χειραγώγηση της γυναίκας. Κατά την Pagelow, η κακοποίηση χαρακτηρίζεται ως ο εσκεμμένος τραυματισμός, εξαναγκασμός ή περιορισμός μιας γυναίκας βίαια από τον άνδρα με τον οποίο έχει σεξουαλική σχέση, ανεξάρτητα από το αν είναι παντρεμένοι (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Σύμφωνα με την Lenor Walker, η κακοποίηση είναι “κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ανθρώπου, που ασκείται στα πλαίσια της εκμετάλλευσης του από κείνον που κατέχει θέση εξουσίας.” (Walker, 1989: 9). Κατ’ επέκταση, ως κακοποιημένη γυναίκα οριοθετεί εκείνη που έχει υπομείνει τουλάχιστον δύο κύκλους βίας και έχει παραμείνει να υφίσταται βίαιες συμπεριφορές εις βάρος της, σωματικής, σεξουαλικής ή/ και ψυχολογικής φύσεως, από έναν άνδρα με τον οποίο διατηρεί στενή σχέση, ανεξάρτητα από το αν είναι παντρεμένοι ή όχι, που την αναγκάζει να ικανοποιεί τα αιτήματά του, αγνοώντας τις δικές της επιθυμίες, δικαιώματα και συμφέροντα (Walker, 1989). Παράλληλα, κατά τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ως δράστης προσδιορίζεται ο θύτης βίαιων πράξεων ή παρενόχλησης συντρόφου, αυθαίρετα του είδους των κατηγοριών που εκκρεμούν σε βάρος του (Μπαμπασιδής, 2021).

2.1. Μορφές Κακοποίησης

Το πεδίο της συντροφικής βίας εμφανίζει ορισμένες επιστημονικές αντιπαραθέσεις, αναφορικά με την συμμετρία ή ασυμμετρία της βίας μεταξύ άνδρα και γυναίκας, κάτι που θεωρείται καίριο για την περαιτέρω εμβάθυνση στις πτυχές αυτού του φαινομένου. Ειδικότερα, σύμφωνα με την οπτική της συμμετρίας βίας

ανάμεσα στα φύλα, η πηγή των επιθετικών συμπεριφορών είναι καθημερινές απογοητεύσεις και πιέσεις που υφίστανται οι δύο συμβαλλόμενοι σε μία σχέση, δίνοντας τις ίδιες πιθανότητες στατιστικά σε άντρες και γυναίκες να είναι τόσο δράστες όσο και θύματα. Αντίθετα, η οπτική που ακολουθούν υποστηρικτές της ασυμμετρίας βίας, όπως οι φεμινιστές, τοποθετούν τον άνδρα σε θέση δράστη και τη γυναίκα σε θέση θύματος στην πλειονότητα των περιπτώσεων συντροφική βίας, η οποία ευθύνεται πατριαρχικές κοινωνικές πεποιθήσεις που μιλούν για την κυριαρχία του άνδρα μέσω της επιβολής του στην υποταγμένη σύντροφό του (Παπαμιχαήλ, 2020, 45).

Έτσι, χρυσή τομή ανάμεσα στις δύο παραπάνω οπτικές αποτέλεσε το 1995 η έρευνα του Johnson, η οποία διαχώρισε τους τύπους επιθετικότητας στις συντροφικές σχέσεις, σε συντροφική τρομοκρατία και κοινή βία του ζευγαριού, εκ των οποίων ο πρώτος τύπος θέτει ως κοινό στοιχείο όλων των μορφών κακοποίησης την προσπάθεια επιβολής του δράστη και τον εξαναγκαστικό έλεγχο του θύματος δημιουργώντας ένα μοτίβο φόβου με την βία να μην είναι αμοιβαία, αναδεικνύοντας μεγαλύτερο ποσοστό ανδρών να εμφανίζουν τέτοιου είδους συμπεριφορά εις βάρος των συντρόφων τους. Στον αντίποδα, ο δεύτερος τύπος της κοινής βίας ανάμεσα στο ζευγάρι αναφέρεται στην αμοιβαιότητα άσκησης βίας μεταξύ των συντρόφων, που χαρακτηρίζεται από χαμηλή ένταση και συχνότητα στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής, ενώ στερείται τον απώτερο σκοπό επιβολής του ενός συντρόφου στον άλλο που συναντάται στον προηγούμενο τύπο. Ο Johnson σημειώνει ότι η συντροφική βία αποτελεί μόνο ένα μέρος του συνεχόμενου βιώματος συντροφικής τρομοκρατίας, με τον δράστη να επιδιώκει την επιβολή του, προειδοποιώντας ότι μπορεί δυνητικά να πάρει μεγαλύτερη έκταση σε ακραίο βαθμό έως και επικίνδυνο για την ανθρώπινη ζωή, με οποιαδήποτε τυχόν αντίσταση ή αντίδραση που φέρει το θύμα να εκλαμβάνεται ως άμυνα (Παπαμιχαήλ, 2020, 45-46).

Κατ' επέκταση, οι μορφές κακοποίησης που μπορεί να υιοθετήσει η συντροφική βία διχοτομούνται σε ορατές και αόρατες προς τρίτους εκτός της τοξικής σχέσης. Πιο συγκεκριμένα, ως πιο ορατές μορφές μπορούν να χαρακτηριστούν η σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση, σε αντίθεση με την λεκτική, την ψυχολογική και την οικονομική κακοποίηση που είναι πιο δύσκολο να ανιχνευτούν εκ πρώτης όψεως.

Αναλυτικότερα, ως σωματική κακοποίηση νοείται *«κάθε πράξη σωματικής κακοποίησης, που δεν έχει σεξουαλική φύση, και έχει ως κατάληξη τον πόνο, τη*

δυσφορία και την πρόκληση βλαβών στο άτομο που τη βιώνει» (Διοτίμα, 2022). Αυτή η μορφή κακοποίησης μπορεί να κλιμακωθεί, καθώς εκεί οριοθετείται από ένα χτύπημα έως μια ένοπλη επίθεση που μπορεί δυνητικά να οδηγήσει στην αφαίρεση μιας ανθρώπινης ζωής. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν χτυπήματα, το δέσιμο/περιορισμός, η εγκατάλειψη σε επικίνδυνο ή άγνωστο μέρος, η άρνηση βοήθειας και η επίθεση με όπλο ή χημικά (Πετρουλάκη, 2013). Σύμφωνα με τους Gayford, Pagelow και Andrews, η σωματική βία κατά των γυναικών στη περίπτωση εγκυμοσύνης είναι συνήθως χτυπήματα στη κοιλιά (Χατζηφωτίου, 2005). Κατά τον Elsborg, σε μία παγκόσμια κλίμακα, ένα ποσοστό 30% των γυναικών έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία από τον σύντροφο τους, ενώ αντίστοιχα το ποσοστό βίας από μη συντρόφους αγγίζει το 7% (Κουνενού & Κουρμούση, n.d.).

Παράλληλα, η σεξουαλική κακοποίηση είναι η απόπειρα ή τέλεση σεξουαλικής πράξης με άτομο που δεν είναι σε θέση να κατανοήσει τη φύση της, τις συνθήκες ή ακόμα και να αρνηθεί, χωρίς βέβαια ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως τέτοια να προϋποθέτει απαραίτητα και την ολοκλήρωση της. Εντός του φάσματος της σεξουαλικής κακοποίησης εντάσσεται και ο στοχευμένος τραυματισμός του ενός συντρόφου από τον άλλον κατά την επαφή (Πετρουλάκη, 2013). Συχνά το θύμα εξαναγκάζεται με τη χρήση σωματικής βίας από τον δράστη και ανεπιθύμητων σεξουαλικών σχόλιων ή αντίστοιχων κινήσεων, όπως μη επιθυμητό φίλημα ή άγγιγμα προσωπικών σημείων του σώματος. Ο σεξουαλικός εξαναγκασμός δύναται να υλοποιηθεί με τη μορφή απειλής ή συναισθηματικής βίας, όπως η απιστία. Η σεξουαλική κακοποίηση ως όρος ομπρέλα εμπεριέχει τον βιασμό, την εμπορία ανθρώπων και τις καταναγκαστικές κυήσεις ή εκτρώσεις.

Υπό αυτό το πρίσμα, ο Storr αποπειράθηκε να φυσικοποιήσει την βία με τη μορφή σεξουαλικού εξαναγκασμού των γυναικών συντρόφων/ συζύγων συνυφαίνοντας την με την εκδήλωση της αντρικής σεξουαλικότητας. Η ενεργή σεξουαλική ζωή ενός άνδρα θεωρείται αναγκαιότητα για την αυτοεκτίμηση του, με την θέληση της γυναίκας να παραγκωνίζεται, καθώς οι άνδρες νομίζουν πως η βία μπορεί να είναι το ίδιο διεγερτική και για τις γυναίκες, ενώ η άρνηση πληγώνει το αίσθημα του ανδρισμού. Ο παραπάνω συλλογισμός συνδυαστικά με άλλες αντίστοιχες διατυπώσεις αποτέλεσαν την βάση για την πολιτισμική νομιμοποίηση του συζυγικού βιασμού, με πολλές γυναίκες να νιώθουν ενοχή όταν αρνούνται να εκτελέσουν τα “συζυγικά τους καθήκοντα” ή δεν συνειδητοποιούν πως ο εξαναγκασμός τους εμπίπτει στη πραγματικότητα του βιασμού (Παπαμιχαήλ, 2004).

Γενικότερα, η σεξουαλική βία μπορεί να αποτελέσει στοιχείο μόλυνσης της κοινωνίας, καθώς εδράζει στην αδυναμία επιβολής του δράστη μέσω διαλόγου (Σαριδάκη, 2000). Ο βιασμός είναι ένα βίαιο έγκλημα κατά των γυναικών που αφορά περισσότερο ζητήματα επιβολής εξουσίας παρά σεξουαλικών επιθυμιών. Στο πλαίσιο του έγγαμου βίου, ο βιασμός ως ζήτημα αγνοούνταν για πολύ καιρό, διότι ο γάμος ήταν συνυφασμένος με δικαιώματα ικανοποίησης σεξουαλικής φύσεως του άνδρα από τη γυναίκα σύντροφο, χωρίς να διευκρινίζεται η περίπτωση που εκείνη δεν συναινούσε. Σύμφωνα με τους Jacobson & Gottman, υπήρχαν περιπτώσεις που γυναίκες έχοντας εσωτερικεύσει τη παραπάνω παραδοχή όταν ερωτήθηκαν εάν είχαν ποτέ βιαστεί ή εξαναγκαστεί σεξουαλικά από τον σύντροφο/ σύζυγο τους, αν και σε πρώτη φάση απαντούσαν όχι, δεν συνειδητοποιούσαν ευθύς αμέσως το αν όντως ήταν θύματα παρά μόνο μετά από λεπτομερή σκέψη, αφού όταν είχε συμβεί κάτι το είχαν φυσικοποιήσει.

Παράλληλα, κατά τους Finkelhor & Yllo, υπάρχουν τρεις βασικές κατηγορίες συζυγικού βιασμού, εκ των οποίων ο πρώτος ονομάζεται βιασμός κακοποίησης, συναντάται σε πολύ βίαιες σχέσεις, με τις γυναίκες να υφίστανται σωματική κακοποίηση συστηματικά και επιπρόσθετα να βιάζονται και να ταπεινώνονται. Ο δεύτερος τύπος είναι ο εξαναγκαστικός βιασμός, εντοπίζεται σε μη βίαιες σχέσεις, με τον άνδρα να λαχταρά τον έλεγχο εξαναγκάζοντας σεξουαλικά τη σύζυγο του τόσο ώστε να συμμορφωθεί με τις επιθυμίες του. Τέλος, ο τρίτος τύπος συζυγικού βιασμού είναι αυτός του εμμονικού βιασμού, ο οποίος αν και λιγότερο συχνός είναι ο πιο σαδιστικός, με τον σύζυγο να ικανοποιείται μέσω της βίαιης σεξουαλικής δραστηριότητας και της πρόκλησης πόνου στη σύζυγο του. Καταληκτικά, ο συζυγικός βιασμός μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικές επιπτώσεις στο θύμα έως και δεκαπέντε χρόνια μετά την επίθεση. Το θύμα είναι έντεκα φορές πιο πιθανό να διαγνωστεί με κατάθλιψη και έξι φορές πιο πιθανό να αποκτήσει φοβίες (Coltrane & Collins, 2001: 468-469).

Στη συνέχεια, αναφορικά με τις πιο αόρατες μορφές κακοποίησης, ο θύτης μπορεί να παραπλανήσει τον περίγυρο διαμορφώνοντας μια φαινομενικά αψεγάδιαστη εικόνα για τον εαυτό του. Μια εκ των οποίων είναι η λεκτική κακοποίηση που έχει συμβολικό χαρακτήρα και κυμαίνεται σε ένα φάσμα συμπεριφορών από φωνές έως και προσβολές καταλήγοντας σε λεκτικό εξευτελισμό, με στόχο τη χειραγώγηση, τον έλεγχο του θύματος και την πρόκληση ψυχικού πόνου. Αυτή η μορφή κακοποίησης χαρακτηρίζεται ως πιο ήπια μορφή συγκριτικά με τις

υπόλοιπες και απαρτίζεται από τρεις υποκατηγορίες: την ενεργητική - λεκτική, την ενεργητική - μη λεκτική και την παθητική - μη λεκτική. Η πρώτη αφορά χυδαία ή εξευτελιστικά σχόλια, η δεύτερη περιέχει την διενέργεια μιας πράξης με έντονο ήχο χωρίς λεκτική έκφραση, όπως το σπάσιμο αντικειμένου, ενώ η τρίτη την απόλυτη ησυχία με αρνητική αίσθηση (Παπαμιχαήλ, 2004).

Ακόμη, η λεκτική κακοποίηση σε συστηματική βάση μετουσιώνεται σε ψυχολογική κακοποίηση, η οποία αποτελεί μια διαβρωτική διαδικασία διανοητικά και συναισθηματικά και ενσαρκώνεται μέσω της άσκησης έντονης κριτικής, υπέρμετρου ελέγχου, δημιουργίας ενοχών και κοινωνικής αποστασιοποίησης του θύματος, που δυνητικά μπορεί να οδηγήσει και σε αυτοκτονία, υπογραμμίζει η Chollet (2023). Η ψυχολογική κακοποίηση υποστηρίζεται ότι είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των συντρόφων σε καθημερινή βάση, που διαταράσσει τη συμπεριφορά του θύματος, χωρίς απαραίτητα να γίνεται εκ προθέσεως. Η παρουσία της γίνεται έκδηλη σε συντροφικές σχέσεις με στοιχεία σωματικής κακοποίησης. Αντιθετικά με τις γυναίκες που υφίστανται σωματική κακοποίηση, τα θύματα ψυχολογικής κακοποίησης δεν αντιλαμβάνονται με την ίδια ευκολία τις κακοποιητικές συμπεριφορές εις βάρος τους, καταστρώντας τον εαυτό τους πιο ευάλωτο (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Μεταβατικό στάδιο από την λεκτική στη συναισθηματική κακοποίηση είναι η δημιουργία ενός κλίματος φόβου με την βίαιη καταστροφή αντικειμένων ή επίθεση σε κατοικίδια. Συνηθισμένη συμπεριφορά είναι και ο κοινωνικός περιορισμός του θύματος (κοινωνική κακομεταχείριση) και διαρκής έλεγχος του, λόγω της καχυποψίας του δράστη, που πηγάζει από το αίσθημα παθολογικής ζήλειας που τρέφει για το θύμα, ή λόγω φόβου στην πιθανότητα ότι μπορεί να αποκαλυφθεί στον περίγυρο η συμπεριφορά του. Η αξία της συναισθηματικής κακοποίησης λαμβάνεται συνήθως μαζί με την σωματική, οδηγώντας σε ψυχολογικά τραύματα ή ψυχοσωματικά ζητήματα των θυμάτων, αφού έχουν υποστεί ψυχολογικό βασανισμό. Κατά τη συναισθηματική κακοποίηση, αρχικά, το θύμα δεν αντιλαμβάνεται ότι την υφίστανται, ενώ όταν πλέον το συνειδητοποιεί διακατέχεται από άγχος και πανικό, με τον δράστη να του επιρρίπτει τις ευθύνες ακινητοποιώντας ψυχολογικά το θύμα γεμίζοντας το αμφιβολίες για τη δράση του.

Συμπληρωματικά, υπογραμμίζεται η σημασία της οικονομικής κακοποίησης, η οποία αφορά τον έλεγχο διαχείρισης τυχόν περιουσιακών στοιχείων και εισοδήματος του θύματος, αλλά και την περίπτωση στέρησης του δικαιώματος στην εργασία/ οικονομική ανεξαρτησία. Έτσι, αδυνατεί να καλύψει ακόμα και τις βασικές

ανάγκες του, καθώς δεν έχει πρόσβαση σε πόρους αν δεν το επιτρέψει ο θύτης. Γενικότερα, το οικονομικό μοντέλο που συναντάται επί το πλείστο στις πατριαρχικές μεγαλουπόλεις μπορεί να θεαθεί ως μια αλυσιδωτή αντίδραση, γιατί η οικονομική δύναμη της γυναίκας διαμορφώνεται από διάφορους κοινωνικούς παράγοντες, αλλά διαμορφώνει και εκείνη με τη σειρά της το κοινωνικό κύρος της, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι όταν η γυναικεία οικονομική δύναμη είναι χαμηλή τότε ελαχιστοποιούνται και τα δικαιώματα της παραδίνοντας τον έλεγχο στους άνδρες, συνεπώς είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα συζυγικής βίας (Coltrane & Collins, 2001).

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω μορφές βίας που αναλύθηκαν αναδεικνύεται ένας συνδετικός κρίκος ανάμεσα στις περισσότερο και τις λιγότερο ορατές μορφές. Αρχικά, ως προς το ότι οι επαναλαμβανόμενες σωματικής ή σεξουαλικής φύσεως πράξεις βίας κρύβουν συναισθηματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις για το θύμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να συμβεί και αντίστροφα, αφού η άσκηση ψυχολογικής βίας μπορεί να προκαλέσει σωματική φθορά. Ακόμη, σημειώνεται πως η εμφάνιση μιας μορφής βίας δεν είναι καθολικά ανεξάρτητη και αναπόσπαστη από τις υπόλοιπες, διότι ταυτόχρονα είθισται να εμφανίζονται πάνω από μία (Χατζηφωτίου, 2005).

2.2. Κύκλος της Βίας & Σχέδιο Δράσης

Σύμφωνα με την ψυχολόγο Lenore Walker, ο «Κύκλος της Βίας» αναφέρεται στη διαδικασία και τον τρόπο εκδήλωσης κακοποιητικών σχέσεων, σκιαγραφώντας την εξελικτική διαδικασία υποθέσεων ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας. Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται πως δεν υπάρχει αυστηρά καθορισμένο χρονικό διάστημα ολοκλήρωσης του κύκλου, αλλά και ότι δεν εφάπτεται σε όλες τις περιπτώσεις σχέσεων (Αντωνοπούλου, 2022).

Πιο συγκεκριμένα, ο κύκλος της βίας διακρίνεται σε τρεις φάσεις, με πρώτη εκείνη της «Δημιουργίας Έντασης», κατά την οποία αναδύονται τα πρώτα δείγματα κακοποιητικής συμπεριφοράς, με το θύμα να βρίσκεται σε άρνηση, καταπνίγει τον θυμό του, τηρώντας μια πιο υποχωρητική και αποστασιοποιημένη στάση, όσο ο δράστης δεν ελέγχει τη συμπεριφορά του (Διοτίμα, n.d.). Η γυναίκα δείχνει να μην εστιάζει στην πραγματικότητα της κακοποίησης της, αφού ορισμένες φορές χρησιμοποιεί ως ψυχολογική άμυνα την εκλογίκευση της επίθεσης που δέχτηκε, αιτιολογώντας τις δράσεις του θύτη. Μερικές φορές επιλέγει να μην αντιδράσει όχι

μόνο επειδή πιστεύει ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ χειρότερα. Έτσι, ο δράστης αν και αναγνωρίζει την απαράδεκτη φύση της δράσης του, εκμεταλλεύεται την παθητικότητα του θύματος για να επιβληθεί. Όσον αφορά τον κοινωνικό περίγυρο, αρκετά ζευγάρια που είναι μαζί μεγάλα χρονικά διαστήματα καλύπτουν από κοινού τις δράσεις του θύτη αλλά απομακρύνουν τους υπόλοιπους για να διατηρείται η ισορροπία στη σχέση δράστη - θύματος (Walker, 1989). Σε αρκετές περιπτώσεις συζυγικής βίας, το πρώτο περιστατικό βίας μπορεί να έχει λάβει χώρα πολύ πριν τον γάμο, από το στάδιο της γνωριμίας με ραντεβού ή ακόμα και κατά τη συμβίωση, και να ερμηνευτεί ως μεμονωμένα περιστατικά που ξεχνιούνται (Coltrane & Collins, 2001).

Ακολουθεί η δεύτερη φάση της «Κακοποίησης/ Έκρηξης», αποτελώντας το πιο τρομακτικό μέρος του κύκλου της βίας, που το θύμα συνειδητοποιεί πλέον σταδιακά πως είναι αδύνατο να κάνει διάλογο με τον θύτη και πιστεύει πως οποιαδήποτε απόπειρα ελέγχου της συμπεριφορά του θύτη θα επιδεινώσει την κατάσταση, διότι ο θυμός του γίνεται ανεξέλεγκτος, πιθανότατα χάνοντας τη συνείδηση των πράξεων του. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτή τη φάση τα περισσότερα θύματα αναζητούν βοήθεια μόνο εάν χρήζει ιατρικής παρέμβασης. Η διάρκεια της συνήθως είναι περίπου ένα εικοσιτετράωρο, με μη προβλέψιμη αφορμή που μπορεί να αποφευχθεί εύκολα και κύρια στόχευση του δράστη την υποταγή του θύματος (Διοτίμα, n.d.). Αυτή η φάση προσδιορίζεται από ανεξέλεγκτη έκρηξη εντάσεων που δημιουργήθηκαν στο προηγούμενο στάδιο. Ο δράστης εκδηλώνει μία υπερβολή στη βία που ασκεί και σταματά όταν πιστέψει ότι έχει επιβληθεί επαρκώς στη γυναίκα ή έχει εξαντληθεί. Επίσης, έντονο είναι το στοιχείο της αναμονής που προκαλεί ψυχολογικό και ενσώματο άγχος στη γυναίκα, ενώ σημειώνεται η ύπαρξη ενός συνδρόμου καθυστέρησης στην εμφάνιση συμπτωμάτων μετά την επίθεση παρόμοιο με εκείνο των θυμάτων μεγάλων καταστροφών (Walker, 1989).

Τέλος, ο κύκλος της βίας ολοκληρώνεται με το στάδιο της «Συγχώρεσης» που παρομοιάζεται με μήνα του μέλιτος. Αυτή η φάση χαρακτηρίζεται από ηρεμία, με στόχο να αποσιωπηθεί το προηγούμενο βίαιο επεισόδιο, και συνοδεύεται από δώρα και υποσχέσεις του θύτη προς το θύμα ότι δεν θα επαναληφθεί κάτι αντίστοιχο, όμως χωρίς να αναλαμβάνει πλήρως την ευθύνη των πράξεων του, παρά μεταθέτοντας την στο θύμα έμμεσα ή υποβαθμίζοντας την αξία του επεισοδίου, με αποτέλεσμα το θύμα να λυπάται τον θύτη επιχειρώντας την επιμήκυνση αυτής της φάσης, οδηγώντας τον εαυτό του σε επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση (Πετρουλάκη, 2013).

Ορισμένες φορές σε αυτό το στάδιο ο δράστης επιστρατεύει τη συμβολή συγγενικών προσώπων ή φίλων για να πουν ένα καλό λόγο στο θύμα υπέρ του, επιδιώκοντας συγχώρεση για την προηγούμενη απαράδεκτη συμπεριφορά του, όμως δημιουργώντας ενοχή στο θύμα που μέχρι πρότινος ένιωθε σίγουρο για τις προθέσεις του δράστη. Οι κακοποιημένες γυναίκες αυτή την περίοδο με αφορμή την αλλαγή συμπεριφοράς του δράστη γεύονται λίγο από αυτό που είχαν πλάσει στο μυαλό τους ως ιδεατή σχέση ή οικογένεια. Κάποιες φορές συνδυαστικά με τον βαθμό που έχει διαποτιστεί η κάθε γυναίκα από παραδοσιακές αντιλήψεις τυφλώνεται από αυτό το στάδιο και νιώθει ενοχές στο σενάριο φυγής της και κατά συνέπεια διάλυσης του γάμου. Έτσι, αν και διακρίνεται μία αίσθηση υπερεξάρτησης μεταξύ των δύο σε όλη τη διάρκεια του κύκλου σε αυτό το σημείο είναι πιο φανερή γιατί γίνεται το "δέσιμο". Ενδέχεται, άτομα από τον κοινωνικό περίγυρο του θύματος να προσπαθήσουν να παρέχουν οποιαδήποτε υποστήριξη μπορούν αλλά το θύμα να αρνηθεί λόγω της ήρεμης αλλά σύντομης κατάστασης που βιώνει (Walker, 1989).

Γενικότερα, με αφορμή τα παραπάνω, οι Canary, Cupach και Messman (1995) προσδιορίζουν τα συγκρουσιακά επεισόδια μέσω τύπων συγκρουσιακής αλληλεπίδρασης ανάλογα τη συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος τύπος είναι η Μη προσωρινή/ Μη συγκεκριμένη σύγκρουση, που δεν αφορά ένα μεμονωμένο επεισόδιο ή συμπεριφορά, ο δεύτερος είναι η Προσωρινή/ Μη συγκεκριμένη σύγκρουση, η οποία συνδέεται με έντονα συναισθήματα αρνητικής χροιάς και επικεντρώνεται σε μια κύρια διαφωνία που δεν αφορά μικρά ζητήματα καθημερινότητας, ο τρίτος τύπος ονομάζεται Μη προσωρινή/ Συγκεκριμένη σύγκρουση που αφορά συγκεκριμένα είδη συμπεριφοράς, ενώ ο τέταρτος τύπος Προσωρινή/ Συγκεκριμένη σύγκρουση σχετίζεται με συγκεκριμένες συμπεριφορές και επεισόδια διαφωνίας (Χατζούλη & Σινίκη, 2006).

Ακόμη, διακρίνεται η συγκρότηση ενός ιδιαίτερου συναισθηματικού προφίλ από τις γυναίκες που έχουν υποστεί τέτοιου είδους θυματοποίηση, με βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία την μειωμένη αυτοεκτίμηση και το αίσθημα ότι δεν είναι άξιες να αγαπηθούν. Συνεπώς, οι κακοποιημένες γυναίκες τείνουν να εσωτερικεύουν τα λόγια των δραστών, με αποτέλεσμα αυτό να δρα αποτρεπτικά στην ιδέα της καταγγελίας του περιστατικού και παγιδεύοντας εκείνες στην κακοποιητική σχέση, υπό το πέπλο του αισθήματος ντροπής και φόβου (Διοτίμα, n.d.).

Όσο αναφορά την αναμονή της έκρηξης ή επανάληψης του κύκλου της βίας, αναδεικνύεται ως ένα μέσο ενίσχυσης του κλίματος τρομοκρατίας που δημιουργείται

με ορισμένες γυναίκες λόγω του συνεχόμενου αισθήματος ανασφάλειας και φόβου να θεωρούν ως λύση το να ξεκινήσουν εκείνες την επικείμενη διαμάχη. Κατά αυτόν τον τρόπο, σταματούν να αναμένουν σε μια κατάσταση αβεβαιότητας και να φοβούνται για το τι θα γίνει και το πότε, ενώ κάποια δικαστήρια δικαιολόγησαν σε τέτοιες περιπτώσεις το γεγονός ότι το “πρώτο χτύπημα” προήλθε από την γυναίκα - θύμα (Coltrane & Collins, 2001)¹. Παράλληλα, σύμφωνα με έρευνα των Strauss, Gelles και Steinmetz, σχετικά με τη συντροφική βία, κατέληξαν ότι γυναίκες είχαν βρεθεί στη θέση του δράστη ασκώντας βία κατά των ανδρών, με τον τελευταίο να κάνει λόγο για Σύνδρομο Κακοποιημένων Συζύγων αναφερόμενος στην συντροφική βία που υφίστανται οι άνδρες, ενώ ο Strauss ξανακοίταξε τα στοιχεία της έρευνας με επίκεντρο τις σοβαρές επιθέσεις, συγκρίνοντας την αναλογία των βίαιων γυναικών προς τους μη βίαιους συντρόφους και αντιστρόφως των βίαιων ανδρών προς τις μη βίαιες συντρόφους τους, καταλήγοντας στην αναθεώρηση του αρχικού συμπεράσματος, με την επεξήγηση πως η βία που έβρισκε τις γυναίκες ως θύτες ήταν κατά κόρον αμυντική, συνεπώς δεν είχαν λάβει υπόψιν τους τον διαχωρισμό της βίας σε αμυντική, εκδικητική και επιθετική (Χατζηφωτίου, 2005 : 31).

Στο ίδιο πλαίσιο, σημαντικό ερώτημα που αιωρείται αναφορικά με τις κακοποιητικές σχέσεις είναι γιατί κάποιες γυναίκες φεύγουν, ενώ άλλες παραμένουν από αυτές. Σε αυτό απαντούν δύο θεωρητικές προσεγγίσεις, εκ των οποίων η πρώτη θέτει ως άξονα την επίδραση των ψυχολογικών συνεπειών της κακοποίησης, αναφέροντας πως η κακοποιημένη γυναίκα - θύμα που έχει βιώσει έντονα επεισόδια βίας υιοθετεί μια αντίδραση μαθημένης αβοηθησίας που την περιορίζει στην σχέση, λόγω της έντονης θυματοποίησης της και παθητικής στάσης της, με την κρυφή ελπίδα ότι μπορεί να “αλλάξει” τον δράστη. Η δεύτερη θεωρητική προσέγγιση υποστηρίζει πως η κακοποιημένη γυναίκα υπολογίζει ρεαλιστικά τους κινδύνους που ενέχει η παραμονή αλλά και η φυγή της από μια σχέση, όσο αναπτύσσει τεχνικές επιβίωσης ως αμυντικό σύστημα (Δρούγα κ.α., 2001). Τέτοιες τεχνικές άμβλυνσης του ψυχικού πόνου που έχουν υποστεί οι γυναίκες αποτελούν η διαχείριση κρίσεων ως τρόπος καθημερινής επιβίωσης, η έμμεση εκδήλωση θυμού λόγω πιθανού κλίματος τρομοκρατίας, η “φυγή” του πνεύματος από το σώμα με απώλεια μνήμης του βίαιου σκηνικού ως τεχνική άμυνας, η άρνηση της πραγματικότητας, αλλά και ενίοτε ο συμβιβασμός - φυσικοποίηση της κατάστασης (Παπαμιχαήλ, 2004). Αυτή η

¹ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη.

προσέγγιση εστιάζει στην επίδραση των εξωτερικών παραγόντων, οι οποίοι ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν την φυγή, όπως ο κοινωνικός στιγματισμός ή οικονομική ανεξαρτησία, και ταυτόχρονα τοποθετεί την κακοποιημένη γυναίκα ως επιζώσα και κοινωνικό δράστη με στόχο την προστασία του ατόμου της και των αγαπημένων της που απειλούνται ή είναι ανήμποροι να προστατευτούν (Δρούγα κ.α., 2001). Ο χαρακτηρισμός μιας γυναίκας ως επιζώσα/ επιβιώσασα (survivor), αντίθετα με αυτόν του θύματος, αφήνει μια θετική χροιά αναφορικά με τα βιώματα των γυναικών αυτών, επιδιώκοντας τη περαιτέρω ενδυνάμωση τους, όχι ως έρμια μιας κατάστασης αλλά ως ρυθμιστρίες μιας κρίσης (Χατζηφωτίου, 2005).

Γενικότερα, υπάρχει η διαπίστωση ότι η απόφαση εγκατάλειψης ή όχι μιας κακοποιητικής σχέσης είναι μια μακρά, σύνθετη και δυναμική διαδικασία. Στη σύγχρονη εποχή, αμφισβητήθηκε η σύνδεση της επιλογής παραμονής σε μια κακοποιητική σχέση με τον ρόλο του θύματος και αντίστοιχα της φυγής με εκείνον του δυναμικού δράντος υποκειμένου. Η γυναίκα θεωρείται επιζώσα, είτε επιλέξει να φύγει είτε επιλέξει να μείνει και να παλέψει με διάφορες στρατηγικές συνδεδεμένες με τη θέση του θύματος βίας.

Συμπληρωματικά, σε ορισμένες περιπτώσεις κάποιες γυναίκες επιλέγουν να σπάσουν τον κύκλο της βίας δημιουργώντας μεθοδικά ένα σχέδιο δράσης, με στόχο την όσο πιο ήρεμη και ανώδυνη διαφυγή τους από μια κακοποιητική σχέση. Ενδεικτικά, ένα σχέδιο δράσης πρέπει να μείνει κρυφό από τον δράστη για αποφυγή μεγαλύτερων συγκρούσεων και να απαρτίζεται από έναν αριθμό βημάτων, εκ των οποίων το πρώτο θα αφορά την έγκυρη ενημέρωση και αναζήτηση βοήθειας από σχετικούς φορείς ή υπηρεσίες, όπως την 24ωρη πανελλαδική γραμμή 15900, τα αστυνομικά τμήματα ή ακόμα και τις αρμόδιες Εισαγγελίες. Συμπληρωματικά, το θύμα μπορεί να στραφεί για βοήθεια και στο ΕΚΚΑ τηλεφωνικά στην εικοσιτετράωρη Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας, το 197, η οποία δύναται να παρέχει συμβουλευτική και διαμεσολάβηση για την επέμβαση σε έκτακτες συνθήκες μαζί με τις δομές φιλοξενίας (Ε.Κ.Κ.Α., n.d.).

Στη συνέχεια, προτείνεται αν υπάρχει κάποιο γειτονικό πρόσωπο εμπιστοσύνης να ενημερωθεί για την κατάσταση αν χρειαστεί να καλέσει την αστυνομία για να επέμβει. Σε περίπτωση που το κακοποιητικό πλαίσιο εμπερικλείει και παιδιά, τότε ειδικοί αναφέρουν πως φρόνιμο θα ήταν να μαθαίνουν να μην εμπλέκονται κατά τη διάρκεια ξεσπάσματος για τη διασφάλιση της δικής τους προστασία και να γνωρίζουν πώς να καλούν το 100 παρέχοντας σημαντικά στοιχεία.

Επιπλέον, στα επόμενα βήματα προτείνεται, για να διευκολυνθεί η διαδικασία μετά τη φυγή, το θύμα να έχει καταγράψει από πριν περιστατικά ή κρατήσει φωτογραφίες/ ιατρικές γνωματεύσεις από σημάδια κακοποίησης που να αποδεικνύουν ότι πραγματικά συνέβη στο θύμα. Καίριας σημασίας είναι προ της φυγής να έχουν συγκεντρωθεί τα απαιτούμενα έγγραφα πιστοποίησης ή υγείας της κακοποιημένης συντρόφου και των παιδιών που μπορεί να την συνοδεύουν, αλλά και η φύλαξη αντικλειδιού έκτακτης ανάγκης πιθανών διεξόδων.

Σημαντικό είναι να έχει στη κατοχή του ένα απόρρητο τηλέφωνο με κλειστό τον γεωεντοπισμό και να έχει απομνημονεύσει κάποια χρήσιμα τηλέφωνα, όπως της Αστυνομίας (100), του ΕΚΑΒ (166), της Πυροσβεστικής (199), της Γραμμής Κακοποίησης (15900) και τηλέφωνα επικοινωνίας ξενώνων φιλοξενίας, δικηγόρων ή και έμπιστων οικείων ατόμων. Τέλος, σημαντικό ζήτημα αποτελεί πως τα θύματα κακοποίησης έχουν την τάση να αναζητούν βοήθεια σε πρόσωπα που γνωρίζει ο κακοποιητής, με αποτέλεσμα να βρίσκει τα ίχνη τους, ενώ στη περίπτωση που επιλέξουν την διαμονή σε ξενώνες φιλοξενίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι είναι προσωρινή λύση με διάρκεια ζωής περίπου τριών μηνών (Κεφαλληνού, 2019).

Επιπρόσθετοι παράγοντες που αναδείχθηκαν να διερευνά το θύμα πριν αποφασίσει να τραπεί προς φυγή από την συζυγική εστία είναι οι κοινωνικές αντιλήψεις του για τα στερεότυπα φύλου, την ιδανική σχέση, το ιστορικό βίας του ή τα χαρακτηριστικά του ως εφόδια για να αυτο-συντηρηθεί και την αξιολόγηση της επικινδυνότητας των εκρήξεων βίας, αλλά και της ίδιας της σχέσης (Παπαμιχαήλ, 2004).

2.3. Συνεξάρτηση

Ο Giddens για να προσδιορίσει την ερωτική συντροφικότητα μεταξύ δύο ατόμων που αισθάνονται την ανάγκη να έχουν ένα κοινό παρόν και μέλλον χρησιμοποιεί την λέξη “confluence” με την σημασία της συμβολής ποταμών, σημειώνοντας πως τα άτομα είναι το ίδιο εξαρτώμενοι ο ένας από τον άλλον, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι πρέπει να υποτιμάται το προσωπικό άτομο του καθενός καταπατώντας τον άορατο κανόνα της συναισθηματικής ισότητας που προϋποθέτει μια σχέση. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση που γυναίκες σε σχέση χρησιμοποιούν το “εμείς” έναντι του “εγώ” στις προτάσεις τους, αντιθετικά με τους άνδρες που τείνουν να προτιμούν τη χρήση εξατομικευμένου λόγου στις παραθέσεις τους.

Η «Συνεξάρτηση» ως έννοια ήρθε στο προσκήνιο από ομάδες αυτοβοήθειας αλκοολικών, οι οποίες αρχικά θεωρούσαν τον εθισμό ως αδυναμία και πως ο εθισμένος έπρεπε να απομακρυνθεί από τους οικείους του και να συναναστρέφεται πρωτίστως με συμπάσχοντες του, για να ανακάμψει. Βέβαια, αυτή η θεώρηση καταρρίφθηκε από το γεγονός ότι οι αλκοολικοί δεν είχαν πολλές ελπίδες να παραμείνουν νηφάλιοι κατά την επανένταξη τους πίσω στο κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο προήλθαν, γιατί όλες οι σχέσεις τους ήταν ίδιες και περιστρέφονταν γύρω από την εξάρτησή τους. Έτσι, εξάγεται το συμπέρασμα ότι *«οι ζωές των άλλων εξαρτώνται από την εξάρτηση του εθισμένου... με εξαιρετικά καταστροφικούς τρόπους»* (Giddens, 2005: 127).

Επιπρόσθετα, όρος - κλειδί για την ερμηνεία της συνεξάρτησης είναι ο «αρωγός» που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το άτομο που παροτρύνει εκούσια ή ακούσια την συνήθεια που καταλήγει σε εθισμό. Αυτός ο ρόλος συνήθως αποδίδεται στην σύντροφο ή σύζυγο του εθισμένου. Αργότερα, έτεινε αντικατάστασης από την έννοια του «συνεξαρτημένου», καθώς το άτομο που χαρακτηριζόταν ως αρωγός υφίστανται δευτερογενή εθισμό και διαπιστώθηκε πως δύναται να υποφέρει εξίσου ή και περισσότερο από τον ίδιο τον εθισμένο. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται λόγος για «εξάπλωση» του εθισμού του ενός στον άλλον, εκ των οποίων ο δεύτερος θα οργανώσει τη δράση του γύρω από τον εθισμό και την δυναμική της σχέσης.

Ουσιαστικά, ένα συνεξαρτημένο άτομο προσδιορίζει τη ταυτότητα και τις επιδιώξεις του μέσα από τις πράξεις και τις ανάγκες του άλλου. Υπό το ίδιο πρίσμα, ως συνεξαρτώμενη σχέση νοείται αυτή που οι δράσεις του ενός εκ των συντρόφων κυριαρχούνται από κάποιον ψυχαναγκασμό, ενώ ως καθηλωμένη σχέση περιγράφεται η περίπτωση όταν οι σύντροφοι είναι εξαρτημένοι στην ίδια την σχέση, διότι τους προσδίδει ένα αίσθημα ασφάλειας, ταυτόχρονα κατευθύνοντας τους σε ρουτινοποίηση της καθημερινότητας και διάκριση των ρόλων στη σχέση ή εντός του σπιτιού. Όσον αφορά τις συνεξαρτημένες γυναίκες, εμφανίζονται να νιώθουν την ανάγκη να «σώσουν» τους άλλους, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι γνωρίζουν ασυνείδητα πως η αφοσίωση τους θα τύχει απόρριψης, με τον σύντροφο τους να απαιτεί ανοχή, διότι ξέρει πως άλλες γυναίκες δε θα δεχόντουσαν αυτή τη στάση. Κατά τον Giddens (2005), *«οικειότητα δεν σημαίνει να απορροφάσαι από τον άλλον, αλλά να γνωρίζεις τα χαρακτηριστικά του και να καθιστάς διαθέσιμα τα δικά σου»* (Giddens, 2005: 133).

Παράλληλα, σημειώνεται η σημασία της συναισθηματική σύνδεσης δράστη και θύματος στο πλαίσιο μιας βίαιας σχέσης με τον όρο του “τραυματικού δεσμού”, με κύρια στοιχεία την άνιση σχέση κυρίαρχου με τον κυριαρχούμενο και ο ασταθής χαρακτήρας της συμπεριφοράς, που μπορεί να εντοπιστεί σε ποικίλες καταστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον απαγωγέα και τον όμηρο του, αλλά και άλλες περιπτώσεις όπως της ενδοοικογενειακής βίας μεταξύ συζύγων (Παπαμιχαήλ, 2004).

Μετέπειτα, κατά την ψυχοθεραπεία ή συμμετοχή σε ομάδες αυτοβοήθειας, ένας από τους βασικούς στόχους που θέτουν τα άτομα με τους ειδικούς είναι η διαδικασία “Αποστασιοποίησης με Αγάπη”. Ειδικότερα, η διαδικασία αυτή αναφέρεται στην κατάκτηση της ικανότητας των συντρόφων των εθισμένων να σταματήσουν να είναι δέσμιες της μόνιμης ανάγκης να διορθώσουν κάποιον, εστιάζοντας στις δικές τους ανάγκες. Ενδεικτικά παραδείγματα προτροπών του θεραπευτή μπορεί να είναι η πρόταση στο άτομο να ακούσει την ανησυχία ενός φιλικού προσώπου χωρίς να παρέμβει, να αποφύγει μέρη που συνδέονται με την ανάμνηση του πρώην συντρόφου βρίσκοντας νέα ενδιαφέροντα σημεία, να μην υπομένει κακομεταχείριση αποχωρώντας και να ανταλλάξει παλιές συνήθειες που μνημονεύουν τον πρώην σύντροφο με καινούριες την ίδια ώρα (Giddens, 2005).

Καταληκτικά, στις υγιείς και ισότιμες συντροφικές σχέσεις η έννοια της συνεξάρτησης θεωρείται ορθότερο να αντικατασταθεί από εκείνη της οικειότητας, διότι “οικειότητα δεν σημαίνει να απορροφάσαι από τον άλλον, αλλά να γνωρίζεις τα χαρακτηριστικά του και να καθιστάς διαθέσιμα τα δικά σου” (Giddens, 2005: 133). Κατά τον κοινωνιολόγο Giddens, η έννοια της οικειότητας αν και προϋποθέτει τα άτομα να μοιραστούν κομμάτια του εαυτού τους με το σύντροφο τους, ως μέρος της αλληλεπίδρασης, δεν είναι συνυφασμένη με την αποστέρηση της ιδιωτικότητας, διατηρώντας μια ισορροπία. Σε περιπτώσεις που η ισορροπία απαιτεί εξουσία, τότε η ποιότητα της σχέσης οικειότητας συνδέεται με τον βαθμό ανεξαρτησίας της γυναίκας.

Αντιθέσεις ανάμεσα στις σχέσεις εθισμού/ εξάρτησης και τις σχέσεις οικειότητας βάσει τα λεγόμενα θεραπειών αφορούν διάφορες πτυχές μιας σχέσης. Δίπολα που τίθενται ως παραδείγματα είναι η εμμονή εύρεσης συντρόφου έναντι της προσωπικής ανάπτυξης, η άνιση εξουσιαστική σχέση έναντι της ισότιμης αμοιβαίας συντροφικότητας, η απόπειρα τροποποίησης του συντρόφου έναντι της αποδοχής του, η αποσιώπηση αρνητικών καταστάσεων έναντι της καταπολέμησης με ευθύτητα

και η ταύτιση των ζητημάτων του συντρόφου ενός με τον εαυτό του έναντι της αποστασιοποίησης με αγάπη και σεβασμό (Giddens, 2005: 134 - 135) .

2.4. Παράγοντες Συντροφικής Βίας

Κατά το Συμβούλιο της Ευρώπης, στατιστικά μία στις τέσσερις Ευρωπαϊκές γυναίκες γίνεται θύμα ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια της ζωής της. Ετησίως ένα ποσοστό 6% έως 10% των γυναικών υφίστανται τέτοιου είδους κακοποίηση (Διοτίμα, 2022). Βασικές κοινωνιολογικές εξηγήσεις για τα αίτια ύπαρξης της συντροφικής βίας αποτελούν η εκμάθηση/ διαγενεακότητα της συντροφικής βίας, το αίσθημα δικαιώματος (κτητικότητα) επί του θύματος, η οικονομική εξάρτηση και ο κοινωνικός έλεγχος.

Υπό αυτό το πρίσμα, πρέπει να αναφερθεί πως κακοποιητές σε συνθήκες που διαισθάνονται ότι απειλούνται τείνουν να γίνονται πιο βίαιοι. Πυροδότης για να ανιχνευτεί κάτι ως απειλή αποτελεί η ζήλεια του δράστη προς το θύμα και τις κοινωνικές σχέσεις που διατηρεί με συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα, τα παιδιά τους ή ακόμα και η πιθανότητα ύπαρξης κάποιου άλλου ατόμου χωρίς να υπάρχει απαραίτητα, διότι εκλαμβάνονται ως είδος απόρριψης για τον θύτη. Κατά τους Dobash & Dobash, οι βίαιοι άνδρες επιζητούν οι σύντροφοι τους να τους δείχνουν με ένα συγκεκριμένο τρόπο το πόσο πιστές είναι σε εκείνους, όπως μιλώντας με συγκεκριμένο τρόπο ή μαγειρεύοντας κάτι συγκεκριμένο. Αναφορικά με την ζήλεια των πατεράδων προς τα παιδιά τους για την αγάπη της μητέρας, μπορεί να γίνει έκδηλη από όταν η γυναίκα είναι ακόμα έγκυος σε στάδιο που αρχίζει να φαίνεται η διαφορά στο σώμα της, οδηγώντας τον δράστη σε άσκηση σωματικής βίας, και να εξελιχθεί σε ενδοοικογενειακή βία προς τα παιδιά και την σύντροφο μετέπειτα. Αντίστοιχα, ως προς τη ζήλεια με αφορμή εραστές των γυναικών που όμως βασίζονται στη φαντασιακή σφαίρα των δραστών παρά στη πραγματικότητα, κατά τον Ferraro, μελέτες ανέδειξαν παρανοϊκή συμπεριφορά από τους δράστες, οι οποίοι με τη παραμικρή ένδειξη ανυπακοής θεωρούσαν ότι η σύζυγος τους είχε μοχθηρά κίνητρα δράσης (Coltrane & Collins, 2001).

Κατά τη πρώτη επιδημιολογική έρευνα στην Ελλάδα, στους παράγοντες εμφάνισης συντροφικής βίας προστίθενται η κοινωνική και γεωγραφική απομόνωση από τα κοινωνικά δίκτυα, καταστρώντας πιο ευάλωτο το θύμα στο να περάσει απαρατήρητη οποιαδήποτε μορφή βίας υφίστανται και η συναισθηματική εξάρτηση, διότι το θύμα εναποθέτει όλες του τις επιθυμίες προς πραγμάτωση εκεί. Ακόμη,

τονίζονται ως παράγοντες η ύπαρξη ιατρικής πάθησης που μπορεί να έχουν τα θύματα, επιβαρύνοντας επιπρόσθετα τον εαυτό τους οικονομικά και συναισθηματικά, αποθαρρύνοντας πιθανή μελλοντική ανάγκη φυγής, και η άγνοια των γυναικών αναφορικά με το παρελθόν των συντρόφων τους ή, αντίστροφα, λόγω συμβίωσης σχεδόν αμέσως μετά τη γνωριμία το ο δείκτης μελλοντικής κακομεταχείρισης είναι αυξημένος (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Σύμφωνα με έρευνα από ειδικούς στο πεδίο της θυματοποίησης, που έλαβε υπόψη τη συντροφική βία ως δείκτη (IPV scale: Intimate Partner Violence), διαπιστώθηκε ότι το βίωμα βίας κατά τη **παιδική ηλικία** (είτε ως θύμα, είτε ως θεατής) συσχετίζεται με όλες τις μορφές θυματοποίησης και δραστηριοποίησης σε σχέση με την ενδοοικογενειακή/ συντροφική βία. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι η ύπαρξη ιστορικού βίας κατά τη παιδική ηλικία αυξάνει τον κίνδυνο θυματοποίησης του ατόμου, λόγω των προβαλλόμενων αναπαραστάσεων των σχέσεων που έχει διαμορφώσει ψυχικά ως παιδί, οδηγώντας στην επιλογή συντρόφων και καταστάσεων που αναπαράγουν τον τρόπο αυτόν, διότι έτσι έχουν εσωτερικεύσει πως είναι η φύση μιας σχέσης, γεγονός που αποτυπώνεται πλήρως στην θεωρία της κοινωνικής μάθησης και διαγενεακότητας, η οποία θα αναλυθεί στη συνέχεια. Συμπληρωματικά, ως προς την κλίμακα συντροφικής βίας, *απαρτίζεται από 19 στοιχεία, εκ των οποίων τα 4 μετρούν τη σωματική και 6 τη σεξουαλική βία, καθώς ακόμη 9 αναφέρονται στην συναισθηματική επιθετικότητα κατά τη συμβίωση. Κάθε ένα από τα στοιχεία τοποθετείται σε σειρά με παρόμοιες πράξεις βίας ως προς τη σοβαρότητά τους. Ακόμη, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αναφέρουν τη συχνότητα των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας που βίωσαν κατά την παιδική τους ηλικία (Papadakaki et al, 2008)².*

Επιπρόσθετα, άλλοι σημαντικοί παράγοντες για την εξελικτική πορεία της συζυγικής βίας μπορεί να είναι το γεγονός πως ακόμα και στη περίπτωση που η γυναίκα αναζητήσει άσυλο στην **οικογένεια προέλευσης** της η στάση τους θα είναι αδιάφορη ή αποθαρρυντική, καθώς *«πολλές έχουν πάει στους γονείς τους για βοήθεια και τις έστειλαν πίσω στον άνδρα τους»*, αναδεικνύει έρευνα μεταπτυχιακού προγράμματος του Παντείου Πανεπιστημίου (Κάββουρα, 2021: 145). Πολλές φορές αυτό οφείλεται στο ότι αιωρείται ακόμα η πατριαρχική αντίληψη πως η γυναίκα είναι κτήμα του συζύγου της οικονομικά, σεξουαλικά και συναισθηματικά, με τους Dobash

² Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

& Dobash να τονίζουν πως οι δράστες χρησιμοποιούν την παραπάνω παραδοσιακή κοινωνικά παραδοχή για να δικαιολογήσουν τις ενέργειες τους (Coltrane & Collins, 2001). Κατά τους Connell & Messerschmidt, η χρήση βίας σε τέτοιες περιπτώσεις ως μέσο ανδρικής κυριαρχίας επί των συντρόφων τους χαρακτηρίζεται ως τοξική πρακτική (Furr, 2023). Ακόμη, απaráμιλλης προσοχής αποτελεί το ελληνικό πολιτισμικό και θρησκευτικό πλαίσιο που καθορίζει τους κοινωνικούς ρόλους που αποδίδονται στα φύλα, αγιοποιώντας τον θεσμό της οικογένειας και του γάμου, αποθαρρύνοντας έτσι έμμεσα τη διάλυση του (Papadakaki et al, 2008).

Συνδυαστικά με το παραπάνω υπογραμμίζεται η δύναμη των εσωτερικευμένων **στερεοτύπων** φύλου και παραδοσιακών αντιλήψεων που θέλουν τις γυναίκες να αποθαρρύνονται της καταγγελίας ή να φυσικοποιούν περιστατικά κακοποίησης, διότι *«μια κακοποιημένη γυναίκα που έχει ενσωματώσει μέσα της αυτήν την πίεση ενοχοποιεί τον εαυτό της»* (Κάββουρα, 2021: 145). Σύμφωνα με τους Τατά κ.α. (2008), μέσα από την στάση των θυμάτων εντοπίζεται ο φόβος εξομολόγησης της κακοποίησης, λόγω επικείμενου στιγματισμού και ενοχοποίησης ή απόδοσης ευθυνών από το κοινωνικό δίκτυο, με αποτέλεσμα την παγίδευση ή παραμονή στη κακοποιητική σχέση (Papadakaki et al, 2008). Αναφορικά με τον στιγματισμό, επισημαίνεται ο παράγοντας που αφορά το οικονομικό υπόβαθρο των ζευγαριών, με τη κακοποίηση των γυναικών να έχει καταγραφεί περισσότερο στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, όχι γιατί δεν συναντάται στις μεσαίες ή ανώτερες κοινωνικές τάξεις, αλλά επειδή στις τελευταίες υπάρχει μεγάλος σκοτεινός αριθμός μη καταγεγραμμένων περιστατικών (Coltrane & Collins, 2001).

Επιπλέον, ένας παράγοντας κλειδί αποτελεί και η **οικονομική** ανεξαρτησία ή πρόσβαση σε πόρους που μπορεί να έχει το θύμα, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις η ζήλια του συντρόφου ακόμα και απέναντι στον εργοδότη της γυναίκας μπορεί να οδηγήσει τη γυναίκα εκτός αγοράς εργασίας, με αποτέλεσμα οικονομική κακοποίηση και τον αποκλεισμό της από διάφορους πόρους (Κάββουρα, 2021). Οι γυναίκες που είναι πλήρως ωραρίου νοικοκυρές είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα κακοποίησης από τους συζύγους τους, καθώς έχουν λιγότερες κοινωνικές επαφές, υποστήριξη και πόρους, από εκείνες που εργάζονται, διότι ελέγχονται σε μεγάλο βαθμό από τον σύντροφο τους (Coltrane & Collins, 2001: 477). Κατά την Spinelli (1997) στην περίπτωση της Ελλάδας εντοπίζεται ο τύπος αυθάδη Έλληνα και επιεικής Ελληνίδας που συνδυαστικά είναι επικίνδυνος παράγοντας που δύναται να καταλήξει σε

οικονομική εξάρτηση των θυματοποιημένων γυναικών και την αποτροπή τους από την αναφορά κακοποίησης (Papadakaki et al, 2008).

Μια ακόμη παράμετρος που δεν λαμβάνεται συχνά υπόψη είναι η θέση της **αστυνομίας**. Ειδικότερα, επισημαίνεται πως οι αστυνομικοί δεν είναι ενημερωμένοι επαρκώς για το ζήτημα της συντροφικής βίας ή επιδεικνύουν αντιεπαγγελματική συμπεριφορά, σε βαθμό που αποθαρρύνουν την καταγγελία, λόγω δικών τους εσωτερικευμένων προτύπων που εκμηδενίζουν την αξία της κακοποίησης στο πλαίσιο της σχέσης ή παραπληροφορούν περί της διαδικασίας που ακολουθείτε, προκαλώντας φόβο στα θύματα (Κάββουρα, 2021). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενημέρωσης της ελληνικής αστυνομίας και άλλων επαγγελματιών σε επίσημους φορείς, σχετικά με την συντροφική και ενδοοικογενειακή βία, ήταν το πρόγραμμα LEXOP (Lex-operators – all together for women victims of intimate partner violence) που ανέδειξε την ανάγκη ενημέρωσης και δημιουργίας ενός πλέγματος υπηρεσιών για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση του φαινομένου (Μηλιώνη, 2021, 105-106).

Υπό αυτό το πρίσμα, σημειώνεται η σημασία της ενημέρωσης των θυμάτων κακοποίησης πριν την φυγή τους από την εστία, κάτι το οποίο επισημαίνεται και ως πρώτο βήμα σχεδίου δράσης, καθώς συναντάται σε περίπτωση ύπαρξης και τρίτων μελών στην οικογένεια, όπως παιδιά, οι κακοποιημένες γυναίκες να μην γνωρίζουν την νομοθεσία ή να φοβούνται να υποβάλλουν τους εαυτούς σε μια τέτοια διαδικασία, με αποτέλεσμα να μην καταγγέλλουν την κακοποίηση. Έτσι, ο θύτης έχει την ικανότητα εφόσον τα τέκνα είναι ανήλικα και δεν έχει γίνει καταγγελία περί ενδοοικογενειακής βίας να αναζητήσει το παιδί του και συνεπώς να βρίσκει και τη μητέρα, δηλαδή το θύμα του, καθώς σύμφωνα με σχετικούς ξενώνες φιλοξενίας *«όταν έχουν μικρά παιδιά και τα παίρνουν μαζί, αυτό θεωρείται από τον σύζυγο αρπαγή και τις καταγγέλλει εκείνος»* (Κάββουρα, 2021).

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι γυναίκες που υφίστανται θυματοποίηση πιστεύουν ότι η παρουσία της αστυνομίας μπορεί να εξαγριώσει τον βίαιο σύντροφο τους, σε αντίθεση με άλλες που μόνο η απειλή ότι θα κληθούν να παρέμβουν οι αστυνομικές αρχές έχει απωθητικό ρόλο απέναντι στους δράστες. Οι Sherman & Beck ήταν από τους πρώτους που αξιολόγησαν την επίδραση της αστυνομικής παρέμβασης στη συζυγική βία, καταλήγοντας σε τρεις τύπους αντίδρασης των αρχών: άμεση σύλληψη, απομάκρυνση του συζύγου από την εστία και απόπειρα εξομάλυνση κλίματος μέσω διαλόγου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι στην περίπτωση της σύλληψης, ήταν λιγότερες οι κλήσεις επανάληψης βίαιων επεισοδίων, γεγονός

που επιβεβαιώνεται και από άλλες επιμέρους έρευνες, αλλά και ενθαρρύνεται από τις ακτιβίστριες του φεμινισμού. Παρόλα αυτά, ανασταλτικός παράγοντας στην αναζήτηση βοήθειας στις αστυνομικές αρχές αποτελεί η συνεξάρτηση των γυναικών από τους δράστες, ισχυριζόμενες πως εάν καταγγείλουν το περιστατικό βίας τότε θα δημιουργηθεί ένα απαράβατο χάσμα μεταξύ των δύο συντρόφων (Coltrane & Collins, 2001)³.

Στην Ελλάδα, βάσει έρευνας του Αριστοτελείου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης, οι γυναίκες κατέληξαν σε ορισμένους παράγοντες της κακοποίησης που υφίστανται από τους συντρόφους τους. Ενδεικτικά, οι περισσότερες γυναίκες ανέφεραν ότι θεωρούσαν ως αιτία τα “νεύρα”, τις παράλληλες σχέσεις, τον αλκοολισμό ή τη χρήση ουσιών και την σύνδεση της παρέμβασης των πεθερικών του ζευγαριού. Αναλυτικότερα, ως προς το τελευταίο, σημειώνεται ότι προστίθεται ο παράγοντας της “πεθεράς”, διότι στην ελληνική περίπτωση τα ζευγάρια τείνουν να διατηρούν μια επιπλέον σχέση εξάρτησης με τις οικογένειες προέλευσης τους. Άλλοι πιθανοί παράγοντες πρόκλησης της συντροφικής βίας ήταν τα τυχερά παίγνια, όπως η χαρτοπαιξία, η ζήλεια, η απάθεια για την εύρεση εργασίας, ζητήματα οικονομικών πόρων και σε πιο παραδοσιακές κοινωνίες προίκας, ενώ στο τέλος αναφέρθηκε η μοιχεία της συντρόφου και το αίσθημα μειονεξίας που μπορεί να διακατέχει τον δράστη. Επιπλέον, το “φαινόμενο της χτυπημένης συζύγου” παρουσιάζεται στην έρευνα να εμφανίζεται πιο τακτικά στην Ελλάδα σε ζευγάρια χαμηλού οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, αλλά ιδίως σε ζευγάρια που δεν έχουν παιδιά ή και όταν μεταξύ των συντρόφων η γυναίκα υπερέχει πνευματικά του άνδρα (Σαριδάκη, 2000, 210-211).

2.5. Γυναικοκτονίες

Το 1976 η γυναικοκτονία ως χαρακτηρισμός ενός εγκληματολογικού και ανθρωπολογικού φαινομένου κάνει την εμφάνιση της από την κοινωνιολόγο Diana Russell, με την εγκληματολογία να την υιοθετεί μετά το 1992 (Διοτίμα, n.d.). Κατά τις Radford και Russell, σε μια ανθολογία περί γυναικοκτονίας, όρισαν την έννοια ως δολοφονία γυναικών από άνδρες δράστες, παρακινούμενους από μισογυνισμό, αισθήματα απέχθειας και υποτίμησης, επιδιώκοντας να τους επιβληθούν και να αντλήσουν ευχαρίστηση, με βάση τις άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ γυναικών και

³ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

ανδρών ιστορικά. Στη βιβλιογραφία, ένας άλλος όρος που βρέθηκε ήταν η συζυγοκτονία (*uxoricide*), ο οποίος αναφέρεται στην δολοφονία μόνο των γυναικών συζύγων (UNODC, 2018)⁴. Νωρίτερα, η γυναικοκτονία ήταν μία ακόμα δολοφονία χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ο έμφυλος παράγοντας και σεξιστικά στοιχεία που δρουν ως πυροδότες για τον δράστη (Διοτίμα, n.d.).

Η γυναικοκτονία ορίζεται ως η «*εκ προθέσεως δολοφονία των γυναικών, επειδή είναι γυναίκες*» (Κοντοχρήστου, 2021: 213), κατά την Russell και την Harmes στην απόπειρα τους να διορθώσουν το προηγούμενο ορισμό, ώστε να καλύψουν όλες τις εκδηλώσεις ανδρικού σεξισμού και όχι μόνο το μίσος (Russell, 2009). Ταυτόχρονα, με αυτό τον ορισμό ξεπερνώντας την έννοια του εγκλήματος, αλλά δίνοντας έμφαση στην προσθήκη βίας στο φαινόμενο των έμφυλων ανισοτήτων. Κατά τον Agamben (2005), η γυναικοκτονία είναι μια ακραία εκδήλωση της πατριαρχίας, μέσω της δολοφονίας. Η λέξη αυτή διαδόθηκε στα ΜΜΕ μετά από τον αγώνα των γυναικών, με προκάτοχο της τον όρο “έγκλημα πάθους”, ο οποίος όμως μετά το 1791 εξαφάνισε την αναφορά του έρωτα σε νομικά κείμενα ως ελαφρυντικό (Chollet, 2023).

Επιπρόσθετα, η Russell υπογραμμίζει την σημασία διαχωρισμού των γυναικοκτονιών από τα εγκλήματα που είχαν ως θύματα γυναίκες αλλά όχι λόγω του φύλου τους, άρα συνεπώς δεν αναγνωρίζονται ως γυναικοκτονίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα δολοφονίας που δεν μπορεί να ενταχθεί στη κατηγορία των γυναικοκτονιών που αναφέρει η Russell είναι η περίπτωση της ένοπλης ληστείας από άνδρα δράστη που καταλήγει να δολοφονεί τους δύο ιδιοκτήτες ενός καταστήματος αντίθετου φύλου, καταστρώντας τον παράγοντα φύλο μη σχετικό με την δολοφονία (Russell, 2009, 28).

Παράλληλα, οι γυναικοκτονίες τείνουν ομαδοποίησης σε κατηγορίες, μια εκ των οποίων αποτελούν οι γυναικοκτονίες συντροφικής βίας, οι οποίες διαπράττονται από συζύγους, εραστές, συντρόφους νυν ή πρώην. Μια άλλη κατηγορία σχηματίζουν οι γυναικοκτονίες ενδοοικογενειακής βίας με τον δράστη να συνδέεται με το θύμα, είτε με δεσμούς αίματος, είτε εξ’ αγχιστείας. Ακόμη, οι τελευταίες δύο κατηγορίες αναφέρονται στις γυναικοκτονίες με δράστες από τον ευρύτερο κοινωνικό κύκλο του θύματος, όπως άνδρες φίλοι, συγγενείς, συνάδελφοι ή άτομα σε θέσεις εξουσίας, και σε γυναικοκτονίες από άγνωστο άνδρα δράστη. Η Russell σημειώνει πως αν και ο

⁴ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

ορισμός της για το φαινόμενο των γυναικοκτονιών βρίσκουν τον δράστη κυρίως στο πρόσωπο ενός άνδρα, λόγω του ορισμού που κάνει το έγκλημα να έχει ως αιτία την γυναικεία φύση καταδεικνύοντας από μόνο του τον άνδρα ως δράστη, υπάρχει μια σημαντική μειοψηφία δολοφονιών γυναικών από γυναίκες επειδή είναι γυναίκες, με παράδειγμα στην Ινδία τις δολοφονίες γυναικών από τις πεθερές τους βάζοντας φωτιά στα σάρι τους, με αφορμή ότι θεωρούσαν ανεπαρκείς την προίκα που είχαν (Russell, 2009, 29).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας οριοθετεί τη γυναικοκτονία ως ένα τύπο ανθρωποκτονίας εστιασμένο στη θυματοποίηση των γυναικών, λόγω του ίδιου τους του φύλου, με συνήθεις δράστες άνδρες, όπως κακοποιητικούς συντρόφους ή οικογενειακά πρόσωπα, και ορισμένες φορές άλλες γυναίκες συνεργούς (Διοτίμα, n.d.). Περίπου 89.000 γυναίκες σκοτώθηκαν σε όλο τον κόσμο το 2022, εκ των οποίων 48.800 ή το 55%, από τα χέρια συντρόφων ή μελών της οικογένειάς τους, γεγονός που ισοδυναμεί με 133 γυναίκες την ημέρα, παρουσιάζοντας το σπίτι ως έναν μη ασφαλή τόπο για τις γυναίκες (UNODC, 2023: 32). Κατά τον ΠΟΥ, το 2013, για γυναίκες 16 έως 44, η ενδοοικογενειακή και συντροφική βία ήταν η κυρία αιτία θανάτου, ενώ το 2005 το Συμβούλιο της Ευρώπης τις ανέδειξε ως πρώτη αιτία αναπηρίας και θανάτου για τις Ευρωπαίες.

Η σημαντικότητα καταγραφής αρχείων σχετικά με τον δυναμικό νομικό ορισμό των γυναικοκτονιών είναι έκδηλη. Σε παγκόσμια κλίμακα, μεγαλύτερος αριθμός καταγεγραμμένων γυναικοκτονιών βρέθηκε σε Αργεντινή, Ελ Σαλβαδόρ, Ινδία, Ονδούρα, Μεξικό, Γουατεμάλα, Κολομβία, Βραζιλία, Ρωσία και Νότια Αφρική. Όσον αφορά την Ευρώπη, χώρες όπως η Ισπανία που εμφανίζουν ευαισθησία για την έμφυλη βία κρατούν ουδέτερη στάση για το ζήτημα της δολοφονίας γυναικών αναφορικά με ζητήματα φύλου, αντίστοιχα η Ελλάδα δεν έχει επίσημα στατιστικά για το φαινόμενο των γυναικοκτονιών καθώς δεν αναγνωρίζει τις δολοφονίες γυναικών νομικά ως τέτοιες (Διοτίμα, n.d.). Άξια αναφοράς είναι η περίπτωση της Ιταλίας, που στις καταγεγραμμένες δολοφονίες διαφαίνεται πιο έντονα ο παράγοντας του φύλου, αφού μόλις το 2021, από το σύνολο των 119 γυναικοκτονιών, το 59% έχασαν τη ζωή τους από τα χέρια των συντρόφων τους, με ένα γενικότερο 84% του συνόλου να έλαβε χώρα εντός της οικιακής σφαίρας (UNODC, 2023: 15).

Παγκοσμίως, σύμφωνα με τα στατιστικά, από τον συνολικό αριθμό δολοφονιών που έχουν ως θύματα γυναίκες τουλάχιστον οι μισές αποτελούν τη

μοιραία κατάληξη χρόνιας κακοποίησης από τον νυν ή τέως σύντροφο/ σύζυγο τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί έρευνα του 2017, η οποία κατέληξε πως 66,4% των γυναικοκτονιών έγιναν εντός του συντροφικού πλαισίου και το ευρύτερο 71,2% να διαπράττεται εντός του οίκου, γεγονός που στην περίπτωση της Ελλάδας εντοπίζεται μεγαλύτερη έξαρση σε επαρχιακές πόλεις. Κατά τους Dobash και Dobash (2015), τυπικά κίνητρα που ώθησαν τους δράστες σε τέτοιες πράξεις ήταν η ζήλεια, η κτητικότητα και η έκφραση της επιθυμίας από πλευράς του θύματος να διακόψει τη σχέση με τον δράστη (Κοντοχρήστου, 2021).

Συμπληρωματικά, οι Dobash και Dobash διεξήγαγαν μια έρευνα με θέμα τις δολοφονίες γυναικών στη Βρετανία, με στόχο την εξέταση των τύπων δολοφονίας για να καταλήξουν σε πιο ακριβή στοιχεία σχετικά με τη φύση της, το πλαίσιο και τις προθέσεις της, αναφορικά με την δολοφονία ως πράξη. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι, συγκριτικά με τους δράστες μη θανατηφόρας συντροφικής βίας, οι δράστες γυναικοκτονιών ήταν λιγότερο πιθανό να ήταν σε κατάσταση μέθης κατά την επίθεση και να έχουν πρότερο ιστορικό βίας ενάντια του θύματος. Επίσης, οι τελευταίοι αναφέρεται πως είναι πιο πιθανό να είναι σε *“σοβαρή σχέση, χωρισμένοι τη δεδομένη στιγμή, κτητικοί και ελεγκτικοί, να έχουν επιτεθεί σεξουαλικά στη σύντροφο τους κατά τη διάρκεια δολοφονία, να έχουν χρησιμοποιήσει ένα όργανο/ όπλο στην επίθεση, ή/ και να έχουν στραγγάλισι τη γυναίκα”* (Dobash & Dobash, 2009, 73)⁵. Ιδιαίτερο σημείο τομής ήταν όταν σε ορισμένες περιπτώσεις οι άνδρες φάνηκαν να «αλλάζουν το σχέδιο» από την προσπάθεια να καλοπιιάσουν τις γυναίκες να παραμείνουν μαζί τους στο να τις δολοφονήσουν, γιατί δεν υπήρχε προθυμία επανασύνδεσης. Ως προς τους δράστες γυναικοκτονίας με πρότερο έντιμο βίο, αν και εμφανίστηκαν πιο κοινωνικά “συμβατικοί” από τους υπόλοιπους γυναικοκτόνους, ένα ποσοστό είχε ασκήσει ξανά βία στο παρελθόν περνώντας απαρατήρητο (Dobash & Dobash, 2009, 74).

Υπό το ίδιο πρίσμα, μια ακόμα μελέτη με στόχο να αξιολογήσει τους κινδύνους της γυναικοκτονίας και τη σύνδεση της με την αυτοκτονία, ανέδειξε ότι σε σύγκριση με περιπτώσεις κακοποιητικών ανδρών ο πιο σημαντικός παράγοντας κινδύνου για τους γυναικοκτόνους δράστες συντροφικής βίας ήταν η ανεργία του δράστη, η οποία αποτέλεσε τον μοναδικό δημογραφικό παράγοντα κινδύνου που μπορούσε να προβλέψει τον κίνδυνο γυναικοκτονίας, μεταξύ άλλων, όπως η

⁵ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη.

εκπαίδευση, η φυλή ή η εθνικότητα. Ακόμη, ένας παράγοντας κινδύνου θεωρήθηκε η πρόσβαση του δράστη σε όπλα και η χρήση ουσιών, αλλά όχι η υπερκατανάλωση αλκοόλ. Βέβαια, αν και η δυνατότητα πρόσβασης σε όπλα αύξησε τον κίνδυνο γυναικοκτονιών ως αποτέλεσμα συντροφικής βίας, σημειώθηκε μείωση του κινδύνου όταν η γυναίκα δεν συγκατοικούσε με τον δράστη και είχε αποκλειστική πρόσβαση σε όπλα. Επιπλέον, ως προς τον παράγοντα κινδύνου γυναικοκτονίας - αυτοκτονίας καταλάμβανε πάνω από 32% των περιπτώσεων γυναικοκτονιών της έρευνας με μια σύνδεση προ του γεγονότος με απειλές και με την πλειονότητα των περιπτώσεων γυναικοκτονίας - αυτοκτονίας να είναι πιο πιθανές μεταξύ συζύγων (Campbell, 2009).

Η έρευνα επισημαίνει ότι το *“79% των θυμάτων γυναικοκτονιών ήταν ηλικίας 18 με 50 και το 70% όλων των περιπτώσεων γυναικοκτονιών είχε κακοποιηθεί σωματικά πριν τον θάνατο τους από τον ίδιο σύντροφο που τις δολοφόνησε”* (Campbell, 2009, 61)⁶. Τέλος, ως προς το μεθοδολογικό μέρος, η εν λόγω μελέτη διεξάχθηκε σε δώδεκα πόλεις, με δείγμα αρχείων από το 1994 έως το 2000 διακοσίων είκοσι περιπτώσεων γυναικοκτονιών με δράστη τον σύντροφο του θύματος, γεγονός που επιβεβαιωνόταν μέσω συνέντευξης άλλου ατόμου που μπορούσε να πληροφορήσει για τη σχέση του θύματος με τον δράστη, συγκριτικά με τυχαία επιλεγμένες γυναίκες στις ίδιες πόλεις, που είχαν σχέσεις το ίδιο διάστημα που έγιναν οι γυναικοκτονίες (Campbell, 2009).

Σύμφωνα με μια αυστραλιανή έρευνα, περί δολοφονιών συντροφικής βίας, ένα τέταρτο του ποσοστού των δραστών είχαν ήδη βεβαρημένο ιστορικό βίας, εκ των οποίων οι μισοί διέπραξαν το έγκλημα τους μέσα σε τρεις μήνες από τη λήξη της σχέσης. Παράλληλα, βάσει ορισμένων ερευνών, ζευγάρια με μεγάλες ηλικιακές διαφορές βρέθηκαν να διατρέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο για γυναικοκτονία, ειδικά όταν ο άνδρας ήταν περίπου 15 χρόνια μεγαλύτερος από την σύντροφο του (UNODC, 2018).

Ενδεικτικά, ένα μοντέλο που θα μπορούσε να υπολογίσει τις γυναικοκτονίες εξετάζοντας το ατομικό, το οικογενειακό και το κοινωνικό επίπεδο, εξαιρώντας τη σχέση του θύματος με τον δράστη θα μπορούσε να μελετήσει επιμέρους μεταβλητές, όπως ηλικία, επάγγελμα, εθνικότητα, τόπος εγκλήματος, περιστατικά κακοποίησης, διάφοροι παράγοντες κινδύνου, κίνητρα ή άλλες εξωτερικές παράμετροι. Στην

⁶ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη.

ελληνική περίπτωση, οι περισσότερες γυναικοκτονίες διαπράττονται στην επαρχία, σε άμεση συσχέτιση με τις κλειστού τύπου παραδοσιακά πατριαρχικές κοινωνίες και τα πρότυπα που συνεπάγονται με αυτές. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται λόγος και για την ύπαρξη σκοτεινού αριθμού ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας που δεν υποβάλλεται καταγγελία λόγω της «κουλτούρας ανοχής» της βίας, διότι θεωρείται ως φυσικό επακόλουθο στην αντίδραση μιας γυναίκας έναντι του άνδρα εκείνος να την «συνετίζει» με θεμιτά ή αθέμιτα μέσα (Κοντοχρήστου, 2021).

2.6. Οι “Θαυμάστριες” των Κακοποιητών

Σύμφωνα με την Chollet (2023), έρευνα ανέδειξε ότι τα ΜΜΕ είχαν υιοθετήσει την τάση να δίνουν έμφαση στον δράστη, σχεδόν εξαφανίζοντας το θύμα από τους τίτλους αναφερόμενοι σε ένα τόσο τραγικό γεγονός όπως ο φόνος. Έτσι, ο κακοποιητής έχει την ευκαιρία να κάνει επίκληση στο συναίσθημα του κοινού μέσω της απολογίας του ή με άλλα τεχνάσματα, αποσκοπώντας σε πιο επιεική μεταχείριση.

Η αναμφίβολη επιρροή των ΜΜΕ μέσω της προβολής των λάθος προτύπων συμπεριφοράς ως παραδείγματα προς αποφυγήν ορισμένες φορές καταλήγει να έχει διαφορετικό αποτέλεσμα. Ειδικότερα, αναφέρεται πως δεν είναι λίγες οι «ερωτικές ιστορίες που αναπτύσσονται ανάμεσα σε δολοφόνους και γυναίκες που ελκύνονται ακατανίκητα από αυτούς... άνδρες των οποίων τα εγκλήματα δημοσιοποιούνται από τα ΜΜΕ έχουν όλοι θαυμάστριες» (Chollet, 2023: 169). Κατά αυτόν τον τρόπο, πολλοί από τους δράστες ανταλλάσσουν αλληλογραφία με τις «θαυμάστριες» τους και ορισμένες φορές καταλήγουν να επιλέγουν κάποια από αυτές για να συνάψουν σχέση. Σημαντική μεταβλητή αποτελεί η εξωτερική εμφάνιση των δραστών.

Αντιθετικά, στις γυναίκες δρώσες δεν εντοπίζεται η ύπαρξη θαυμαστών του αντίθετου φύλου, όπως στους άνδρες. Έτσι, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η ύπαρξη θαυμαστριών μόνο για άνδρες δράστες συνδυάζεται με την αρρενωπότητα που ορίζει η πατριαρχική κουλτούρα και ότι συνεπάγεται με αυτήν, όπως η κυριαρχία που στην περίπτωση των κακοποιητών εκδηλώνεται με τη βία, καθώς η ίδια ερωτικοποιείται με «ορισμένες γυναίκες να έχουν εσωτερικεύσει τη μισογυνία μέχρι εθισμού... να συγχωρούν έναν άνδρα ο οποίος έχει σκοτώσει άλλες γυναίκες, αλλά... και να φαντασιώνονται ότι τις σκοτώνει και αυτές» (Chollet, 2023: 173).

Επιπλέον, αναφορικά με τις θαυμάστριες των δολοφόνων αν και αντιλαμβάνονται τη βαρύτητα του εγκλήματος που βαραίνει τον δράστη, παρόλα

αυτά επιλέγουν να δουν την «ευαίσθητη» πλευρά του εγκληματία, με αρκετές να θεωρούν το βίαιο ιστορικό του δράστη σαγηνευτικό. Παραβλέποντας ότι όντας και εκείνες γυναίκες μπορεί να βρεθούν το ίδιο εύκολα στη θέση του προηγούμενου θύματος. Ακόμη, σε κάποιες περιπτώσεις που οι γυναίκες-θαυμάστριες συνειδητοποιούν την ενοχή του συντρόφου τους το αντιμετωπίζουν ως μία πρόκληση, πιστεύοντας ότι μόνο εκείνες μπορούν να τον «σώσουν», με την απόλυτη επίδειξη υποτέλειας και θηλυκότητας, όπως καταδεικνύεται στο μοντέλο “Η Πεντάμορφη και το Τέρασ” παρερμηνεύοντας το περιεχόμενο του κλασικού παραμυθιού (Chollet, 2023). Ως προς τη θεωρητική πλαισίωση της έλξης των “θαυμαστριών” των δραστών, γίνεται λόγος για την οπτική των Pizzley & Shapiro, οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι οι γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί προηγουμένως σε κάποια φάση της ζωής τους είναι εθισμένες στη βία και την αντιλαμβάνονται ως ανάγκη για σεξουαλική ικανοποίηση, αν και σημειώνεται πως δέχθηκε έντονη κριτική από τον επιστημονικό χώρο (Χατζηφωτίου, 2005).

Συμπληρωματικά, υπογραμμίζεται πως ένας ακόμα ενθαρρυντικός παράγοντας για τις θαυμάστριες των δολοφόνων κατά την επικοινωνία τους είναι πως δεν υπάρχει ο φόβος της απιστίας κατά τον εγκλεισμό ούτε πιθανότητα σωματικού κινδύνου ή εξαναγκασμού, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως οι γυναίκες αυτές επεδίωκαν μανιακά να βιώσουν την αγάπη, διότι την έχουν στερηθεί. Ακόμη, ανακουφιστικός παράγοντας για ορισμένες γυναίκες με χαμηλή αυτοεκτίμηση ήταν το γεγονός πως δεν ένιωθαν ότι θα τους ασκηθεί κριτική για την εμφάνιση τους που μπορεί να μην συμπίπτει με τα εκάστοτε πρότυπα ομορφιάς ή θα πρέπει να ενημερώσουν για τις κινήσεις τους αν δεν το επιδιώξουν οι ίδιες, συνεπώς δίνοντας ένα αίσθημα ανεξαρτησίας, αντιθετικά με τον πραγματικό κόσμο στην αναζήτηση συντρόφων εκτός του φάσματος των κρατουμένων. Αντίστοιχα, οι δράστες έχουν κάθε κίνητρο να έχουν καλές σχέσεις με εκείνες, μιας και είναι πρόθυμες να τους υποστηρίξουν ψυχολογικά και μερικές φορές υλικά κατά την διάρκεια του εγκλεισμού τους, αλλά και μετέπειτα (Chollet, 2023).

2.7. Η Πανδημική Συνθήκη Covid-19

Μία έκτακτη κοινωνική συνθήκη που επίδρασε σημαντικά στο φαινόμενο της συντροφικής βίας ήταν η πανδημική κρίση του Covid-19, η οποία πυροδότησε τη λήψη μέτρων πρόληψης, όπως η αποστασιοποίηση μέσω του εγκλεισμού και ελέγχου εξόδου των πολιτών. Βέβαια, αν και ο εγκλεισμός έδινε την εντύπωση προστασίας

του ατόμου, λόγω του κινδύνου μόλυνσης από τον ιό σε δημόσιους χώρους, όμως σε ορισμένες περιπτώσεις έθετε το άτομο σε μεγαλύτερο κίνδυνο παραμένοντας στο σπίτι, όπως περιστατικά βίας, καθώς αρκετές γυναίκες ήταν αναγκασμένες να είναι κλεισμένες στο σπίτι με έναν βίαιο σύντροφό, τον οποίο υπό φυσιολογικές συνθήκες απέφευγαν στο μεγαλύτερο μέρος της μέρας, λόγω εξωτερικών ασχολιών που είχε το θύμα ή και ο θύτης. Ακόμη, σημειώνεται ως επιπλέον επιβαρυντικός παράγοντας εκείνος της έμφυλης οικονομικής ανισότητας που ωθεί τις γυναίκες σε πιο επισφαλείς θέσεις και χαμηλά αμειβόμενη εργασία, σε σύγκριση με τον ανδρικό πληθυσμό (Ζήση & Πανταζή, 2022, 256, Ζήση, 2021, 101)

Εκτός από τον εγκλεισμό των πολιτών στα σπίτια τους, σημαντικός παράγοντας ήταν και ο περιορισμός έως και κλείσιμο σημείων εστίασης δίνοντας την δυνατότητα να προσφέρουν υπηρεσίες “σε πακέτο”, με τους δράστες της συντροφικής βίας να είναι πιο πιθανό να παραμένουν και να καταναλώνουν αλκοόλ στο σπίτι, γεγονός που μπορεί να αυξήσει τον κίνδυνο για ολόκληρη την οικογένεια. Ως προς τον παράγοντα της συντρόφου, σημειώνεται ο αυξανόμενος κίνδυνος ανθρωποκτονίας, που σχετίζεται με το άγχος και άλλους παράγοντες, ενώ ως προς τα παιδιά λαμβάνεται υπόψη πως δεδομένου του κλεισίματος των σχολείων και των βιβλιοθηκών, τα παιδιά μπορεί να περνούν περισσότερο χρόνο στο σπίτι με τον δράστη από ότι συνήθως. Σύμφωνα με τον Campbell, οι κακοποιοί ενδοοικογενειακής βίας μπορεί συχνά να στοχεύσουν επίσης παιδιά ή και κατοικίδια (Campbell, 2020).

Κατά τη περίοδο της καραντίνας που πυροδότησε η πανδημία Covid-19, σε περιπτώσεις που είχε εντοπιστεί προηγουμένως συντροφική βία η ένταση και η έκτασή ενός περιστατικού πιθανολογείται πως θα πολλαπλασιαστούν, με την εκδήλωση βίας να γίνει πιο συχνή ή σοβαρή. Ωστόσο, ακόμη και αν δεν έχει σημειωθεί στο παρελθόν περιστατικό συντροφικής βίας, είναι πιθανό να κάνει για πρώτη φορά την εμφάνιση της κατά τη περίοδο της υποχρεωτικής καραντίνας στο σπίτι, εξαιτίας του εγκλεισμού και των παραγόντων που συνυφαίνονται με αυτή την συνθήκη. Κατά αυτόν τον τρόπο, η υγειονομική κρίση μετουσιώνεται σε κοινωνική και οικονομική, αποτελώντας βάση για την ανάδυση μιας κρίσης προσωπικής ταυτότητας και σχέσεων, όπως η βία κατά των γυναικών και η ενδοοικογενειακή/ συντροφική βία (Τσακιστράκη, 2020).

Το 2020, σύμφωνα με έρευνα του UN Women, εκείνη την περίοδο σημειώνεται έξαρση ενδοοικογενειακής βίας παγκοσμίως, με ποσοστά 30% για τη

Γαλλία, 30-33% για Κύπρο και Σιγκαπούρη και 25% για την Αργεντινή. Υπήρξε μία άμεση έκκληση για παροχή βοήθειας από καταφύγια σε θύματα σε διάφορες περιοχές, όπως ο Καναδάς, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ. Σημειώνεται ότι η συμβολή των καταφυγίων επιζωσών ήταν περιορισμένη, διότι ήταν πλήρης χωρίς να μπορούν να δεχτούν άλλες γυναίκες και έπρεπε να υπακούσουν σε μέτρα εγκλεισμού και αποστάσεων μεταξύ των στεγαζόμενων γυναικών για την προφύλαξη τους από τον ιό.

Έτσι, η UN Women πρότεινε την δημιουργία διάφορων υπηρεσιών, όπως τηλεφωνικών γραμμών, συμβουλευτικών και ίδρυσης περισσότερων καταφυγίων, με τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Αντόνιο Γκουντέρες να υπογραμμίζει τον πολλαπλασιασμό των κλήσεων άμεσης ανάγκης σχετικά με περιστατικά βίας εντός του οίκου, κατά την περίοδο του εγκλεισμού. Στη περίπτωση της Ελλάδας, η αρμόδια αρχή δήλωσε ότι στην τηλεφωνική γραμμή SOS 15900, τον μήνα Απρίλιο έγιναν 1.070 κλήσεις για βία, εκ των οποίων οι 648 αφορούσαν περιστατικά εντός του οίκου, με δράστες συγγενείς ή συντρόφους, ο αντίστοιχος αριθμός για τον Μάρτιο ήταν 325, γεγονός που φανερώνει μια αύξηση των περιστατικών. Παρόλα αυτά, η Γενική Γραμματέας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας Φύλων δήλωσε ότι οι καταγγελίες επί το πλείστον γίνονταν από τα ίδια τα θύματα, εκ των οποίων η πλειονότητα ήταν *“γυναίκες έγγαμες (52%), με παιδιά (62%) και απασχολούμενες (21%)”*, με 3 στα 10 των κλήσεων να είναι μόνο από άλλα επιμέρους άτομα, υπογραμμίζοντας την σημαντικότητα που έχουν οι καμπάνιες ενημέρωσης την περίοδο του εγκλεισμού *“Μένουμε σπίτι αλλά δεν μένουμε σιωπηλές”* για την κινητοποίηση καταγγελίας περιστατικών βίας (Ρομπόκου - Καραγιάννη, 2020: 40-41).

Σύμφωνα με έρευνα για την συντροφική βία κατά την περίοδο της πανδημίας σε γυναίκες στη Βόρεια Ελλάδα, η πανδημική συνθήκη αποτέλεσε πρόσχημα για τους δράστες να ασκούν πιο εκτεταμένο έλεγχο στις συντρόφους-θύματα τους με την απειλή έκθεσης εκείνων και των τέκνων τους στον ιό, μέσω της αποστέρησης τρόπων προστασίας έναντι στον Covid-19. Σημαντικό ρόλο στην αύξηση της συντροφικής βίας εκείνο το διάστημα διαδραμάτισαν τα μέτρα προστασίας lockdown, τα οποία προϋπέθεταν κοινωνική αποστασιοποίηση, διευκολύνοντας τον δράστη να απομονώσει το θύμα από τυχόν δίκτυα υποστήριξης, αλλά και ο γενικότερος οικονομικός αντίκτυπος της έκτακτης συνθήκης αυτής συντελώντας σε πολλές γυναίκες να μείνουν άνεργες, χάνοντας την οικονομική ανεξαρτησία τους που θα

ήταν χρήσιμη σε περίπτωση που αποφάσιζαν να εγκαταλείψουν το κακοποιητικό περιβάλλον της σχέσης τους. Επιπλέον, σε αυτή την έρευνα υπογραμμίζεται η δημιουργία ποικιλίας αρνητικών συναισθημάτων των γυναικών, όπως διαταραχές ύπνου έως και θυμός ή φόβος, η δυσκολία πρόσβασης σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, είτε λόγω του άγρυπνου ελέγχου του δράστη, είτε λόγω ενδοιασμών του θύματος για το απρόσωπο περιβάλλον της διαδικτυακής ή τηλεφωνικής αλληλεπίδρασης με έναν ειδικό που του εκμυστηρεύεται την πραγματικότητα της κακοποίησης του (Chatzifotiou & Andreadou, 2021).

Συμπληρωματικά, αναφέρεται η αξία της φεμινιστικής θεωρίας της ενδυνάμωσης, η οποία στοχάζεται πως τηρούν οργανισμοί και κοινότητες την ενθάρρυνση των γυναικών για την ανάκτηση του ελέγχου στη ζωή τους και αντιμετώπιση της συντροφικής βίας, αλλά και την σημασία της θεωρίας της αντιμετώπισης που εστιάζει στις ατομικές απόπειρες του θύματος να διαχειριστεί τη κακοποιητική σχέση. Έτσι, η ενδυνάμωση και η αντιμετώπιση συνδυαστικά αναδείχθηκαν ως σημαντικές μεταβλητές για την ανάληψη ελέγχου και τη διαχείριση συναισθηματικών και συμπεριφορικών αλλαγών για τις γυναίκες (Chatzifotiou & Andreadou, 2021).

Παράλληλα, στις ΗΠΑ, οι τηλεφωνικές γραμμές για την ενδοοικογενειακή βία προετοιμάζονταν για αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών, καθώς τα κράτη επιβάλλουν μέτρα για τον covid 19, αλλά πολλές οργανώσεις βίωσαν το αντίθετο. Σε ορισμένες περιοχές, ο αριθμός των κλήσεων μειώθηκε κατά περισσότερο από 50%, με τους ειδικούς στον τομέα να αναγνωρίζουν ότι ο αριθμός δεν είχε μειωθεί, αλλά ότι πιθανότατα τα θύματα δεν μπορούσαν να συνδεθούν με ασφάλεια με τις υπηρεσίες. Ακόμη, μεγαλύτερο πρόβλημα στη πρόσβαση υπηρεσιών, σε συνδυασμό με την οικονομική επιβάρυνση που είχε επιφέρει η πανδημία στα νοικοκυριά, αντιμετώπισαν ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και μειονότητες, μεταξύ των οποίων έγχρωμες γυναίκες, μετανάστριες και εργαζόμενες χαμηλού μορφωτικού επιπέδου (Evans et al., 2020).

Κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19, η ανάγκη για την τήρηση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης που προστατεύει δικαιώματα των γυναικών κρίνεται καίριας σημασίας με την ανάγκη δημιουργίας νέων πρωτοβουλιών ειδικής πρόνοιας, όπως τονίζεται από το GREVIO ως αρμόδιο μηχανισμό επιτήρησης της λειτουργίας της (Τσακιστράκη, 2020). Παράλληλα, μέσω διάφορων οργανισμών και πρωτοβουλιών που επιχειρήθηκαν παγκοσμίως, οι γυναίκες επιζώσες συντροφικής

βίας βρέθηκαν να χρησιμοποιούν καινοτόμους τρόπους για να υποδείξουν έμμεσα ότι βρίσκονται σε μη ασφαλές περιβάλλον και ότι επιθυμούν εξωτερική βοήθεια, χωρίς να το αντιληφθεί ο δράστης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, στην Ισπανία η αναζήτηση της “Μάσκας-19” σε φαρμακεία ως κωδική ονομασία, στην Αγγλία η πρωτοβουλία “Ask for Angela” ως φράση σε χώρους εστίασης που υποδεικνύει στο προσωπικό την ανάγκη βοήθειας και σε όλο το κόσμο πλέον γνωστό “Σήμα για Βοήθεια” που ξεκίνησε από το Women's Funding Network και το Canadian Women's Foundation για να υποδείξει σιωπηλά την κακοποίηση, με στόχο να ειδοποιεί την οικογένεια, τους φίλους ή τους συναδέλφους ενός ατόμου ότι χρειάζεται βοήθεια, χωρίς να το αντιληφθεί ο δράστης έτσι ώστε να μην κινδυνέψει περισσότερο το θύμα (Τσακιστράκη, 2020, Wendoh, 2020, Δήμος Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης, n.d.). Αναφορικά με το σενάριο της Ελλάδας, η συνέχιση της τηλεφωνικής γραμμής SOS και αποστολής μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου θεωρείται το μοναδικό επίσημο μέσο αντιμετώπισης της συντροφικής βίας κατά την πανδημική κρίση, όσο για τους άλλους φορείς παρατηρείται μια πληρότητα στα καταφύγια κακοποιημένων γυναικών και μη λειτουργικότητα ή αδράνεια επίσημων φορέων ελέγχου (Τσακιστράκη, 2020).

3. Μοντέλα και Θεωρίες

3.1. Ατομικές Θεωρίες - Ψυχιατρικό μοντέλο

Το φαινόμενο της συντροφικής βίας μελετήθηκε υπό το πρίσμα δύο βασικών θεωρητικών μοντέλων και μέσω διαφόρων θεωριών, με έμφαση σε βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές αιτιάσεις του φαινομένου. Όσο αναφορά τις ατομικές θεωρίες ερμηνείας της βίας, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις προσεγγίσεις που την ακολουθούν, στη γενετική προδιάθεση των ανδρών στη βία, χημικές ανισορροπίες, ορμονικές μεταβλητές. Το πρώτο ερμηνευτικό θεωρητικό μοντέλο που αναπτύχθηκε και κυριάρχησε ήταν το ψυχιατρικό μεταφράζοντας τη συζυγική βία με όρους ψυχικής ασθένειας, ψυχοπαθολογίας, εθισμού και διαταραχών του δράστη ή του θύματος. Σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση του άσκησαν οι ερμηνείες επιθετικότητας, εμπειρικλείοντας τις ψυχαναλυτικές θεωρίες με πρεσβευτή τον Φρόιντ, οι οποίες θεωρούσαν ότι *“η βία και η επιθετικότητα ερμηνεύεται ως η ενεργοποίηση του αποκαλούμενου «ενστίκτου του θανάτου» και της επιθετικής παρόρμησης”* (Παπαμιχαήλ, 2004: 46), ενώ ταυτόχρονα συμπεριλαμβάνονται και ψυχομετρικές τεχνικές που συμπέραναν ότι ένας βίαιος άνθρωπος χαρακτηρίζεται

από αδυναμία διαχείρισης συναισθημάτων και εγωκεντρικά στοιχεία. Επιπλέον, οι ερμηνείες επιθετικότητας σχετίζονται και με ιατρικές/ βιολογικές έρευνες, που αν και ατελής αναφορικά με την βία, ανέδειξαν μια ομάδα βιολογικών διαταραχών, όπως ο υπερθυρεοειδισμός και η υπογλυκαιμία, κάποιες ενδοκρινολογικές ανωμαλίες και νευροψυχιατρικά σύνδρομα που μπορεί να προκαλέσουν επιθετικές τάσεις, σημειώνοντας έλλειψη ευρημάτων μεμονωμένα σχετικά με τα συναισθήματα (θυμός) νευρολογικά και πως σημασίας για μια αντίδραση σε ένα ερέθισμα συντελούν και τα στοιχεία της προσωπικότητας του υποκειμένου ως αστάθμητος παράγοντας (Παπαμιχαήλ, 2004). Γενικότερα, οι προσεγγίσεις που υιοθετούν ατομικές θεωρίες ερμηνείας της βίας, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις προσεγγίσεις που την ακολουθούν, στη γενετική προδιάθεση των ανδρών στη βία, χημικές ανισορροπίες, ορμονικές μεταβλητές, ενώ στην υποκατηγορία της ψυχοπαθολογίας συμπληρώνονται ως αιτίες συντροφικής βίας το αίσθημα ανασφάλειας αναφορικά με τον ανδρισμό και τα στερεότυπα γύρω από τους κοινωνικούς ρόλους του κάθε φύλου (Χατζηφωτίου, 2005.)

Επιπρόσθετα, υπογραμμίζεται η αξία της σχέσης “Απόγνωσης - Επιθετικότητας”, με την κοινωνική ψυχολογία και την εγκληματολογία να θεωρούν την αποτυχία, την απόγνωση και την απογοήτευση ως αναπόφευκτα και απαραίτητα μέρη κατά τη κοινωνικοποίηση ενός ατόμου. Κατά τη σύγχρονη θεωρητική σκέψη, η παρουσία των παραπάνω δεν συνυφαίνεται απαραίτητα με την επιθετικότητα, διακρίνοντας διαφορές μεταξύ των μορφών που μπορεί να πάρει. Σύμφωνα με τον Berkowitz, διαφοροποιώντας την οργανική από την αντιδραστική μορφή επιθετικότητας, αναφορικά με την απόγνωση και την απογοήτευση αποτελούν πηγή του θυμού, ο οποίος καλύπτει τυχόν σημάδια εκδήλωσης επιθετικότητας, με ρυθμιστή την ύπαρξη ή όχι κυρώσεων ή αποδοκιμασίας από το κοινωνικό πλαίσιο (Παπαμιχαήλ, 2004).

Συμπληρωματικά, υπό το πρίσμα των ατομικών θεωριών, βάσει κάποιων ερευνητών οι ψυχολογικές θεωρίες συμπεραίνουν ότι η βίαιη συμπεριφορά των ανδρών οφείλεται στην προσωπικότητα του θύματος, σκιαγραφώντας ένα τυπικό σενάριο ενοχοποίησης. Συγκεκριμένα, κατά τον Gayford, μεγάλος αριθμός από κακοποιημένες γυναίκες χαρακτηρίζονται “ανεπαρκείς”, πληγωμένες και σε ανάγκη για βοήθεια, ακόμα και από το δικό τους ασυνείδητο, καθώς αν και φοβούνται τη βία σαν κάθε άλλος άνθρωπος, την αναζητούν στον ιδανικό σύντροφο και έπειτα με τη στάση τους την πυροδοτούν. Παρόμοια θεωρητική αφετηρία έχουν οι Pizzley και

Shapiro, που πιστεύουν πως οι κακοποιημένες γυναίκες όχι μόνο προκαλούν την βία έμμεσα με τη συμπεριφορά τους, αλλά είναι εθισμένες σε αυτή, διότι αντλούν σεξουαλική ικανοποίηση από αυτή (Χατζηφωτίου, 2005: 38).

Όσο αναφορά την κριτική που ασκήθηκε στο ψυχιατρικό μοντέλο, αφορούσε σε πρώτο στάδιο την παραγκώνιση των κοινωνικών μεταβλητών, λόγω της υπέρμετρης προσήλωσης σε ατομικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, και σε δεύτερο στάδιο την κατηγοριοποίηση των ατόμων σε “υγιείς” και “διαταραγμένους”, εκ των οποίων τα άτομα στην τελευταία κατηγορία χαρακτηρίστηκαν ως πιο πιθανοί δράστες κακοποίησης, συγχρόνως αδιαφορώντας για το αντίκτυπο που έχουν οι κοινωνικές δομές και οι θεσμοί στο άτομο.

3.2. Θεωρίες Κοινωνικής Δομής - Κοινωνιολογικό μοντέλο

Το κοινωνιολογικό μοντέλο ερμηνείας της συντροφικής βίας, συγκροτήθηκε τη δεκαετία του ‘70 ως απάντηση στο προηγούμενο, αναδεικνύοντας οπτικές του φαινομένου που είχαν επισκιαστεί από τη μελέτη ατομικών παραγόντων, θέτοντας το ζήτημα της συντροφικής βίας στη βάση της ανδρικής κυριαρχίας και όχι της ψυχοπαθολογίας. Η κακοποιητική συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως στοχευμένη και εκούσια δράση εντός κοινωνικών δομών, η οποία δύναται να ερευνηθεί μόνο σε παραλληλισμό με κοινωνικές και ατομικές συσχετίσεις των δομών μιας κοινωνίας που τη συμπεριλαμβάνει, λαμβάνοντας υπόψη περιορισμούς, δυνατότητες, οργάνωση των δομών, τη θέση της οικογένειας θεσμικά και την αλληλεπίδραση ατομικής κοινωνικοποίησης με τη κοινωνική οργάνωση της (Παπαμιχαήλ, 2004).

Η ενδοοικογενειακή βία νοηματοδοτείται και προκύπτει από την δομική βία, που αφορά τις δομές και τον τρόπο οργάνωσης μιας κοινωνίας. Γενικότερα, η βία δημιουργεί διαχωρισμούς ανάμεσα στα άτομα για θέσεις ισχύος. Στην περίπτωση της συντροφικής βίας, η βία λειτουργεί ως μέσο επιβολής της ανδρικής κυριαρχίας, εντός του οίκου, από τον άνδρα εις βάρος της γυναίκας, με τους άνδρες κακοποιητές να μην εξελίσσονται ή δρουν ως λειτουργικά μέρη μιας κοινωνίας, παρά μόνο σε ορισμένα κοινωνικά συστήματα. Κατ’ επέκταση, νοείται πως σε κοινωνικά συστήματα που διαπνέονται από ένα κλίμα δημοκρατίας στη λήψη αποφάσεων, με συλλογικά προσβάσιμους πόρους και την αίσθηση υπευθυνότητας το φαινόμενο της συντροφικής βίας προβλέπεται να αμβλυνθεί.

Σύμφωνα με το κοινωνιολογικό μοντέλο, δίνεται έμφαση σε παραμέτρους που συνδέονται με το άγχος και τις κοινωνικές πιέσεις που δέχεται ένα άτομο, όπως η

απασχόληση, το εισόδημα, η άνιση κατανομή αγαθών και η κοινωνική καταπολέμηση της φυσικής μειονεξίας ή ασθένειας, ενώ διερευνήθηκε επιπλέον ο τρόπος κατανομής ισχύος στο πλαίσιο της οικογένειας και η ανοχή στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Πιο συγκεκριμένα, υπογραμμίστηκε ο παράγοντας της εργασίας, με το περιβάλλον του εργασιακού χώρου να διαποτίζεται από σχέσεις εξουσίας και ανταγωνιστικότητας που μπορεί να προκαλέσουν συναισθηματικές πιέσεις, συνεπώς επιθετικότητα ή βία σε διάφορα άλλα πεδία της ζωής του ατόμου ως απόπειρα έκφρασης προηγουμένως καταπιεσμένων συναισθημάτων στην εργασία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η οικογένεια γιατί τα άτομα μεταφέρουν εμπειρίες και συναισθήματα από την δουλειά τους στο σπίτι και το αντίστροφο, εμφανίζοντας μια νοητή σύνδεση μεταξύ των δύο τομέων.

Κατά τη Smith, οι επιστήμονες θεωρούν την συντροφική βία ως μοχλό αποσυμπίεσης από καταστάσεις πίεσης ή άγχους για τους δράστες. Πιθανές πηγές άγχους μπορεί να σχετίζονται με οικονομικά ζητήματα, συνθήκες διαβίωσης, υψηλές επαγγελματικές προσδοκίες ή καταπίεση και κοινωνικά φαινόμενα, όπως η φτώχεια ή οι κοινωνικές ανισότητες (Χατζηφωτίου, 2005).

Σύμφωνα με τον Miller, οι άνδρες εκδηλώνουν μια σχέση εξάρτησης με την εργασίας τους, διότι μεγαλώνοντας έχουν εμποτιστεί με την ιδέα ότι η ταυτότητα τους καθορίζεται από εκείνη, σε αντίθεση με τις γυναίκες που η δική τους έχει ως σημείο αναφοράς την ικανότητα δημιουργίας και συντήρησης κοινωνικών δεσμών (Παπαμιχαήλ, 2004). Στη περίπτωση των ανδρών, ο αγώνας για επαγγελματική καταξίωση μπορεί να αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για διαταραχές συμπεριφοράς Τύπου A, με στοιχεία την ανταγωνιστικότητα, την ανυπομονησία και την εχθρικότητα, αλλά και για άγχος ή δυσαρέσκεια που συνεπάγεται με την υποαπασχόληση, καθώς εκείνος που υποαπασχολείται θεωρεί ότι δεν έχει ανταποκριθεί στις αληθινές του ικανότητες, συνεπώς πιστεύει ότι το αίσθημα αποτυχίας του επαγγελματικά, ανεξάρτητα με το αν ισχύει ή αν είναι στη δική του φανταστική σφαίρα, δεν εμπνέει σεβασμό στην οικογένεια του. Έτσι, γίνεται λόγος για τα μοντέλα πατριαρχικής δύναμης και ελέγχου ως αμυντικός μηχανισμός της πληγωμένης από την εργασία αυτοεκτίμησης, καταστρώνοντας την οικογένεια ως ασφαλές χώρο για τον άνδρα να επανακτήσει την εξουσία του με τη βία. Συνολικά, το κοινωνιολογικό ερμηνευτικό μοντέλο δέχθηκε κριτική ως προς την παραμέληση του βαθμού επιρροής των ξεχωριστών ατομικών χαρακτηριστικών του κάθε υποκειμένου,

αφού άτομα σε πανομοιότυπα κοινωνικά πλαίσια εμφάνισαν διαφοροποιήσεις στην συμπεριφορά που υιοθέτησαν.

3.3. Φεμινιστική θεωρία

Η φεμινιστική θεώρηση εστιάζει στην άνιση κατανομή δύναμης μεταξύ των δύο φύλων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, με την ερμηνεία της σχετικά με την συντροφική βία να υποστηρίζει ότι η εξελικτική πορεία των κοινωνικών δομών συμβάλλει στην συντήρηση ενός πατριαρχικού μοντέλου ανδροκρατίας, που χρήζει την ανδρική κυριαρχία ως συμβολική βία και έχει ρίζες στους κοινωνικούς θεσμούς, όπως η οικογένεια. Κατά τη παραπάνω διατύπωση, οι χώροι δράσης του κάθε φύλου δεν είναι οι ίδιοι, διαμορφώνοντας έτσι μια ασυμμετρία, με την συμμετοχή του άνδρα στον οικιακό χώρο να είναι περιορισμένη, γιατί απασχολείται περισσότερο στον δημόσιο χώρο, του οποίου η δράση “υπερέχει” πριμοδοτώντας τον με την ικανότητα ελέγχου όσων ασχολούνται με τον οικιακό χώρο που εκλαμβάνεται ως λιγότερο σημαντικός (Παπαμιχαήλ, 2004). Γενικότερα, η φεμινιστική προσέγγιση δεν ασπάζεται τις ατομικές αιτιάσεις του φαινομένου της συντροφικής βίας, αλλά όμως δίνει μια πολιτική χροιά στο φαινόμενο (Χατζηφωτίου, 2005).

Η δύναμη και η εξουσία ενυπάρχουν σε κάθε άνιση κοινωνική κατάσταση, όπως η κακοποίηση, καθώς στο πλαίσιο της πατριαρχίας σημειώνεται σύνδεση της κατοχής ισχύος με τη δυνατότητα καταχρηστικής αξιοποίησης της από τους άνδρες, με τις γυναίκες να μειονεκτούν σε δύναμη, συνεπώς και μέσα άμυνας απέναντι στη βία που τους ασκείται. Η κακοποίηση σε μια πατριαρχική κοινωνία βασίζεται στο μοντέλο άνισης κατανομής της δύναμης και εντοπίζεται πιο συχνά σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης των γυναικών με τους στερεοτυπικά προκαθορισμένους ρόλους τους, με την φεμινιστική προσέγγιση να μεταφέρει την συντροφική βία ως ζήτημα από την ιδιωτική στη δημόσια σφαίρα αναζητώντας υποστήριξη από κοινωνικούς φορείς. Έτσι, η εμφάνιση βίαιης συμπεριφοράς θεωρείται σκόπιμη ως τρόπος ανάκτησης ελέγχου ή χειραγώγησης των γυναικών από τους άνδρες, οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι η αντιμετώπιση της συντροφικής βίας για να είναι αποτελεσματική πρέπει να εδράζει στην τροποποίηση της ανδρικής συμπεριφοράς αποδιώχνοντας ίχνη έμφυλων στερεοτυπικών αντιλήψεων (Μπαμπασίδης, 2021). Κατά τους Dobash & Dobash, η ανδρική βία αποτελεί τρόπον υποταγής και ελέγχου των γυναικών από τους άνδρες (Χατζηφωτίου, 2005: 40).

Γενικότερα, ο φεμινισμός σαν θεωρητικό ρεύμα και κοινωνικό κίνημα διαχωρίζεται σε διάφορες υποκατηγορίες, όπως είναι ο φιλελεύθερος, ο ριζοσπαστικός, ο μαρξιστικός, ο σοσιαλιστικός και ο μαύρος τύπος φεμινισμού. Πιο συγκεκριμένα, ο φιλελεύθερος φεμινισμός εστιάζει στην διασφάλιση νομικών δικαιωμάτων ισότητας μεταξύ των φύλων, ενώ ο ριζοσπαστικός φεμινισμός θεωρεί τις έμφυλες ανισότητες και τον σεξισμό ως τη κυριότερη μορφή καταπίεσης γυναικών, αναδεικνύοντας τις γυναίκες ως κοινωνική ομάδα που έχει βιώσει την μεγαλύτερη καταπίεση ανεξαρτήτως άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών, με την ριζοσπαστική φεμινιστική εγκληματολογία να καινοτομεί με την μελέτη έμφυλης βίας, αλλά και να δέχεται κριτική για τον γενικευμένο χαρακτηρισμό των ανδρών ως καταπιεστών. Επιπλέον, ως προς τον μαρξιστικό φεμινισμό, οριοθετούν τις ταξικές ανισότητες ως πρωτεύον ζήτημα που υπερέχει των έμφυλων διακρίσεων, γιατί θεωρούν πως με την επίλυση του πρώτου θα επέλθει ως συνακόλουθο και η επίλυση του δεύτερου, υπό το πρίσμα ότι η ανδρική κυριαρχία ανθίζει σε συνθήκες οικονομικής εκμετάλλευσης και ανισότητας, ενώ όσον αφορά τον σοσιαλιστικό τύπο φεμινισμού λαμβάνεται υπόψη ο παράγοντας του φύλου διαταράσσοντας τις αντιλήψεις για την διχοτόμηση θύτη και θύματος στη εγκληματικότητα, αναδεικνύοντας μια σύνδεση μέσω της θεωρίας κοινωνικής εκμάθησης κατά τη παιδική ηλικία, η οποία θα αναλυθεί στη συνέχεια. Τέλος, αναφορικά με τον μαύρο φεμινισμό, δείχνει να επικεντρώνεται στις βιωμένες εμπειρίες των γυναικών που ανήκουν στην κοινότητα των έγχρωμων, υπογραμμίζοντας τις πολλαπλές ταυτότητες και καταπίεσεις που υφίστανται σε επίπεδο κοινωνικών τάξεων σε σχέση με άλλες κοινωνικές ομάδες, σε επίπεδο εντός της ίδιας της κοινότητας τους, σε συντροφικό και έμφυλο επίπεδο, απαιτώντας να δώσουν διαφορετικές λύσεις ανάλογα με την εκάστοτε ταυτότητα - ρόλο (Renzetti, 2018).

Όσον αναφορά την συντροφική βία, οι υποστηρικτές του φιλελεύθερου φεμινισμού ασχολούνται κυρίως με ζητήματα γύρω από την ελευθερία της αγοράς και ισότητας ευκαιριών, μένοντας αδρανείς στο ζήτημα της βίας κατά των γυναικών από άνδρες δράστες. Αντίθετα, οι φεμινίστριες που κατατάσσονται πιο κοντά στον ριζοσπαστικό, σοσιαλιστικό ή μαύρο φεμινισμό κάνουν λόγο την ανδρική βία, έχοντας ως κοινό έδαφος ότι τα “προσωπικά” ζητήματα είναι παράλληλα και πολιτικά, εντάσσοντας τη συντροφική βία στη δημόσια σφαίρα, με τη δύναμη και τη καταπίεση, ως δομικά στοιχεία, να είναι ερμηνευτικές μεταβλητές της βίας κατά των γυναικών. Ειδικότερα, σχετικά με τον μαύρο τύπο φεμινισμού, σύμφωνα με τη

Mama, ιδιαίτερη είναι η περίπτωση των έγχρωμων γυναικών, διότι είναι θύματα τριπλής καταπίεσης σε επίπεδο φυλής, τάξης και φύλου, ενώ σε επίπεδο συντροφικής βίας δείχνουν ανεκτικότητα στην ανδρική βία (Χατζηφωτίου, 2005).

Άξια αναφοράς είναι η συμβολή του γυναικείου κινήματος στην οριοθέτηση της συζυγικής βίας από τον σύζυγο, αναγνωρίζοντας την ως κακοποίηση. Τη δεκαετία του 1970, στη Δυτική Ευρώπη, με την ενδοοικογενειακή και συντροφική βία να μετατρέπονται σε πολιτικά ζητήματα, αναδύθηκαν τα πρώτα κινήματα κακοποιημένων γυναικών στην Βρετανία και σταδιακά στον υπόλοιπο κόσμο που αποτέλεσαν τη βάση για την μετέπειτα εξέλιξη τους σε καταφύγια κακοποιημένων γυναικών, ως απόπειρες τοπικής εμβέλειας για την παροχή ενός υποστηρικτικού και ασφαλές περιβάλλοντος στις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση (Coltrane & Collins, 2001).

Η αφετηρία του πρώτου κινήματος κακοποιημένων γυναικών ήταν μια δράση διαμαρτυρίας των γυναικών του Chiswick της Αγγλίας, με θέμα την διανομή δωρεάν γάλακτος στα σχολεία. Η οργάνωση ενός καταφυγίου ήταν ιδέα της Erin Pizzey, η οποία μαζί με τους συνεργάτες της κατά την διαμαρτυρία συνάντησαν αρκετές νέες γυναίκες μητέρες που ένιωθαν απομονωμένες. Έτσι, το 1972 κατέληξαν στην απόφαση δημιουργίας ενός κοινοτικού κέντρου, με το όνομα “Γυναικεία Βοήθεια του Chiswick” απευθυνόμενο σε γυναίκες και παιδιά, με έδρα ένα μικρό σπίτι της τοπικής αυτοδιοίκησης του Chiswick. Το μέρος αυτό γρήγορα μεταμορφώθηκε σε καταφύγιο γυναικών θυμάτων συντροφικής βίας, σε τέτοιο βαθμό που οδηγήθηκε σε νομική αντιδικία με τις δημοτικές αρχές, λόγω του υπερπληθυσμού, ενώ ταυτόχρονα οι γυναίκες επιδεικνύοντας μαχητικότητα κατέλαβαν κοντινό ξενοδοχείο. Παράλληλα, η Pizzey αποφασίζει να γράψει ένα βιβλίο βασισμένο στις πραγματικές ιστορίες που άκουσε στο καταφύγιο, προσελκύοντας το ενδιαφέρον των ΜΜΕ αναφορικά με το θέμα της συντροφικής βίας (Χατζηφωτίου, 2005: 27).

Το παραπάνω εγχείρημα υλοποιούνταν αρχικά από εθελοντικές προσπάθειες, τοπικές ομάδες και τους φεμινιστές που κατάφεραν να απομυθοποιήσουν την έννοια της συντροφικής βίας ως κάτι προσωπικό μεταφέροντας το στη δημόσια σφαίρα. Αργότερα, ξεκίνησαν να συνεισφέρουν οικονομικά και να οργανώνουν σχετικά προγράμματα για δράστες ή και θύματα, οι κοινωνικές υπηρεσίες, οργανισμοί υγείας και τοπικές κυβερνητικές οργανώσεις (Coltrane & Collins, 2001).

Τη περίοδο 1974 – 1975, πραγματοποιήθηκαν εθνικές διασκέψεις και δημιουργήθηκε το “Εθνικό Ίδρυμα Βοήθειας Γυναικών”. Στη δεύτερη διάσκεψη

αντικείμενο ρήξης μεταξύ των ομάδων αποτέλεσε ο ανταγωνισμός για τον έλεγχο του κινήματος, δημιουργώντας ένα ρήγμα ανάμεσα στην Pizzey και τους συνεργάτες της στη “Γυναικεία Βοήθεια”, καταλήγοντας να απορρίπτει την ευκαιρία συνεργασίας με την οργάνωση “Η Απελευθέρωση των Γυναικών” και όχι μόνο. Αυτό είχε ως συνεπακόλουθο η ομάδα του Chiswick μαζί με άλλες δυο να αποχωρίσουν από την Εθνική Ομοσπονδία, περιορίζοντας την επιρροή τους (Χατζηφωτίου, 2005: 28).

3.4. Θεωρία κοινωνικών πόρων

Σύμφωνα με την θεωρία των κοινωνικών πόρων, η κατοχή όσο το δυνατόν περισσότερων πόρων⁷ ισούται με αυξημένη κοινωνική δύναμη, με τα άτομα αυτά να μην τείνουν προς την άσκηση βίας, αφού δεν χρειάζεται να επιβληθούν περαιτέρω. Αντιθετικά, η έλλειψη ή διακινδύνευση πόρων μπορεί να καταλήξει στη χρήση βίας ως μέσο ανάκτησης ή διατήρησης τους, με την οικογένεια ή σχέση να θεωρείται ως κοινωνικό σύστημα θεμελιωμένο στην δύναμη ή την απειλή χρήσης αυτής (Παπαμιχαήλ, 2004).

Ενδεικτικά, στη σύγχρονη εποχή οι άνδρες να βρίσκονται σε ένα ατέρμονο κυνήγι εργασιακής επιτυχίας και ανταπόκρισης στους κοινωνικά προσδιορισμένους και προβαλλόμενους για αυτούς ρόλους, βάσει του φύλου τους. Έτσι, εφόσον δεν καταφέρνουν να πετύχουν το κοινωνικά προβαλλόμενο αψεγάδιαστο πρότυπο για αυτούς, διακατέχονται από ένα αίσθημα αποτυχίας επιρρίπτοντας ευθύνες στις γυναίκες. Με αυτόν τον τρόπο η “νοσηρή ζήλεια” διαφαίνεται ως αληθινή πηγή του προβλήματος της συντροφικής βίας, με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις ορατής κακοποίησης το θύμα να έχει αντιμετωπιστεί από τον θύτη σαν άβιο ον που αντικατοπτρίζει την αδυναμία επίτευξης των στόχων του άνδρα - δράστη και αποτυχία του θύματος να ανταποκριθεί στο ιδανικό για εκείνον πρότυπο συντρόφου, όπως ορίζεται συνήθως από τη παράδοση. Βέβαια, στη σημερινή εποχή, η θεωρία των κοινωνικών πόρων χαρακτηρίζεται ως στατική χρονικά, λόγω της αύξησης της γυναικείας δύναμης συγκριτικά με του άνδρα και παλαιότερα (Παπαμιχαήλ, 2004).

Συμπληρωματικά, η θεωρία της ανταλλαγής και των πόρων, κατά τον Goode, χρησιμοποιεί την θεωρία των πόρων των Blood & Wolfe, ερμηνεύοντας την οικογένεια ως ένα σύστημα, σαν μικρογραφία μιας κοινωνίας, που απαρτίζεται από τέσσερα είδη πόρων αναγκαία για την διατήρηση σταθερότητας, οι οποίοι είναι

⁷ Οικονομικών, κοινωνικών και ατομικών

οικονομικοί, κοινωνικοί, η βία και συναισθηματικοί, όπως η αγάπη και η φιλία. Βάσει αυτής της θεωρίας ο δράστης που υιοθετεί μια βίαη συμπεριφορά παρομοιάζεται ως εθισμένος στη βία από τα παιδικά του χρόνια και την χρησιμοποιεί ως μέσο κάλυψης ελλείψεων στις παραπάνω κατηγορίες πόρων και ως μοναδικό μέσο επιβολής δύναμης ή αντίδρασης. Υπό το ίδιο πρίσμα, ο Gelles, εισάγει την θεωρία των περιορισμένων πόρων, αναφερόμενος στην ανοχή της συζυγικής βίας ενός θύματος (Βλάχου, 2008). Αντίστοιχα, σημειώνεται η ύπαρξη μιας ακόμη ερμηνείας γύρω από το ζήτημα των πόρων, ονομαζόμενη ως θεωρία της ακολουθίας της κοινωνικής τάξης, κατά την οποία ο εξουσιαστικός χαρακτήρας του δράστη αποδίδεται στην ανεπάρκεια πόρων και το άγχος που έρχεται με την άνιση κατανομή τους (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

3.5. Θεωρία υποκουλτούρας βίας

Αρχικά, η υποκουλτούρα προσδιορίζεται ως ένα κοινωνικό σχήμα με κανόνες, αξίες και στάσεις, που η βία είναι κυρίαρχη και κοινωνικά αποδεκτή αξιακά, με την υποκουλτούρα της βίας να επιδρά στην κοινωνικοποίηση των ατόμων ή ομάδων που ασπάζονται αυτόν τον τρόπο ζωής, και σε προσωπικό επίπεδο σχέσεων. Κατά αυτόν τον τρόπο, η θεωρία της υποκουλτούρας της βίας πραγματεύεται ότι η βίαη δράση ενός υποκειμένου μπορεί να ερευνηθεί μέσα στο πλαίσιο προέλευσης του.

Η εν λόγω προσέγγιση αντλεί επιρροές και από τα δύο μοντέλα. Κάποιες από τις θέσεις της αφορούν την άρνηση της απόλυτης αντιπαράθεσης μιας υποκουλτούρας με την γενικότερη κοινωνία της οποίας αποτελεί απόρροια, το επιχείρημα ότι η βία μέσω της κοινωνικής μάθησης εσωτερικεύεται ως κάτι θετικό και πως ιδιαίτερη σημασία έχει η επιβράβευση ή αποδοκιμασία των δράσεων του θύτη, καθώς αυτό μπορεί να δημιουργήσει ενοχές κάνοντας αντιληπτό στον δράστη ότι πληγώνει το θύμα με την συμπεριφορά του. Σε ορισμένες συνθήκες, τα μέλη μιας υποκουλτούρας βίας έχουν ως προσδοκώμενη αντίδραση, λόγω του αξιακού τους πλαισίου, να χρησιμοποιήσουν τη βία ως νομιμοποιημένο μέσο επιβολής ελέγχου, απειλώντας με περιθωριοποίηση τα μέλη που δεν ακολουθούν το σύνολο (Παπαμιχαήλ, 2004).

3.6. Θεωρία κοινωνικής μάθησης & διαγενεακής μεταφοράς της βίας

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης αν και εστιάζει σε ατομικά χαρακτηριστικά των δραστών, εισάγει ένα κοινωνικό στοιχείο ερμηνεύοντας την ανδρική βία ως επίκτητη συμπεριφορά (Χατζηφωτίου, 2005). Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, υπογραμμίζεται η επίδραση της οικογένειας, ως ο πρωταρχικός θεσμός και φορέας κοινωνικοποίησης, που μεταφέρει αξίες και μαθαίνει κανόνες και ρόλους στο άτομο, στη δράση του ατόμου μετέπειτα ως μέλος μιας κοινωνίας. Οι ενήλικες αποτελούν πρότυπα που μιμούνται τα παιδιά κατά τη κοινωνικοποίηση, ανάλογα με το φύλο που ταυτίζονται, για να μπορέσουν να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο μεγαλώνοντας (Παπαμιχαήλ, 2004). Συμπληρωματικά, κατά τη Λάνγκφορντ, ένα άτομο ελκύεται και επιλέγει ως σύντροφο κάποιον που θεωρεί ως τον τέλειο γονιό που θα ήθελε να έχει ο ίδιος στη παιδική του ηλικία, κάνοντας λόγο για μια “ναρκισσιστική αποκατάσταση” (Chollet, 2023)⁸. Πολλές φορές όμως σημειώνεται διαγενεακότητα του φαινομένου με επανάληψη και προβολή των τραυματικών παιδικών εμπειριών ενός ατόμου και στα δικά του παιδιά μετέπειτα, με έρευνες να αναδεικνύουν ότι παιδιά που *“μεγάλωσαν σε οικογένειες με ασταθείς διαπροσωπικές σχέσεις και συζυγική ένταση εμφάνιζαν συχνότερα διαταραγμένη συμπεριφορά στην παιδική ηλικία και ήταν πιο πιθανό να έχουν έλλειψη ελέγχου ως ενήλικες, καθώς και ασταθείς ή διαταραγμένους γάμους”* (Γεωργούλας, 2009 : 61)

Στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας, το άτομο μπορεί να έρθει σε επαφή με βίαιες σκηνές είτε ως άμεσο θύμα, είτε έμμεσα ως θεατής άσκησης βίας σε κάποιο άλλο μέλος, όπως η μητέρα/ γυναίκα από τον πατέρα/ άνδρα. Η κακοποίηση πολλές φορές από την οπτική των κακοποιητών - γονέων γίνεται στοχευμένα για να περάσουν ότι αγάπη θα μπορούσε να εκφραστεί και διαμέσου της βίας, όπως αναφέρεται στη περίπτωση της μπελ χουκς που ο δράστης αιτιολογούσε τις πράξεις του ότι ήταν “για το καλό της” (Chollet, 2023: 202). Κατά αυτόν τον τρόπο η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί διαγενεακό φαινόμενο, λόγω της επίδρασης των παιδικών βιωμάτων ενός ατόμου στη μετέπειτα ζωή του, υιοθετώντας ή απορρίπτοντας το αντίστοιχο κοινωνικό πρότυπο που είχε στις δικές του σχέσεις, καθώς αυτόν τον τρόπο έχει βιώσει και μάθει. Χαρακτηριστική αποτελεί η σκέψη του Elbow, που ταύτισε τον τρόπο που βλέπει ο θύτης το θύμα - σύντροφο του με τη

⁸ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

καταπίεση, την αγάπη ή και την εχθρότητα που μπορεί να παρέχει ένας γονιός, ανάλογα την κατηγορία.

Συμπληρωματικά, κατά τον Straus, ο βίαιος σύντροφος συνήθως δεν στρέφει την οργή του μόνο προς το ταίρι του, αλλά και προς τα παιδιά. Όσο πιο βίαιος είναι ο σύζυγος απέναντι στη σύζυγο του, τόσο πιο πιθανό είναι και εκείνη να χρησιμοποιήσει βία για να τιμωρήσει τα παιδιά της με τη σειρά της, δημιουργώντας μια αλυσιδωτή αντίδραση και ενισχύοντας τον κύκλο της κακοποίησης διαγενέακα (Coltrane & Collins, 2001).

Η κριτική που ασκήθηκε στην θεωρία της μάθησης και διαγενεακότητας της βίας αφορά τα αναπάντητα ερωτήματα που αφήνει στην περίπτωση που άτομα με παρελθόν βιωμένης ενδοοικογενειακής βίας από την οικογένεια προέλευσης τους διαφοροποιήθηκαν ως προς τις πρακτικές που υιοθέτησαν στις δικές τους προσωπικές σχέσεις ύστερα. Έτσι, σημειώνεται ότι η βία δεν ενυπάρχει σε μια οικογένεια στον ίδιο βαθμό σε όλους, καθώς δεν περνάει από τον γονέα στο παιδί καθολικά, καταστρώντας τη βία όχι τόσο ισχυρή μεταβλητή, αν ληφθεί υπόψη μεμονωμένα. Περισσότερης σημασίας αναδείχθηκε όμως όχι η προσωπικής κακοποίησης, αλλά η μαρτυρία εκδήλωσης βίας κατά των γονέων. Σημαντικό μέρος της κριτικής ήταν ότι επισκιάστηκαν οι υπόλοιποι εξωτερικοί παράγοντες που δυνητικά συμβάλλουν στην υιοθέτηση μιας βίαιης συμπεριφοράς μετατρέποντας ένα άτομο σε δράστη (Βλάχου, 2008).

3.7. Θεωρία κοινωνικών συναλλαγών στις διαπροσωπικές σχέσεις

Η θεωρία των κοινωνικών συναλλαγών βασίζεται σε οικονομικό μοντέλο και θεωρεί πως η συμπεριφορά των ατόμων αποσκοπεί στην επιβράβευση ή αποφυγή κυρώσεων τους. Παράγοντας κλειδί στις συναλλαγές των ατόμων είναι η δύναμη ως ικανότητα που καθορίζει την πιθανότητα επίτευξης του επιθυμητού αποτελέσματος βασισμένο στην σχέση εξουσίας των υποκειμένων και όχι στην ατομική ικανότητα του δράντος.

Στο παράδειγμα της οικογένειας, οι γυναίκες εμφανίζονται να κατέχουν λιγότερη δύναμη από τους άνδρες, ιδίως όταν δεν εργάζονται εκτός του οίκου. Ο άνδρας, ακολουθώντας το παραδοσιακό σχήμα, νοητά αναλαμβάνει την ικανοποίηση των οικονομικών αναγκών, ενώ η γυναίκα των κοινωνικών και συναισθηματικών, με εξαίρεση τις σχέσεις εκτός γάμου που οι αρμοδιότητες του κάθε μέλους είναι πιο ρευστές. Σε αυτή τη θεωρία η κριτική που ασκήθηκε επικεντρώθηκε στην

παραμέληση των περιπτώσεων βίαιων εξαναγκαστικών σχέσεων και στα στερεότυπα φύλου λόγω των παραδοσιακά διαμορφωμένων ιδιοτήτων που αποδόθηκαν στα άτομα, τονίζοντας την ανάδειξη του μέσου άνδρα ως αυτόνομο και ωφελμιστή.

3.8. Θεωρία κοινωνικού ελέγχου: Συντροφική βία

Βασισμένη στη θεωρία των κοινωνικών συναλλαγών, η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου θεωρεί ότι ο δράστης διακατέχεται από ορθολογική σκέψη ως προς τον σκοπό, με μόνη αποτρεπτική παράμετρο στις δράσεις του την απειλή επιβολής κυρώσεων, καθώς κάθε συμπεριφορά ζυγίζεται με όρους κόστους και οφέλους. Σε συνθήκες συντροφικής σχέσης, συμπεριλαμβάνεται και το συναίσθημα που κάποιες φορές τείνει να υπερτερεί της έλλειψης κέρδους σε μια σχέση που αυτό άλλοτε θα έκανε να χάσει την χρήση της, με αποτέλεσμα το άτομο που έχει μειωμένο κοινωνικό κόστος και υφίστανται πιο χαλαρό κοινωνικό έλεγχο να ασκήσει βία ως μέσο.

Σύμφωνα με τον Hirschi, όσο πιο ισχυρά τα κοινωνικά δίκτυα του ατόμου τόσο λιγότερες οι πιθανότητες να εκδηλώσει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, με τις κοινωνικές σχέσεις να διαχωρίζονται στο επίπεδο της προσαρμογής, της δέσμευσης, της εμπλοκής και της πίστης, ανάλογα στο κατά πόσο μπορούν να δράσουν αποτρεπτικά στην υιοθέτηση μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Το πρώτο αφορά την επιρροή που έχουν οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των σημαντικών άλλων, το δεύτερο σχετίζεται με τις προσδοκίες του ατόμου ως αποτρεπτικός παράγοντας, το τρίτο εστιάζει στην πιθανότητα παραβατικές δραστηριότητες να περιορίσουν την ζωή του και το τελευταίο στην ηθική πίστη στους κανόνες. Βασικός αποτρεπτικός παράγοντας για την εκδήλωση βίας, γενικά αλλά και σε επίπεδο εντός του οίκου, μπορεί να αποτελέσει για τους άνδρες η εξέλιξη δυνατών κοινωνικών σχέσεων με τους οικείους του και με τη σύντροφο τους, ιδιαίτερα για εκείνους που οι οικογένειες προέλευσης τους ήταν κακοποιητικές (Παπαμιχαήλ, 2004). Συμπληρωματικά, σε αυτό το σημείο ως προς τη στάση προτροπής ή αποτροπής που τηρεί μια οικογένεια, είναι άξια αναφοράς η θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων, με τους άνδρες να εμφανίζονται ως πιο επιθετικοί λόγω της προτροπής που δέχονται προς πιο αρρενωπές πρακτικές, συνυφασμένες με λακωνικότητα έκφρασης και χρήση βίας ως μέσο επίλυσης ζητημάτων, ενώ η θέση του θύματος συνδέεται με την θηλυκότητα (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Ο R. Gelles, θέλοντας να ρίξει φως, μέσα από την θεώρηση του κοινωνικού ελέγχου, σε περιπτώσεις συντροφικής βίας ξεχωρίζει ως σημαντικό παράγοντα για την έμπρακτη εκδήλωση βίας την ιδιωτικότητα των σχέσεων, αναφερόμενος στην μειωμένη ορατότητα των φορέων κοινωνικού ελέγχου, λόγω μη επικαιροποίησης των γνώσεων που έχουν οι φορείς παρέμβασης ή διστακτικότητας ατόμων να το μεταφέρουν στη δημόσια σφαίρα. Επιπλέον, εξίσου σημαντικοί παράμετροι θεωρούνται η άνιση κατανομή δύναμης εντός της σχέσης, που πηγάζει συνήθως από τον έλεγχο οικονομικών πόρων, και η κανονικοποίηση της βίας από το κοινωνικό σύνολο, καθώς η βία άλλοτε αντιμετωπίζεται ως απαγορευμένη καλώντας τον δράστη να λογοδοτήσει για τις πράξεις του αντιμετωπίζοντας ένα κοινωνικό κόστος και άλλοτε ως φυσικοποιημένη πρακτική αφήνοντας τον δράστη να ξεγλιστρήσει αλώβητος. Τα παραπάνω μπορούν να ληφθούν υπόψη και συνδυαστικά με την κοινωνική απομόνωση μιας σχέσης από τον υπόλοιπο κόσμο να συνδέεται με την άνιση κατανομή δύναμης και με το επίπεδο νομιμοποίησης της βίας από τον περίγυρο. Συμπληρωματικά, η κριτική που ασκήθηκε επικεντρώθηκε στην έλλειψη επιμέρους μεταβλητών ατομικών ή κοινωνικών, αλλά και στην παράλειψη της οπτικής του φύλου (Παπαμιχαήλ, 2004).

3.9. Ψυχοκοινωνική θεωρία της Επίκτητης Αδυναμίας

Η συχνότητα του φαινομένου της συντροφικής βίας συνετέλεσε στη συνειδητοποίηση ότι δεν αποτελεί ζήτημα αποκλειστικά ατομικής ψυχολογίας, αλλά κοινωνική διαταραχή, ως μείγμα κοινωνιολογικών και ψυχολογικών μεταβλητών. Αυτή η θεωρία εξηγεί την ψυχολογική διαδικασία στην κοινωνική θεωρία της μάθησης χαρακτηρίζοντάς την ως Επίκτητη Αδυναμία, εξηγώντας τον τρόπο θυματοποίησης και ψυχολογικής παράλυσης μιας κακοποιημένης γυναίκας. Στο βιβλίο της Walker, με τίτλο "η κακοποιημένη γυναίκα", ως επίκτητη αδυναμία ονομάζεται *"η περιοχή της έρευνας που αφορά την ενίσχυση σε μικρή ηλικία εκείνων των αντιδράσεων, οι οποίες οδηγούν σε παθητική συμπεριφορά"* (Walker, 1989: 67).

Κομβικά σημεία στη θεωρία της επίκτητης αδυναμίας αποτελούν οι πληροφορίες, η νοητική αναπαράσταση και η στάση σχετικά με το τι θα συμβεί σε ένα υποκείμενο. Σε αυτό το σημείο, να σημειωθεί ότι νοητική αναπαράσταση μπορεί να δομείται με βάση μία εσφαλμένη προσδοκία, η οποία είναι ανεξάρτητη από την αντίδραση και από το αποτέλεσμα ένας γεγονότος, ενώ ταυτόχρονα τίθεται ως βάση νοητικών και συναισθηματικών διαταραχών. Σημειώνεται η συμβολή της αίσθησης

ελέγχου, διότι αν το άτομο αμφισβητεί ότι ελέγχει την αντίδραση και τα αποτελέσματα τότε αντιδρά με το φαινόμενο της επίκτητης αδυναμίας, ενώ εάν είναι πεπεισμένο ότι κατέχει τον έλεγχο, ανεξάρτητα από το αν αυτό ισχύει ή όχι, τότε η συμπεριφορά του παραμένει σταθερή. Κατά αυτό τον τρόπο, η πεποίθηση του θύματος ότι ελέγχει τη κατάσταση είναι πιο σημαντική από το αν όντως αυτή βρίσκει αντίκρισμα στη πραγματικότητα, διότι συμβάλλει στην ενίσχυση της επιμονής του στην απόκτηση ελέγχου της κατάστασης μέχρι τελικής πτώσεως.

Στη περίπτωση του φαινομένου της συντροφικής βίας, αυτή η θεωρία θέλει να αναδείξει ότι οι γυναίκες που υφίστανται κακοποίηση όσο συνεχίζουν να παλεύουν μπορούν να πάρουν πίσω τον έλεγχο της ζωής τους από τον δράστη, σε αντίθεση με εκείνες που επιλέγουν μία πιο παθητική στάση μετατρέποντας τον εαυτό τους σε "αδύναμες". Καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι καμία γυναίκα δεν είναι πραγματικά αδύναμη και το μόνο που την καταστεί να πιστεύει ότι είναι αποτελεί η δική της αρνητική αντίληψη για τον εαυτό της.

Παράλληλα, υπογραμμίζεται ο τρόπος που οι κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα, με βάση μια κοινωνική και έμφυλη σκοπιά. Θεμέλιος λίθος αυτής της θεωρίας που χαρακτηρίζει την αδυναμία ως επίκτητο στοιχείο είναι τα έμφυλα στερεότυπα που περιβάλλουν τις γυναίκες από την παιδική ηλικία τους, καθώς σε μία πατριαρχική κοινωνία "εκπαιδεύονται" ως παθητικές, υποταγμένες, μητέρες, νοικοκυρές και σύζυγοι (Walker, 1989).

4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Μύθοι & Πραγματικότητα περί κακοποίησης γυναικών

Η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων του Moscovici αναφέρει πως «η αναπαράσταση είναι ένα οργανωμένο σύνολο γνώσεων και μία από τις ψυχικές δραστηριότητες που επιτρέπει στους ανθρώπους να συλλάβουν τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα» (Τσίγκανου, 2021, 16), που συνήθως προσδιορίζεται και ως “κοινός νους”. Συμπληρωματικά, έχουν τη δυνατότητα να ερμηνεύσουν τη κοινωνική πραγματικότητα καθημερινά, να επηρεάσουν συμπεριφορές ανάλογα με τις ήδη υπάρχουσες αναπαραστάσεις των υποκειμένων και να δημιουργήσουν ατομικές και συλλογικές ταυτότητες. Σύμφωνα με τον Durkheim, υπογραμμίζεται η σημασία της έννοιας των συλλογικών αναπαραστάσεων, καθώς θεωρείται ως τρόπος ερμηνείας και κατανόησης της κοινωνικής πραγματικότητας, με τις συλλογικές αναπαραστάσεις ως αποτέλεσμα κοινωνικής ομάδας.

Ταυτόχρονα, σημαντική καταστεί και η διευκρίνιση της “στάσης” ως έννοια προσδιορίζοντας την θέση που λαμβάνει ένα άτομο αναφορικά με αντικείμενα κοινωνικής αξίας, δηλαδή αντικείμενα που φέρουν διάφορες κοινωνικές σημασιολογήσεις, καθώς θεωρείται η κατάσταση που προηγείται μιας συμπεριφοράς, κοινώς η προδιάθεση για να ενεργήσει κάποιος ή να απαντήσει σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα με έναν συγκεκριμένο τρόπο, με τρεις πτυχές: την γνωστική - νοητική, την συναισθηματική - συγκινησιακή και την κινητική. Συνδυαστικά, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, συλλογικές ή μη, μαζί με τις στάσεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική αλληλεπίδραση και συμπεριφορά των ατόμων, ενώ σημειώνεται πως συχνά συνδέονται με στερεότυπα, προκαταλήψεις, διακρίσεις και την μεταβίβαση τους (Παπαμιχαήλ, 2004).

Κατά αυτόν τον τρόπο, υπογραμμίζεται ο όρος του σεξισμού ως παράγωγο των παραπάνω με έμφυλη βάση, ο οποίος διαχωρίζει τα δύο βιολογικά φύλα άνισα, με το ένα να παρουσιάζεται να υπερτερεί του άλλου, εισάγοντας την πεποίθηση της ανδρικής ανωτερότητας έναντι της γυναικείας κατωτερότητας, βασισμένη στην σωματική ρώμη και την οξυδέρκεια. Η εν λόγω ανισότητα δίνει τη λανθασμένη αντίληψη ότι αυτός που χαρακτηρίζεται ως υπέρτερος προμοδοτείται με την δυνατότητα να καταστήσει αντικείμενο εκμετάλλευσης ή θύμα κακοποίησης όποιον θεωρεί κατώτερο. Κατηγοριοποίηση των αντιλήψεων που εμφανίζεται ο σεξισμός είναι ως αίσθημα ανωτερότητας λόγω βιολογίας, ως αίσθημα διαφορετικότητας που συνυφαίνεται με διαφορετικές δυνατότητες ή δικαιώματα των φύλων και ως βασισμένο στα συναισθήματα που ενισχύουν απαρχαιωμένες αντιλήψεις (μισογονισμός) (Τσίγκανου, 2021).

Αναφορικά με το φαινόμενο της συντροφικής βίας, η ιδιωτικοποίηση των οικογενειακών/ διαπροσωπικών σχέσεων αποτελεί παράγοντα μη παρέμβασης σε υποθέσεις βίας εντός του οίκου, βάσει του “κοινού νου”. Σύμφωνα με πείραμα των Shotland και Straw (1976), για την διερεύνηση της κακοποίησης εγγεγραμμένης στη κοινωνική συνείδηση των ατόμων ως “προσωπικό ζήτημα”, τα υποκείμενα/ μάρτυρες σύγκρουσης μεταξύ συντρόφων παρενέβησαν σε ποσοστό μικρότερο (19%) συγκριτικά με τις περιπτώσεις που δεν γνώριζαν την σχέση των ατόμων (69%), θεωρώντας πως η γυναίκα - θύμα κινδυνεύει λιγότερο (Παπαμιχαήλ, 2002). Έτσι, επιβεβαιώνεται πως ο κοινός νους ζει υπό την ψευδή πεποίθηση ότι η συντροφική βία δεν έχει τόσο βαρύνουσα σημασία, ενώ το φαινόμενο αυτό κρύβει έναν σκοτεινό αριθμό βίαιων συμπεριφορών εντός του οικογενειακού πλαισίου ή συντροφικότητας.

4.1. Μύθοι γύρω από το θύμα και τον δράστη

Αρχικά, η συντροφική βία ως ένα φαινόμενο που κατά βάση διαδραματίζεται εντός του οίκου με πολλές αθέατες προεκτάσεις τείνει να περιστοιχίζεται από διάφορους μύθους για τα θύματα, τους θύτες και το ίδιο το φαινόμενο, άλλοτε ψευδή και άλλοτε με μικρές δόσεις αλήθειας. Ένας μύθος σχετικά με το φαινόμενο της συντροφικής βίας είναι ο ισχυρισμός πως άνδρες και γυναίκες ασκούν βία κατά των συντρόφων τους στα ίδια επίπεδα, με φεμινιστικές έρευνες να διαψεύδουν τη παραπάνω διατύπωση, υπογραμμίζοντας τις επιπτώσεις της ανδρικής βίας έναντι της γυναικείας, καθώς η πρώτη μπορεί να επιφέρει εντονότερες σωματικές βλάβες που απαιτούν νοσηλεία ή ακόμα και θανατηφόρες. Αναφορικά με τα κίνητρα, οι άνδρες εμφανίζονται να πυροδοτούνται από την επιθυμία να υποτάξουν τα θύματα τους, ενώ οι γυναίκες από το ένστικτο επιβίωσης, αποσκοπώντας στην άμυνα ή απόδραση τους (Παπαμιχαήλ, 2004).

4.1.1. Μύθοι για την γυναίκα - θύμα

Ένας εκ των μύθων που συνόδευαν την γυναίκα - θύμα μιας κακοποιητικής σχέσης ήταν πως την βαραίνει όχι μόνο το βίωμα της κακομεταχείρισης, αλλά και μέρος της ευθύνης των γεγονότων, με τον χαρακτηρισμό της ψυχικά ασθενούς ή του μαζοχισμού, υποδηλώνοντας έμμεσα ότι παραμένει σε αυτή τη σχέση διότι ενδόμυχα βρίσκει ευχαρίστηση από μια τέτοια βασανιστική εμπειρία (Παπαμιχαήλ, 2004). Στη πρώτη περίπτωση του χαρακτηρισμού της “τρέλας”, αποδόθηκε στις γυναίκες θύματα κατά την προσπάθεια τους για επιβίωση με κάθε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο που μπορούσε εύκολα να ερμηνευθεί ως ακαταλόγιστη πράξη, με πολλές γυναίκες να λαμβάνουν περίθαλψη για σχιζοφρένεια, παράνοια ή κατάθλιψη εσφαλμένα, καθώς είτε ένα διάστημα μετά την απομάκρυνση τους από τον δράστη έδειξαν ραγδαία βελτίωση, είτε παρακολουθώντας την συμπεριφορά του δράστη γινόταν έκδηλος ο λόγος τραυματικών εμπειριών που πυροδότησαν ζητήματα ψυχικής υγείας. Η δεύτερη περίπτωση του μύθου περί μαζοχισμού των θυμάτων έριχνε την ευθύνη της κακοποίησης στις γυναίκες, διότι θεωρεί πως μόνο εκείνες που το “άξιζαν” ή το “ήθελαν” το βίωναν, αφού “οι “καλές” σύζυγοι διδάσκονταν πως ο τρόπος για να σταματήσουν οι βιαιοπραγίες ήταν να εξετάσουν την συμπεριφορά τους και να προσπαθήσουν να αλλάξουν για να ευχαριστήσουν τους άνδρες τους” (Walker, 1989: 42). Χαρακτηριστικά στοιχεία συμπεριφοράς προς βελτίωση, σύμφωνα με τον μύθο,

θα μπορούσαν να είναι η ψυχρότητα, επιθετικότητα και προκλητικότητα, οι οποίες από την οπτική των γυναικών δύνανται να αιτιολογηθούν ως αποτέλεσμα της κακοποίησης ή τεχνικών άμυνας στη βία. Βάσει της έρευνας της Walker (1989), ο μύθος καταρρίπτεται με την αιτιολογία πως ακόμα και με την αλλαγή της συμπεριφοράς των γυναικών οι άνδρες θα έβρισκαν τρόπο να ασκήσουν έλεγχο πάνω τους. Εξάλλου οι ιστορίες που αξιοποιήθηκαν για την εν λόγω έρευνα δείχνουν ότι οι αληθινοί λόγοι έκρηξης των δραστών ήταν προσωπικής φύσεως, όχι ως αποτέλεσμα επίδρασης της συμπεριφοράς των γυναικών σε αυτούς.

Κατά αυτόν τον τρόπο, καλλιεργείται το αίσθημα αντιπάθειας και κριτικού σχολιασμού του θύματος από το σύνολο, οδηγώντας σταδιακά στον στιγματισμό του. Αντιθετικά στη κοινότυπη αντίληψη των κοινωνικών υποκειμένων πως οι γυναίκες είναι εν μέρει υπεύθυνες των κακοποιητικών επεισοδίων, εφόσον προκαλούν τον σύντροφο τους στο στάδιο έκρηξης, στέκονται έρευνες που μεταθέτουν την ευθύνη στον δράστη (Παπαμιχαήλ, 2004). Έτσι, διευκρινίζεται ότι η καταχρηστική συμπεριφορά εναντίον της γυναίκας - συντρόφου είναι ευθύνη του δράστη που δεν βαρύνει το θύμα, ακόμα και στη περίπτωση που η στάση της μπορεί να έχει ενισχύσει τον θυμό του δράστη, ενώ σε καμία περίπτωση η αναφορά επίδειξης τέτοιας συμπεριφοράς δεν πρέπει να αγνοηθεί ή να θεωρηθεί ως “μεγαλοποιημένη” ιδέα. Κατ’ επέκταση ο μύθος ότι η αλλαγή της συμπεριφοράς του θύματος επιφέρει βελτίωση της συμπεριφοράς τους δράστη, αν και χρησιμοποιείται ως δικαιολογία των δραστών ουκ ολίγες φορές, καταρρίπτεται (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Ακόμη ένας μύθος γύρω από τις γυναίκες - θύματα, αφορά τη συσχέτιση τους με χαμηλό κοινωνικό - οικονομικό υπόβαθρο, λόγω του καταγεγραμμένου αριθμού ατόμων που καταγγέλλουν ή στρέφονται για βοήθεια στις αρχές και υπηρεσίες πρόνοιας, κάνοντας έκδηλη μια υπεραντιπροσώπηση στο ληφθέν δείγμα. Συχνά, παραλείπεται ο σκοτεινός αριθμός των γυναικών, κυρίως από μεσαίες ή ανώτερες τάξεις, που αν και υφίστανται συντροφική βία δεν καταγγέλλουν, ούτε ζητούν βοήθεια, λόγω κλίματος τρομοκρατίας που μπορεί να τους έχει επιβληθεί, ντροπής για το βίωμα τους ή φόβου επιπτώσεων στην δημόσια εικόνα αλλά και επαγγελματική τους σταδιοδρομία (Παπαμιχαήλ, 2004) ή όταν ζητούν βοήθεια έχουν τη τάση να στρέφονται σε ιδιωτικές υπηρεσίες ή ιδιωτική ιατρική φροντίδα (Χατζηφωτίου, 2005). Κατά τη Walker (1989), οι γυναίκες που ανήκουν σε μεσαία ή ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν την φοβία ότι θα αμφισβητηθεί η εγκυρότητα τους και ότι θα πλήξουν τις καριέρες των συντρόφων τους. Έτσι, καταδεικνύεται ένας

διαταξικός χαρακτήρας του φαινομένου, με ερευνητικά ευρήματα να σχηματίζουν μια σύνδεση με κοινωνικές μεταβλητές, όπως η κοινωνική περιθωριοποίηση, η ανεργία/οικονομική εξάρτηση και το άγχος.

Σημαντικός εξωγενής παράγοντας για τις κακοποιημένες γυναίκες είναι η παρέμβαση των αρχών της αστυνομίας, η οποία κατά το μύθο δύναται να τις προστατεύσει. Κατά την έρευνα της Walker (1989), οι γυναίκες δήλωναν πώς παρά την παρέμβαση της αστυνομίας μετά την έξοδό της από το προσκήνιο η κακοποίηση συνέχιζε με αυξημένη ένταση. Ο Strauss πιστεύει ότι αν η ίδια κατάσταση λάμβανε χώρα οπουδήποτε εκτός του οίκου θα προσδιοριζόταν ως έγκλημα άξιο καταδίκης εξ' αρχής, λόγω της κλειστότητας που συμβολίζει η οικογένεια για τις παθογένειες που μπορεί να κρύβει.

Ακόμη ένας μύθος αποτελεί η σκέψη ότι μία κακοποιημένη γυναίκα θα παραμείνει σε όλη την ζωή κακοποιημένη. Ο εν λόγω μύθος αποτελεί ένας από τους λόγους που κάποιες γυναίκες δεν ενθαρρύνονταν να σπάσουν τον κύκλο της βίας και να ξεφύγουν από μία κακοποιητική σχέση, διότι πίστευαν ότι ακόμα και αν ξεφύγει από την παρούσα κακοποιητική σχέση μετά από ένα διάστημα και η επόμενη σχέση θα έχει την ίδια χροιά. Παρά το γεγονός ότι κάποιες τείνουν να σχηματίζουν ένα νοητό μοτίβο με αυτόν τον τύπο σχέσεων, οι περισσότερες καταρρίπτουν αυτό το μύθο.

Υπό αυτό το πρίσμα, αποθαρρυντικοί παράγοντες σπάσιμου του κύκλου της βίας για τα θύματα είναι ο μύθος ότι τα παιδιά έχουν ανάγκη τη πατρική φιγούρα ακόμα και αν αυτή είναι κακοποιητική αλλά και ο μύθος που υποστηρίζει οι πιο μακροχρόνιες σχέσεις έχουν τη δυνατότητα να βελτιωθούν από την παρούσα κατάσταση τους. Στην πρώτη περίπτωση, ο μύθος καταρρίπτεται από τα ίδια τα παιδιά που εκδηλώνουν την προτίμηση να παραμείνουν με τον ένα γονιό παρά και με τους δύο σε τέτοια κατάσταση. Αναφορικά με τη δεύτερη περίπτωση, το καλύτερο σενάριο που εικάζεται είναι να σημειωθεί πτώση της συχνότητας και επικινδυνότητας των βίαιων επεισοδίων, καταστρώντας δύσκολο το σενάριο να επιτευχθεί μια σχέση ισότητας μεταξύ των συντρόφων χωρίς εξωτερική βοήθεια αποσκοπώντας στην ολική εγκατάλειψη των μεθόδων βίας του δράστη.

Ταυτόχρονα, ένας ακόμα μύθος για τη συντροφική βία γύρω από το πρόσωπο της γυναίκας - θύματος, αφορά τις γυναίκες που προέρχονται από μειονότητες, υποστηρίζοντας ότι εκείνες κακοποιούνται συχνότερα από εκείνες που ανήκουν στον κυρίαρχο πληθυσμό μίας περιοχής. Αν και ο πολιτιστικός παράγοντας, οι αντιλήψεις

για τους έμφυλους ρόλους και ο τρόπος εκπαίδευσης εντός οικογενειακού πλαισίου σε κάθε κοινωνία μπορεί να μην είναι ταυτόσημοι, σημειώνεται ότι οι γυναίκες θύματα βίας ένιωσαν αδυναμία να βάλουν τέλος στη βία που υφίστανται.

Συμπληρωματικά, μύθος για τις κακοποιημένες γυναίκες αποτελεί η πεποίθηση ότι δεν έχουν καλή μόρφωση ή ιδιαίτερες επαγγελματικές γνώσεις. Στην πραγματικότητα, οι γυναίκες που κακοποιούνται δεν έχουν απαραίτητα χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο από εκείνες που δεν κακοποιούνται, καθώς πολλές γυναίκες που είχαν επιτυχημένη επαγγελματική ζωή, συνεπώς υψηλό μορφωτικό επίπεδο, δήλωναν διατεθειμένες να εγκαταλείψουν την καριέρα τους, ώστε να μειωθεί η κακοποίηση που βίωναν από το συντρόφους τους. Έτσι, αναδεικνύεται ότι οι αρκετές γυναίκες έψαχναν καταξίωση στον οικογενειακό τομέα παρά στον επαγγελματικό, με την αυτοεκτίμησή τους να συνδέεται τον χαρακτηρισμό τους ως "καλές" νοικοκυρές ή σύζυγοι.

Ανάμεσα σε διάφορους μύθους που αναφέρθηκαν στην κακοποιημένη γυναίκα ένας από αυτούς εστιάζει στις θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι οποίες κατά το μύθο περιορίζουν την κακοποίηση. Αντίθετα με την παραπάνω διατύπωση, στην έρευνα της Walker (1989) υπογραμμίζεται ότι οι περισσότερες γυναίκες συμμετέχουσες δήλωσαν ότι η θρησκευτική τους πίστη δεν αποτέλεσε σώμα προστασίας έναντι της κακοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, για μερικές γυναίκες η πίστη σε κάτι ανώτερο έδινε αντοχή στο να υπομένουν τη κακοποίηση και οι θρησκευτικές μαζώξεις άσυλο ως το μόνο ασφαλές μέρος εκτός σπιτιού, ενώ για άλλες η επίσκεψη θρησκευτικών τόπων αποτελούσε πεδίο συγκρούσεων με το σύντροφό τους. Κάποιες από τις γυναίκες απογοητεύτηκαν από τη θρησκεία τους, συνεπώς και την εγκατέλειψαν, αφού πίστευαν ότι ο θεός θα έπρεπε να τους είχε φερθεί καλύτερα ή επειδή αναζήτησαν στήριξη ανεπιτυχώς σε ένα πνευματικό πρόσωπο, το οποίο τους προέτρεπε ότι η βοήθεια θα έρθει μέσω της προσευχής και ότι θα έπρεπε να βελτιώσουν τον εαυτό τους, ώστε κατ επέκταση να βελτιωθεί και η συμπεριφορά του συζύγου τους απέναντι τους. Βέβαια, σημειώνεται ότι υπήρχαν φορές που ο πνευματικός σύμβουλος μιας κακοποιημένης γυναίκας μαθαίνοντας την κατάσταση που βίωνε την στήριξε και την προέτρεψε στη φυγή από την κακοποιητική σχέση (Walker, 1989).

4.1.2. Μύθοι για τον άνδρα - δράστη

Αντίστοιχα, όσον αφορά μύθους που αφορούν τον άνδρα - δράστη συντροφικής βίας, ένας είναι ότι οι δράστες έχουν κοινό χαρακτήρα, γεγονός που απορρίπτεται από τις θεωρίες που ανέπτυξαν διαφορετικούς τύπους δραστών, λαμβάνοντας υπόψη επιμέρους μεταβλητές, όπως το ιστορικό βίας ή οικογένεια προέλευσης (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003). Στο ίδιο πλαίσιο κυμαίνεται και ο μύθος περί αποτυχημένης καριέρας των δραστών, ερμηνεύοντας την συντροφική βία ως αποτέλεσμα αισθήματος κατωτερότητας στη σύγκριση των ικανοτήτων του δράστη με εκείνων της συντρόφου του. Διάφορες μελέτες ακυρώνουν τον παραπάνω μύθο, καθώς τα επαγγέλματα που ασκούν οι δράστες δεν φαίνεται να έχουν καμία συνάφεια ως προς το κύρος, ενώ ταυτόχρονα πολλές επιτυχημένες αλλά κακοποιημένες γυναίκες είχαν αντίστοιχα επιτυχημένο επαγγελματικά σύντροφο (Walker, 1989).

Ένας ακόμη μύθος είναι ο χαρακτηρισμός του δράστη ως ασθενής ή **διαταραγμένος** ψυχικά, με την εικόνα αυτή να προβάλλει ως “ασπίδα” των κακοποιητών για να μεταφέρουν την ευθύνη των πράξεων τους σε κάτι πέραν του ελέγχου τους, την πνευματική υγεία. Οι δράστες εμφανίζονται ευχάριστοι και συγκροτημένοι στη δημόσια σφαίρα, ενώ στην ιδιωτική ως βίαιοι και θυμωμένοι (Παπαμιχαήλ, 2004). Οι δράστες χαρακτηρίστηκαν από τα θύματα σαν διπλές προσωπικότητες, γεγονός που επαληθεύει την υποκριτική τους ικανότητα σε δημόσιο χώρο. Εάν ο μύθος ίσχυε καθολικά σε όλες τις περιπτώσεις τότε η ατομική ψυχοπαθολογία θα μπορούσε εύκολα να διακρίνει τους εν δυνάμει δράστες συντροφικής βίας από τους υπόλοιπους άντρες (Walker, 1989).

Παράλληλα, ο **θυμός** του δράστη αποτελεί συχνή δικαιολογία για μια κακοποιητική συμπεριφορά, ως συναίσθημα που μπορεί να έχει πολλά επίπεδα, ξεκινώντας με την ενόχληση και καταλήγοντας έως και στην υπέρμετρη αναστάτωση. Παράγοντες καθοριστικοί για την διαχείριση αυτών των συναισθημάτων ενός ατόμου είναι η προσωπικότητα/ ιδιοσυγκρασία και οι συνθήκες εκδήλωσης τους. Γενικότερα, ο θυμός διαχωρίζεται από τη βία, καθώς είναι συναίσθημα, ενώ η βία συμπεριφορά έκφρασης. Σύμφωνα με ισχυρισμούς κακοποιητών, ο θυμός αξιοποιήθηκε ως ελαφρυντική δικαιολογία σε ακραία περίπτωση με το άτομο να είναι σε κατάσταση “εκτός ελέγχου”, με κενό μνήμης την επίμαχη βίαιη στιγμή, που με εξαίρεση ελάχιστες περιπτώσεις διαταραγμένων δραστών, ήταν κατά κόρον αβάσιμο και

αποσκοπούσε στην αποποίηση των ευθυνών τους ή στην απομάκρυνση του ενδιαφέροντος από το βίαιο γεγονός (Παπαμιχαήλ, 2004).

Συμπληρωματικά, ένας ακόμη μύθος αναφέρεται στην κατανάλωση **αλκοόλ** και χρήση επιβλαβών ουσιών από τον δράστη ως την πρωταρχική πηγή της συντροφικής βίας, με την αλήθεια να κρύβεται κάπου στη μέση, διότι αν και όντως στατιστικά στις μισές περιπτώσεις κακοποίησης διακρίνεται η ύπαρξη τους δεν καθίσταται όμως ως βασική αιτία, αλλά ως έμμεσος επιβαρυντικός παράγοντας. Ειδικότερα, βάσει διαπολιτισμικών ερευνών, το αλκοόλ προσλαμβάνεται διαφορετικά σε κάθε κοινωνία, εφόσον αποτυπώνεται διαφορετικά από τις εκάστοτε κυρίαρχες κοινωνικές αναπαραστάσεις της και μπορεί να καταλήξει σε εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς υπό το πρίσμα ότι η κατανάλωση του οδηγεί στην χαλάρωση των αναστολών του ατόμου και κατ' επέκταση στη παρέκκλιση από το κοινωνικά αποδεκτό. Συνεπώς, αν και στον δυτικό κόσμο το αλκοόλ θεωρείται παράγοντας που οδηγεί στην βία σε βαθμό που μπορεί να αξιοποιηθεί από τους δράστες ως ελαφρυντική δικαιολογία αποποίησης ευθυνών των πράξεων τους, υπογραμμίζεται πως *“όλοι οι άνδρες που κακοποιούν τη γυναίκα/ σύντροφο τους δεν είναι χρήστες αλκοόλ και φυσικά όλοι οι άνδρες που καταναλώνουν αλκοόλ δεν κακοποιούν τις γυναίκες τους”* (Παπαμιχαήλ, 2004 : 36). Πανομοιότυπη είναι η αντίληψη γύρω από τη κατανάλωση τοξικών ουσιών από δράστες, οι οποίες ανάλογα το είδος μπορεί να επαληθεύσουν ή να καταρρίψουν τον μύθο, καθώς στη περίπτωση του L.S.D. και της μαριχουάνας έρευνες ανέδειξαν τον κατασταλτικό τους χαρακτήρα που δεν ενθαρρύνει βίαια ξεσπάσματα, σε αντίθεση όμως με τις αμφεταμίνες.

Δύο κοινοί μύθοι γύρω από την έννοια του δράστη συντροφικής βίας είναι η διατύπωση ότι η κακοποιητική συμπεριφορά του εν καιρώ εξαφανίζεται και η πεποίθηση ότι η **ψυχοθεραπεία** είναι καθολικά αποτελεσματικότερη θεραπεία των άλλων, όπως ο εγκλεισμός σε σωφρονιστικά καταστήματα. Εκτενέστερα, αν και σημαντικός αριθμός δραστών επιχειρούν να διαχειριστούν μόνοι τους την συμπεριφορά τους περιορίζοντας τα βίαια ξεσπάσματα τους, λίγοι από αυτούς επιτυγχάνουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επιπλέον, σχετικά με τον μύθο περί “παντοδυναμίας” της θεραπευτικής δύναμης της ψυχοθεραπείας, υπογραμμίζεται πως έχει τον ρόλο ως εναλλακτικός τρόπος έκτισης ποινής αν και η ολική αλλαγή αποκλειστικά με εκείνη είναι δύσκολη (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Τέλος, ίσως ο πιο κοντινός στην πραγματικότητα μύθος για το φαινόμενο, χαρακτηρίζει τους δράστες συντροφικής βίας ως αποτέλεσμα εκτεταμένης

θυματοποίησης τους και πρότερων κακοποιητικών βιωμάτων στην **παιδική τους ηλικία**. Γίνεται λόγος για ψυχικό τραύμα κατά τη παιδική ηλικία του δράστη ως δέκτη κακοποίησης, συνιστώντας στη εμφάνιση ζητημάτων εμπιστοσύνης, αυτονομίας και γενικότερα στις κοινωνικές σχέσεις του ατόμου που αφορούν το αντίθετο φύλο, με τα σχετικά στερεότυπα να ενισχύονται από το ψυχικό τραύμα. Σημειώνεται ότι οι γυναίκες που εντοπίστηκαν πως είχαν ψυχικό τραύμα ως θύματα παιδικής κακοποίησης μεταγενέστερα στις σχέσεις τους θυματοποιούνταν ή αυτοτραυματιζόνταν, ενώ αντίστοιχα οι άντρες έτειναν να μετατρέπονται σε θύτες με επιθετικές τάσεις (Παπαμιχαήλ, 2004).

4.2. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις επίσημου κοινωνικού ελέγχου

Υπό αυτό το πρίσμα, όσο αναφορά το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας, σημαντικές είναι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ατόμων που στελεχώνουν τους φορείς που έρχονται σε επαφή με θύματα και θύτες. Το σύστημα επίσημου κοινωνικού ελέγχου, απαρτίζεται από τους δικαστικούς λειτουργούς, τους αστυνομικούς και τους δικηγόρους. Αρχικά, οι δικαστικοί λειτουργοί στις αναπαραστάσεις τους συγκροτούν εικόνες, στη βάση των εμπειριών τους, όπως τη γυναίκα – θύμα ως εκείνη που μετά από μεγάλο διάστημα ανοχής κακοποίησης σπάει τη σιωπή της λόγω φόβου για τη ζωή της ή του παιδιού της και το ενοχοποιημένο θύμα απεικονιζόμενο ως αυτό που δεν αντιδρά στη κακοποίηση είτε λόγω χαμηλής αυτοπεποίθησης, είτε λόγω αυτοενοχοποίησης. Σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΘΙ, άλλες εικόνες που έχουν σχηματιστεί σχετικά είναι αυτή του εξαρτημένου θύματος ως εκείνο που έχει μια σχέση εξάρτησης από τον θύτη οικονομικά ή συναισθηματικά, του απληροφόρητου θύματος που συνήθως έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και άγνοια των δικαιωμάτων του περί προστασίας από τις καταστάσεις που βιώνει, αλλά και του ψευδόμενου θύματος που αποσκοπώντας λύση γάμου με χρήση ψευδών επιχειρημάτων που συνοδεύεται από υποχώρηση για την αποφυγή τιμωρίας του θύτη.

Αντίστοιχα, οι δικαστικοί λειτουργοί σκιαγραφούν την εικόνα του δράστη – συντρόφου, είτε αναφορικά με τη ψυχοπαθολογία του ως άτομο χωρίς όρια στο θυμό του, με χαμηλή αυτοεκτίμηση, είτε με έμφαση στο κοινωνικό παράγοντα με την πεποίθηση πως οι ίδιοι υπήρξαν κάποτε στη θέση του θύματος κακοποίησης ή προέρχονται από πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπου η συντροφική βία δεν κατακρίνεται. Πηγή του φαινομένου της συντροφικής βίας θεωρούν τη πατριαρχία

και τις έμφυλες διαφοροποιήσεις. Σε κοινωνικό επίπεδο, γίνεται λόγος για τη ποιότητα της κοινωνικοποίησης, και των βιωμάτων σε πρόωμη ηλικία αναφορικά με το φύλο ή την έκθεση σε βίαια και στερεοτυπικά ερεθίσματα, ενώ σε προσωπικό για ψυχικές παθήσεις, εξαρτήσεις, ζήλια, οικονομικά ή εργασιακά ζητήματα.

Επιπρόσθετα, το αστυνομικό σώμα ως κομμάτι του συστήματος επίσημου κοινωνικού ελέγχου παρουσιάζεται το ίδιο ως προστάτης αλλά συνάμα και τιμωρός που όμως ανταγωνίζεται το πατριαρχικό πρότυπο της ανδρικής επιβολής για την εξουσία. Οι αστυνομικές αρχές αν και οφείλουν να τηρούν το οικογενειακό άσυλο, η ιδιωτικότητα του θεσμού της οικογένειας μπορεί να ελλοχεύει κινδύνους συντροφικής βίας που το σύστημα λόγω του παραπάνω δεν παρεμβαίνει. Κατά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών, βάσει των εμπειριών τους, στις περιπτώσεις συντροφικής βίας οι γυναίκες θύματα που διαθέτουν πόρους δεν καταγγέλλουν ή ζητούν βοήθεια από την αστυνομία παρά μόνο για αναφορά οικονομικής βίας, σε αντίθεση με γυναίκες από χαμηλότερα στρώματα που εντάσσονται σε περιπτώσεις αυξημένου κινδύνου. Η βία μπορεί να πάρει και τη μορφή παρακολούθησης και παραβίασης ιδιωτικότητας φοβίζοντας τα θύματα. Σε αυτό το σημείο σημειώνεται ότι άνδρες αστυνομικοί εμφάνισαν την άποψη ότι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση είναι πιθανό να μην δηλώσουν την κακοποίηση σε εκείνους.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις της γυναίκας ως θύμα βίας ενσαρκώνεται ως αδύναμη, χειραγωγήσιμη, φοβισμένη, επιφυλακτική, ενοχική, αλλά και εννίοτε βάσει θρησκευτικών θεωριών για τη γυναίκα ως χειριστική. Κατά αντιστοιχία, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που αφορούν τον άνδρα τον χαρακτηρίζουν ως αφέντη του οίκου, κουβαλητή, αλλά και εξαρτημένου ή ψυχικά ασθενούς.

Ακόμη, ο λόγος των δικηγόρων υπογραμμίζει την εξελικτική πορεία στο σπάσιμο της σιωπής ως προς την συζυγική βία, καθώς ανά τα χρόνια οι γυναίκες ξεπερνάν το στερεότυπο ότι το διαζύγιο ήταν συνυφασμένο με την αποτυχία και κοινωνικό στιγματισμό. Οι γυναίκες θύματα συνδέουν την ανοχή της βίας με την αγάπη, όπως στο σύνδρομο «μητέρα Τερέζα», που το θύμα επιδιώκει να βοηθήσει τον δράστη, αλλά καταλήγει να ελκύεται και να υπομένει αυτόν. Οι δράστες χαρακτηρίζονται από την τάση να ιδιοποιούνται τη γυναίκα ως κτήση τους, ναρκισσιστική συμπεριφορά, δυσκολία εξωτερίκευσης συναισθημάτων και εγωιστές,

ενώ ιδιαίτερη σημασία δόθηκε από τους δικηγόρους στα ζητήματα των δραστών με την μητέρα τους (Τσίγκανου, 2021).

Βέβαια, σε αυτό το σημείο, άξιο αναφοράς είναι ότι από την οπτική του φεμινισμού στην βιβλιογραφία εμφανίζεται ο δικαστικός βιασμός από τους επίσημους κοινωνικούς φορείς. Ουσιαστικά, κατά την Τσαλίκου, λόγω ορισμένων κοινωνικών αναπαραστάσεων που έχουν για το θύμα ή λόγω της γενικότερης διαδικασίας, προσπαθώντας να δημιουργηθεί μια εικόνα για την αξιοπιστία του θύματος, οι γυναίκες που υπέστησαν σεξουαλική βία πολλές φορές έρχονται αντιμέτωπες με την από άκρο σε άκρο εξέταση του σεξουαλικού ιστορικού τους από το σύστημα δικαιοσύνης, *“θέτοντας ταπεινωτικές ερωτήσεις και διερευνούν ενδεχόμενη προκλητικότητα του, ως απόδειξη συναίνεσης”* (Μοσχοβάκου, 2021, 44).

4.3. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις συστήματος υγείας

Σημείο τομής για τη ψυχοθεραπεία αποτέλεσε η κατάρριψη της στερεοτυπικής αντίληψης που επικρατούσε περί «ψυχικής ασθένειας» του δράστη και «μαζοχιστικής φύσης» του θύματος, αφού η παρερμηνεία του φαινομένου της συντροφικής βίας κατά αυτόν τον τρόπο οδήγησε στον χαρακτηρισμό των θυμάτων ως παθητικούς διαταραγμένους δέκτες που έπρεπε να θεραπευτούν, στιγματίζοντας και επιβαρύνοντας επιπρόσθετα την κατάσταση τους.

Σύμφωνα με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις ιατρών για τη συντροφική βία, οι οποίες αναφέρονται κυρίως στην σωματική φθορά από τη κακοποίηση, οι γυναίκες θύματα προσδιορίζονται ως εξαρτημένες από τον κακοποιητή τους και φοβισμένες, με το σώμα τους να κουβαλά τις αναμνήσεις των βιωμάτων τους ή να εκφράζει ψυχολογικό στρες. Οι άνδρες δράστες εκλαμβάνονται ως εικόνα από τους ιατρούς ως βίαιοι, εξαρτημένοι ή σε οικονομικά δυσχερέστερη θέση από τον μέσο πληθυσμό. Παράλληλα, το ίδιο το ιατρικό προσωπικό σε αρκετές περιπτώσεις παραδέχεται την ελλιπή εξειδίκευση σχετικά με την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών, συνεπώς και χαμηλής ποιότητας βοήθεια στην γυναίκα θύμα.

Ιδιάζουσας σημασίας αποτελεί η θεώρηση του φαινομένου από το νοσηλευτικό προσωπικό που είναι πιθανότατα οι πρώτοι που θα έρθουν σε επαφή με ένα τέτοιο συμβάν που θα μαρτυρά κακοποίηση του σώματος και καλούνται να αναγνωρίσουν την συνθήκη και να δημιουργήσουν ένα ασφαλές πλαίσιο, ώστε να μπορέσουν με την διαδικασία παροχής βοήθειας στο σώμα να έρθουν πιο κοντά με τον ασθενή, ώστε να τους εμπιστευτεί και να ζητήσει βοήθεια. Συνήθως ανάλογα με

την ειδίκευση και την εμπειρία δίνεται έμφαση σε διαφορετικό επίπεδο στην συντροφική βία, όπως οι μαίες που θα αναγνωρίσουν βία συνδεδεμένη με τον αναπαραγωγικό κύκλο της γυναίκας σε συνάρτηση με τους συγγενείς ή το πολιτισμικό πλαίσιο των ατόμων, όπως σε περιπτώσεις μειονοτήτων (Τσίγκανου, 2021).

4.4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις συστήματος κοινωνικής πρόνοιας

Κατά την οπτική των κοινωνικών λειτουργών στον τομέα υγείας, διαφαίνεται να πιστεύουν ότι το θύμα όντας σε εξαρτησιογόνα σχέση με τον δράστη, διαποτισμένη με τα δεσμά κοινωνικών στερεοτύπων ή προσωπικών ανασφαλειών, δεν μέλλεται να αποδράσει. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις ως προς τον δράστη σχεδιάζουν ένα προφίλ χειριστικού, κτητικού, εξαρτημένου ή ασθενή, ενώ στη θέση του θύματος πιστεύουν ότι δυνητικά μπορεί να βρεθεί οποιαδήποτε γυναίκα. Ταυτόχρονα, σημειώνεται η αρνητική κοινωνική αναπαράσταση που έχουν κοινωνικοί λειτουργοί για την αστυνομία, λόγω της θέσης της ορισμένες φορές με απαρχαιωμένες αντιλήψεις δρώντας αντίστροφα από το προσδοκώμενο.

Παράλληλα, οι κοινωνικοί επιστήμονες απασχολούμενοι στους ξενώνες φιλοξενίας, χρωματίζουν την εικόνα της γυναίκας που υπέστη κακοποίηση ως φοβισμένη, εγκλωβισμένη και ευάλωτη στη βία, με εκείνες που πλέον είναι φιλοξενούμενες στη δομή ως πιο αποφασιστικές, ενώ τους δράστες ως εκμεταλλευτές, εκδικητικούς και παρενοχλητικούς. Οι ειδικοί ερμηνεύουν την διαδικασία εξιστόρησης του τραύματος ως σταδιακό “σπάσιμο της σιωπής” και την ίδια την δομή ως υποστηρικτική “αγκαλιά” κάλυψης αναγκών, εν αντιθέσει με τις πιο κλειστές κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από ένα πνεύμα παράδοσης και οικογενειοκρατίας που μπορεί να δράσει ως αποθαρρυντικός παράγοντας αναζήτησης βοήθειας φυγής από το κακοποιητικό πλαίσιο. Απαράμιλλής προσοχής τείνει περίπτωση των προσφυγισσών, οι οποίες διακρίνεται να είναι θύματα πολλαπλής ευαλωτότητας σε έμφυλο, συντροφικό και πολιτισμικό επίπεδο, που ορισμένες φορές συνδυάζεται με το βάρος τραύματος λόγω πολεμικής βίας στη χώρα προέλευσης τους (Τσίγκανου, 2021).

4.5. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις σε ΜΜΕ

Αρχικά, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ένα δυναμικό πεδίο έκφρασης απόψεων και αντιπαράθεσης που επιτρέπουν στους χρήστες να αναπτύξουν

διάλογο και να έχουν πρόσβαση σε εναλλακτικές θεωρήσεις από τις δικές τους. Ως προς τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας, δίνεται έμφαση στο ελληνικό κίνημα *metoo*, την έξαρση των περιστατικών συντροφικής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας Covid 19 και το φαινόμενο των γυναικοκτονιών. Παράλληλα, σημαντικός παράγοντας επιρροής είναι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που κατέχουν την δύναμη να ενισχύσουν αλλά και να κριτικάρουν τις κυρίαρχες κοινωνικές αναπαραστάσεις, όπως μέσω της προβολής συντροφικής βίας εμβαθύνοντας στην οπτική του θύματος, ενημερώνοντας και ενδυναμώνοντας.

Αναφορικά με τον Τύπο, το φαινόμενο της συντροφικής βίας προσεγγίζεται με βασική αρχή την επαναληπτικότητα των γεγονότων συνιστώντας στην φυσικοποίηση φρικτών γεγονότων από τον μέσο αναγνώστη, ταυτόχρονα βασισμένο σε ορισμένα στερεότυπα. Ο δράστης εμφανίζεται ως ανατολίτης, κτητικός, ψυχικά ασταθής, δημιουργώντας ένα κλίμα φόβου στοχευμένο στο μεταναστευτικό πληθυσμό, ενώ αντίστοιχα το θύμα παρουσιάζεται ως ανήμπορος και παθητικός δέκτης κακοποίησης, με ρίζες σε πατριαρχικά έμφυλα στερεότυπα που ερμηνεύουν λανθασμένα την φύση της γυναίκας αυτόματα ως συνδεδεμένη με την αδυναμία. Μια γενικότερη εικόνα περί των κοινωνικών αναπαραστάσεων του φαινομένου από τον Τύπο αποτελεί ο χαρακτηρισμός μιας γυναικοκτονίας ή ενός περιστατικού έκρηξης συντροφικής βίας ως “οικογενειακή τραγωδία” (Τσίγκανου, 2021).

5. Ατομικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Δράστη & Θύματος

5.1. Χαρακτηριστικά του δράστη

Αρχικά, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του δράστη συντροφικής βίας λαμβάνονται υπόψη ο βιολογικός και ψυχολογικός παράγοντας, αλλά και τα στερεότυπα που έχει ενσωματώσει το άτομο μεγαλώνοντας και η κοινωνικό-οικονομική θέση του. Σε πολλές περιπτώσεις, ο δράστης έχει αντικοινωνική διαταραχή ή συναισθηματική αστάθεια, με πληθώρα από αρνητικά συναισθήματα, όπως η ζήλεια, ο θυμός, ο φόβος, το άγχος, συνοδευόμενα με σαδισμό και αυτοκαταστροφικό χαρακτήρα.

Ειδικότερα, το άγχος μπορεί να προέρχεται από κοινωνικές πιέσεις και την αίσθηση απώλειας ελέγχου βρίσκοντας καταφύγιο σε εθιστικές ουσίες ή το αλκοόλ, ξεσπώντας σε βίαιες συμπεριφορές στις συντρόφους τους. Χαρακτηριστικό μέρος της συμπεριφοράς των δραστών είναι η υπερβολή, είτε αρνητική, με τον δράστη να

εμφανίζεται να ασκεί αδιάκοπα βία στο θύμα παρά το γεγονός ότι μπορεί να είναι ήδη πληγωμένη, είτε θετικά, μέσω ενδείξεων στοργής και αγάπης με δώρα, κάνοντας αλόγιστες σπατάλες. Υπό αυτό το πρίσμα, οι δράστες χαρακτηρίζονται ως επιφανειακοί και φαίνεται να επιδιώκουν να υλοποιήσουν κατορθώματα δεν μπορούν οι περισσότεροι για να εντυπωσιάσουν τη σύντροφό τους. Στοιχείο του είναι η υπερευαισθησία έως και παρανοϊκότητα που τους κάνει να προβλέπουν τις αντιδράσεις των άλλων μπορεί να καταλήξει δολοφονικές ή καταστροφικές για τον ίδιο τους τον εαυτό μου τάσης, όταν εκτός ελέγχου.

Επιπλέον, οι δράστες χαρακτηρίζονται από εκφράσεις δεσποτισμού και ζηλοτυπίας προς τα θύματα και είναι συναισθηματικά εξαρτημένοι από εκείνα, λόγω δικών τους ανασφαλειών, με αποτέλεσμα να τα περιορίζουν ακόμα περισσότερο με τη βία. Υπό αυτό το πλαίσιο, στη σχέση του δράστη με το θύμα σημειώνεται δυσκολία επικοινωνίας και εξωτερίκευσης συναισθημάτων του δράστη. Κατά την οπτική των ίδιων των δραστών, η κακοποιητική συμπεριφορά τους αποδίδεται στην επιδίωξη αντεπίθεσης προς τις συντρόφους τους, σε χρόνια απογοήτευση από εκείνες ή την ίδια τη σχέση και στη ζήλεια. Ο δράστης εμφανίζει την επιθυμία συμπερίληψής του σε κάθε πτυχή της ζωής της συντρόφου του, όπως τη μετακίνηση της στην εργασία και το σπίτι ή το να την συνοδεύσει σε δημόσια τουαλέτα, λόγω αυξημένης καχυποψίας ότι μπορεί να διατηρεί παράλληλη σχέση. Σε πολλές περιπτώσεις, ο ισχυρισμός των δραστών ήταν ανυπόστατος, ενώ σε άλλες που επαληθεύονταν οι γυναίκες που αναζήτησαν παράλληλη συντροφιά ήταν λόγω του αισθήματος απομόνωσης (Walker, 1989).

Σημαντικό στοιχείο είναι και ο «σεξουαλικός ναρκισσισμός» ως εγωιστικός χαρακτήρας σεξουαλικής συμπεριφοράς που δημιουργεί το δίπολο αγάπης-μίσους στις συντροφικές σχέσεις, για τους άνδρες που έχουν αρνητικές στάσεις αναφορικά με το σεξ, γιατί αν και οι περισσότεροι αξιολογούν το άτομο τους θετικά, αυτό μπορεί να ευθύνεται στο ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των συντρόφων τους παρά μόνο τις δικές τους και ότι αν είχαν αντίθετη άποψη για τους εαυτούς τους τότε θα ράγιζαν την εύθραυστη αυτοεκτίμησή τους.

Σημαντική οπτική για τον καθορισμό των χαρακτηριστικών ενός δράστη συντροφικής βίας είναι η θεωρία της κοινωνικής μάθησης, υπογραμμίζοντας τα πρότυπα συμπεριφοράς των δραστών κατά την ανάπτυξη τους. Ουκ ολίγοι δράστες έχουν βεβαρημένο ιστορικό βίας κατά τη παιδική τους ηλικία, είτε ως προς τους ίδιους, είτε ως προς τη μητέρα τους, τρέφοντας αισθήματα θυμού προς τον τότε

κακοποιητή τους για τις πράξεις του, αλλά και μερικές φορές για το θύμα - μητέρα τους που δεν τους προστάτεψε πλήρως, δημιουργώντας ένα πλέγμα καχυποψίας που μεταφέρεται μεγαλώνοντας στις συντροφικές σχέσεις του παιδιού.

Σε μερικές περιπτώσεις, το πρότυπο του Συναισθηματικά Καταπιεσμένου Άνδρα, κατά τον Robertson, θα μπορούσε να εξηγήσει τα χαρακτηριστικά ενός δράστη. Πιο συγκεκριμένα, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, που πηγάζει εκ παιδικών τραυμάτων και αποτυχίας ταύτισης με το παραδοσιακό στερεοτυπικό πρότυπο, η κοινωνική κλειστότητα για απόκρυψη πραγματικότητας από το σύνολο, η σχέση συναισθηματικής εξάρτησης με την σύντροφο ως μοναδική πηγή αγάπης συνδυαστικά με τη ζήλεια ως φόβο απώλειας της συντρόφου και η άρνηση ή ελάττωση εκδήλωσης βίας, λόγω ντροπής, ενοχής ή απειλής επιβολής κυρώσεων μεταθέτοντας την ευθύνη στα θύματα ως αμυντικός μηχανισμός (Παπαμιχαήλ, 2004).

Γενικότερα, σχηματίστηκαν διάφορες κατηγοριοποιήσεις δραστών ενδοοικογενειακής/ συντροφικής βίας, ανάλογα με τον κάθε θεωρητικό. Σύμφωνα με τον Dutton, υπάρχουν τρεις τύποι δραστών, ο ψυχοπαθητικός που είναι επιθετικός, ελέγχει τον εαυτό του και στοχεύει στην υποταγή της γυναίκας, ο υπερελεγχόμενος που είναι πιο παθητικός αλλά συσσωρεύει τον θυμό του και ο κυκλοθυμικός, ο οποίος αδυνατεί να εκφραστεί συναισθηματικά, παρερμηνεύει τις προθέσεις του θύματος, μεταθέτοντας τις ευθύνες για τις δικές του πράξεις οδηγούμενες από ζήλεια και θυμό σε εκείνο. Στο ίδιο πλαίσιο, η πρόταση των Gondolf & Fisher, ανέδειξε τέσσερις κατηγορίες δραστών, εκείνη του κοινωνικοπαθητικού δράστη, ως γενικότερα βίαιου και σεξουαλικά πιεστικού, του βίαιου αντικοινωνικού δράστη μόνο προς τις συντρόφους, του χρόνιου δράστη σωματικής και λεκτικής βίας, αλλά σε πιο ήπια μορφή από τις προηγούμενες κατηγορίες, και του σποραδικού δράστη, ο οποίος είναι σπανιότερα βίαιος (Παπαμιχαήλ, 2004).

Άξια αναφοράς είναι η κατηγοριοποίηση συντροφικής βίας των Johnson και Ferraro (2000), οι οποίοι χαρακτήρισαν ως πρώτο τύπο αυτόν της κοινού τύπου βίας στα ζευγάρια, που δεν είναι συμμετρικός αναφορικά με το έμφυλο ζήτημα, παρουσιάζει τα περιστασιακά ξεσπάσματα βίας ως αποτέλεσμα κλιμάκωσης συγκρούσεων και σημειώνει πως η “αμοιβαιότητα” ως έννοια σε βίαιες εμπλοκές ανάμεσα σε συντρόφους δεν υφίστανται, καθώς οι γυναίκες χρησιμοποιούν βία, είτε με τη μορφή αυτοάμυνας, είτε εφόσον γνωρίζουν από κοινού με τον σύντροφο τους ότι συγκριτικά με εκείνους είναι άκακες. Σε αυτό το σημείο σημειώνεται πως κατά

μέσο όρο οι άνδρες δράστες είναι πιο μεγαλόσωμοι και επιθετικοί από τις γυναίκες, έτσι είναι πιο πιθανό να προκαλέσουν πόνο στις συντρόφους τους (Coltrane & Collins, 2001: 465)⁹. Ο δεύτερος τύπος είναι εκείνος της πατριαρχικής τρομοκρατίας και θεμελιώνεται στις έννοιες της δύναμης και του ελέγχου που πριμοδοτούν οι κοινωνίες στους άνδρες (Coltrane & Collins, 2001).

Ακόμη, σημαντικό είναι και το έργο των ψυχολόγων Jacobson & Gottman, που κατέληξαν σε δύο κατηγορίες δραστών τους “Cobras” και τους “Pit Bulls”, εκ των οποίων οι πρώτοι είναι παρεκκλίνουσες προσωπικότητες που σε μεγάλο βαθμό αφορά ψυχικά ασθενείς, επιβεβαιώνουν τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης και θέτουν ως κριτήριο επιλογής συντρόφου την ικανοποίηση αναγκών, ενώ η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται σε δράστες που κατευθύνουν την οργή τους στις συντρόφους τους σε σημείο που μπορεί να έχει θανατηφόρες συνέπειες (Παπαμιχαήλ, 2004). Αναλυτικότερα, οι δράστες που εμπίπτουν στη πρώτη κατηγορία κακοποιούν συναισθηματικά το θύμα τους όσο τηρούν μια ψυχρή στάση απέναντι τους, χωρίς να ταράσσονται παρά τις προσβολές που κατευθύνουν στους άλλους. Οι Cobras χαρακτηρίζονται ως ψυχοπαθείς, καθώς εμφανίζεται να έχουν περιορισμένη δυνατότητα να βιώσουν συναισθήματα, άρα και να καταλάβουν τι αισθάνονται οι άλλοι, να μην έχουν συνείδηση των πράξεων τους, ούτε ενοχές για αυτές. Σε μερικές περιπτώσεις, έχουν απλά στοιχεία αντικοινωνικής συμπεριφοράς, καταστρώντας τους ανίκανους να σχηματίσουν μια υγιή συντροφική σχέση, διότι δεν επιθυμούν την οικειότητα ή να τους ασκείται έλεγχος, ενώ συνήθως είναι σηματοδεδεμένοι από μικροί ως θύματα ή μάρτυρες κακοποίησης. Όσο αναφορά τους Pit Bulls, είναι λιγότερο πιθανό να έχουν λερωμένο ποινικό μητρώο, με τη βίαιη συμπεριφορά τους να είναι μαθημένη από την παιδική τους ηλικία, μέσω της ταύτισης με το πατρικό πρότυπο συνήθως, και να πυροδοτείται από τον φόβο της εγκατάλειψης από το ταίρι τους, με αποτέλεσμα να έχουν παρανοϊκές σκέψεις που οδηγούν στην βίαιη καταπίεση έως και τον φόνο της συντρόφου τους (Coltrane & Collins, 2001).

Υπό το ίδιο πρίσμα, έρευνες ανέδειξαν μια τριπλή κατηγοριοποίηση των κακοποιητών, κάνοντας λόγο για τον τύπο μόνο ενδοοικογενειακής κακοποίησης που έχει ομοιότητες με τον τύπο κοινής βίας που αναλύθηκε παραπάνω, έπειτα αναφέρεται στον τύπο γενικά βίαιου - αντικοινωνικού κακοποιητή που τον προσδιορίζουν τα ίδια γνωρίσματα με τον τύπο Cobra, από τους Jacobson &

⁹ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

Gottman, αλλά και στον τύπο του δυσφορικού-οριακού κακοποιητή ή αλλιώς κυκλικού κακοποιητή, ο οποίος αντίστοιχα έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τον τύπο των Pit Bulls (Coltrane & Collins, 2001).

Συμπληρωματικά, σύμφωνα με έρευνες υπογραμμίζονται ορισμένα χαρακτηριστικά δραστών, όπως μελέτες στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής που έδειξαν ότι οι άνδρες δράστες συντροφικής βίας τείνουν να είναι μεγαλύτεροι ηλικιακά από τα θύματα τους, με τη διαφορά ηλικίας να κυμαίνεται στα 15 έτη (UNODC, 2018). Αντίστοιχα, σύμφωνα με έρευνα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με δείγμα εκατό περιπτώσεων κακοποιημένων γυναικών, εντός ενός έτους, αναδείχθηκε ότι στη πλειονότητα τους, δηλαδή ογδόντα εννιά περιπτώσεις από το δείγμα, ο δράστης ήταν μεγαλύτερος ηλικιακά, ενώ μόνο σε έντεκα περιπτώσεις ο δράστης ήταν μικρότερος έως εφτά έτη. Πιο συγκεκριμένα, το ηλικιακό φάσμα των γυναικών που είναι πιο πιθανό να υποστεί συντροφική βία διαπιστώθηκε ότι είναι μεταξύ 20 με 30 χρονών, με ιδιαίτερη έμφαση επικινδυνότητας το διάστημα ηλικίας 26 – 30, ενώ αντίστοιχα αναφορικά με τους δράστες το ηλικιακό φάσμα ήταν μεταξύ 25 με 40, υπογραμμίζοντας την δεκαετία 25 - 35 (Σαριδάκη, 2000, 209 - 211).

Επιπλέον, οι δράστες γυναικοκτονιών εμφανίστηκαν ως πιο «συμβατικοί» στο πλήθος, από τους δράστες που σκότωσαν άνδρες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε μια μελέτη που συνέκρινε περισσότερους από 100 άνδρες δράστες συντροφικής βίας ή γυναικοκτονιών έναντι 400 ανδρών/ανδρών δραστών ανθρωποκτονιών, διαπιστώθηκε ότι οι πρώτοι είχαν υψηλότερο επίπεδο σχολικής εκπαίδευσης και πληρέστερη απασχόληση συγκριτικά με την άλλη κατηγορία δραστών (UNODC, 2018).

5.2. Χαρακτηριστικά του θύματος

Σε επόμενο επίπεδο, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της γυναίκας συντρόφου που πέφτει θύμα κακοποίησης από τον σύντροφο της, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα αυστηρά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν ένα πορτρέτο θυματοποίησης, μόνο κάποιες παράμετροι που προσμετρούνται σχετικά, όπως η συνεξάρτηση στη σχέση, ο φόβος, η ντροπή μαρτυρίας ή αναζήτησης βοήθειας και η προσδοκία ότι θα αλλάξει πρακτικές ο δράστης (Παπαμιχαήλ, 2004). Πολλές φορές γίνεται λόγος για αυτό που ονόμασε η Walker ως Σύνδρομο Μαθημένης Ανικανότητας ή επίκτητη αδυναμία, εξηγώντας ότι οι γυναίκες αμφισβητούν τις δυνατότητες τους στην επίτευξη του γυναικείου πρότυπου ρόλου γυναίκας επανειλημμένα, λόγω της αρνητικής κριτικής που δέχονται από τους άνδρες, την

οποία και εσωτερικεύουν, καθώς αρκετές από αυτές που είναι θύματα κακοποίησης θεωρούν τον άνδρα τους ως την “κολώνα” του σπιτιού που έχει λόγο σε κάθε θέμα του οίκου (Χατζηφωτίου, 2005). Ταυτόχρονα, κατά τον Gerow, η επίκτητη αδυναμία προσδιορίζεται ως μια μαθημένη κατάσταση με το άτομο να μην αναζητά διέξοδο από οδυνηρές συνθήκες, διότι πιστεύει ότι δεν υπάρχει (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

Έτσι, τα θύματα αυτοενοχοποιούνται, για τις επιλογές τους λόγω της άτυχης σχέσης που επέλεξαν με έναν ακατάλληλο άνθρωπο, παραμελώντας το άτομο τους και περιορίζονται στη τήρηση μιας παθητικής στάσης ως άμυνα στη βία, αφού αισθάνονται αδύναμες απέναντι στον δράστη, με αποτέλεσμα συναισθηματικές καταπτώσεις και αστάθεια που σε ακραίο βαθμό μπορεί να οδηγήσει σε σκέψεις ή απόπειρα αυτοκτονίας. Η Hoff μέσω σχετικής μελέτης σημειώνει ότι αποτρεπτικός παράγοντας σε περιπτώσεις αυτοκτονίας αποτέλεσε στην περίπτωση των γυναικών τα παιδιά τους (Χατζηφωτίου, 2005).

Αρκετές καταφεύγουν στο αλκοόλ ή τα ψυχοφάρμακα, αφού πάσχουν από κατάθλιψη, άγχος ή ψυχοσωματικά. Η υπέρμετρη ανοχή των θυμάτων σε κακοποιητικές συμπεριφορές εναντίον τους αποπειράται να εξηγηθεί μέσω της θεώρησης της κοινωνικής μάθησης, κατά την οποία μια γυναίκα - θύμα ταυτίζεται με την μητέρα της, που ήταν επίσης θύμα, λόγω φύλου, ως κοινωνικό ρόλο πρότυπο μεγαλώνοντας, επαναλαμβάνοντας το μοτίβο.

Ως προς τα ψυχολογικά τραύματα του θύματος, εμπίπτουν στη κατηγορία διαγνωστικής κλίμακας ψυχικής διαταραχής D.S.M. III του μετα-τραυματικού στρες χαρακτηριζόμενο ως “Σύνδρομο Κακοποιημένης Γυναίκας”. Βασικά στοιχεία είναι η ανάμνηση αλλά και γενικά τα συναισθήματα του φόβου, της οργής, της ενοχής, του άγχους ή της ντροπής (Παπαμιχαήλ, 2004).

Γενικότερα, η βία από συντρόφους (IPV) έχει πολυάριθμες συνέπειες στην ψυχική υγεία των γυναικών επιζωσών, όπως η κατάθλιψη, το μετατραυματικό στρες, η χρήση ουσιών και μειωμένη αυτοεκτίμηση. Στην πρώτη περίπτωση, η κλινική κατάθλιψη μπορεί να φέρει προβλήματα στον ύπνο, την διατροφή και τη λειτουργικότητα ενός ατόμου και σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε αυτοκτονικές τάσεις, με έρευνες να σημειώνουν ότι κακοποιημένες γυναίκες είναι τέσσερις φορές πιο πιθανό να πάσχουν από κατάθλιψη αν και η σοβαρότητα της κατάθλιψης έτεινε να αμβλύνεται με το τέλος της κακοποίησης. Αναφορικά με το μετατραυματικό στρες (PTSD), περιλαμβάνει έκθεση σε βία ή άλλες στρεσογόνες

μεταβλητές, το συναίσθημα του φόβου σωματικής ακεραιότητας και ανικανότητας, με χαρακτηριστικά συμπτώματα την αναβίωση της τραυματικής εμπειρίας μέσω αναδρομών ή ονείρων, το συναισθηματικό μούδιασμα και δυσκολίες στον ύπνο. Επιπλέον, οι γυναίκες που είχαν κακοποιηθεί είχαν μεγαλύτερο ποσοστό εξάρτησης από ουσίες, ενώ *“ευρήματα έδειξαν κυρίως ότι τα δύο τρίτα των γυναικών σε προγράμματα θεραπείας κατάχρησης ουσιών ανέφεραν θυματοποίηση του IPV κατά το έτος προ της θεραπείας”*. Τέλος, η αυτοεκτίμηση συνυφίνεται με αισθήματα ενοχής, ντροπής και αυτοκατηγορίας για τη κακοποίηση (Karakurt et al., 2014)¹⁰. Σύμφωνα με έρευνα των Karakurt, Smith και Whiting (2014), αποκαλύφθηκε ότι υπάρχουν διαφορετικές ομάδες γυναικών που έχουν διαφορετικές ανάγκες ψυχικής υγείας που για ταχύτερη ανάρρωση, θα πρέπει η θεραπεία να προσανατολιστεί περισσότερο στις ανάγκες των γυναικών, αντί να είναι γενική και τυποποιημένη.

Ως προς την αυτοενοχοποίηση του θύματος σημειώνεται πως είναι συχνότερο χαρακτηριστικό των θυμάτων βιασμού και συζυγικής βίας, ιδίως αν έχουν ιστορικό βίας. Οι τέσσερις βασικές κατηγορίες αφορούν την αυτοενοχοποίηση του θύματος είτε λόγω χαρακτήρα με την πεποίθηση ότι δεν είναι προσιτές, είτε λόγω συμπεριφοράς αποδίδοντας την ευθύνη του ξεσπάσματος στην δική τους αντίδραση, εναλλακτικά ενοχοποιούν τον δράστη βάσει χαρακτήρα επιρρίπτοντας την ευθύνη των δράσεων τους στη ψυχοπαθολογία ή βάσει συμπεριφοράς θεωρώντας ως πηγή των προβλημάτων εξωτερικές πιέσεις που απλά μεταφέρονται στο πλαίσιο της σχέσης (Παπαμιχαήλ, 2004).

Ενδεικτικά, χαρακτηριστικά στοιχεία που εντοπίζονται σε θύματα συντροφικής βίας είναι η έλλειψη αυτοπεποίθησης, εσωτερικευμένη από τον κοινωνικό περίγυρο ως μαθημένη ανικανότητα, το ιστορικό παιδικής κακοποίησης ή μαρτυρίας περιστατικών βίας, με το άτομο που δυνητικά θα γίνει θύμα να ταυτίζεται με τον ρόλο αυτό, και με την ικανότητα λήψης δραστικών μέτρων ελέγχου της ζωής τους, λόγω φόβου ή ντροπής. Αναφορικά με τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, οι γυναίκες τείνουν να εκμηδενίζουν ή να αμφισβητούν τις επιτυχίες και τις ικανότητες τους σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο, ως αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενης κριτικής από τους συντρόφους τους. Η αυτοαξιολόγηση του εαυτού τους δομείται γύρω από τον άξονα του σπιτιού και της συντροφικότητας, συνεπώς μία αρνητική κατάσταση στο σπίτι εκλαμβάνεται ως προσωπική αποτυχία (Walker, 1989).

¹⁰ Η μετάφραση αυτή είναι του γράφοντος εκτός αν υπάρχει άλλη υπόδειξη

Ακόμη, σημαντικά χαρακτηριστικά αποτελούν η έλλειψη θεμελιωδών πόρων¹¹, λόγω της σχέσης εξάρτησης με τον δράστη, οι περιορισμένες επικοινωνιακές ικανότητες τους και οι αντιλήψεις δομημένες πάνω σε έμφυλα στερεότυπα, περιορίζοντας τον εαυτό τους σε κοινωνικούς ρόλους που έχουν αποδοθεί από την ανισότητα που διέπει το πατριαρχικό σύστημα. Τα εν λόγω στερεότυπα εκφράζονται με την μορφή ετοιμασίας της γυναίκας από πρώιμο στάδιο για τη σημαντικότητα του αδιάρρηκτου ιερού γάμου ή της οικογένειας ως θεσμό γενικότερα, με την γυναίκα να εμφανίζεται ως υπηρέτης του σπιτιού και του συζύγου της, ο οποίος έχει μάθει πως έχει δικαίωμα να τιμωρεί όταν η γυναίκα παραστρατεί. Ιδιαίτερο στοιχείο που διακρίνεται στα θύματα συντροφικής βίας είναι η σύγχυση ανάμεσα στον διαχωρισμό της έννοιας του έρωτα και της αγάπης από την σεξουαλική δραστηριότητα, έτσι ερμηνεύουν την δεύτερη ως μοναδικό τρόπο εκδήλωσης των παραπάνω συναισθημάτων, χωρίς να αντιλαμβάνονται ότι κάποια στοιχεία συμπεριφοράς των δραστών που προβάλλονται ως ρομαντικότητα είναι στη πραγματικότητα καταχρηστικά (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003). Ακόμη, οι γυναίκες - θύματα περιέγραψαν ότι μεγαλώνοντας η πατρική τους φιγούρα τηρούσε μία στάση απέναντί τους σαν να ήταν εύθραυστες, περιμένοντας ότι οι σύντροφοι τους θα τους συμπεριφέρονταν με τον ίδιο τρόπο με εκείνον, γεγονός που σε συνδυασμό με τα στερεότυπα δίδαξε την εξάρτηση και έναν τρόπο ανικανότητας για αυτοσυντήρηση (Walker, 1989).

6. Επιστημονική Προσέγγιση Επιζώσων/ Θυμάτων: Πρόληψη και Αντιμετώπιση

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση της συντροφικής βίας είναι σημαντικοί παράγοντες στη μελέτη του φαινομένου, με τον Edwards να προσδιορίζει ως πρόληψη την έγκυρη ενημέρωση και λήψη μέτρων για αποφυγή περιπτώσεων που μπορεί να επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή του ατόμου, όπως η συντροφική βία στη προκειμένη. Σε πρώτη φάση, η πρόληψη μπορεί να γίνει με την ενημέρωση του κοινού, ιδιαίτερα των άμεσων ενδιαφερόμενων “ευπαθών ομάδων”, με τη μορφή καμπάνιας, σχετικά με τη νομοθετική πλαισίωση του φαινομένου και την στήριξη που μπορεί να αναζητήσει ένα άτομο από εξειδικευμένους επαγγελματίες και υπεύθυνους φορείς, τοπικής και όχι μόνο εμβέλειας ως προς την δράση τους.

¹¹ οικονομικών, μορφωτικών, ψυχολογικών

Η διεπιστημονική προσέγγιση του φαινομένου και συνεργασία για την ενίσχυση της άμυνας είναι καίριας σημασίας. Στόχοι προς επίτευξη σε αυτή την συμμαχία είναι η εκμηδένιση της κοινωνικής ανοχής της βίας, οικονομικές και δομικές μεταβολές στη κοινωνία και η αντιμετώπιση της συντροφικής βίας ως έγκλημα. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος στόχος μπορεί να υλοποιηθεί με την από κοινού συνεισφορά φορέων υγείας, συμβουλευτικών κέντρων, ΜΚΟ, επιχειρήσεων, ΜΜΕ, σχολείου γυναικείων οργανώσεων/ συλλόγων και κοινωνικών με νομικών υπηρεσιών, οργανώνοντας ενημερωτικές εκστρατείες φύλου για τη κατάρριψη πεπαλαιωμένων αντιλήψεων. Στη συνέχεια, ο δεύτερος στόχος συνεπάγεται με την δημιουργία νέων οικονομικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη παροχή περισσότερης ενθάρρυνσης και ευκαιριών στην αγορά εργασίας, μειώνοντας το άγχος και δίνοντας στις γυναίκες μέσω της κατάρτισης και εργασίας ένα αίσθημα αυτονομίας και οικονομικής ανεξαρτησίας, εξαλείφοντας έτσι έναν παράγοντα θυματοποίησης συντροφικής βίας. Αντίστοιχα, ο τρίτος στόχος αναφέρεται στην σαφή οριοθέτηση νόμων και κυρώσεων που να τηρούνται αυστηρά για την κατανόηση της σημαντικότητας του φαινομένου και τη καταπολέμηση του.

Η πρόληψη από επίσημους φορείς μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε πρωτογενές, δευτερογενές και τριτογενές επίπεδο δράσης. Το πρωτογενές επίπεδο αφορά κάθε μέτρο προστασίας του ατόμου για την πρόληψη της πιθανής κακοποίησης, όπως την αλλαγή προτεινόμενων προτύπων από τα ΜΜΕ και προγράμματα με βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους σχετικά με την πρόνοια, την εκπαίδευση και τη ψυχαγωγία, με θέμα τη συμβουλευτική νέων γονέων, την προαγωγή της ισότητας των φύλων και την ενημέρωση για τη νομοθεσία γύρω από τον θεσμό της οικογένειας. Το δευτερογενές επίπεδο εμπερικλείει προγράμματα για ομάδες κινδύνου, όπως ζευγάρια που έχει σημειωθεί ήδη στο παρελθόν επεισόδιο συντροφικής βίας, σε αυτό το επίπεδο εντάσσονται τα επιστημονικά μοντέλα προσέγγισης δραστών, τα οποία θα αναλυθούν σε επόμενο χρόνο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η συνεισφορά ορισμένων φορέων και υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα σε ζητήματα συντροφικής βίας, όπως της Γενικής Γραμματείας Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ενημερώνοντας το κοινό μέσω επιμέρους τμημάτων, προασπίζοντας την ισότητα των φύλων σε κάθε επίπεδο. Επίσης, σημαντική είναι η δράση του Κέντρου Υποδοχής Γυναικών στην Αθήνα για την υποστήριξη που παρέχει στις κακοποιημένες γυναίκες, του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας

(ΚΕΘΙ), από το 1994, λειτουργώντας με πέντε παραρτήματα, απευθυνόμενο σε κακοποιημένες γυναίκες και στο ευρύ κοινό και γενικότερα περιφερειακών οργανώσεων τοπικής εμβέλειας, μέσω νομαρχιακών επιτροπών ισότητας, από το 1983, σε κάθε νομαρχία.

Στη συνέχεια, η αξιολόγηση της κοινωνικής φροντίδας που παρέχεται από τα κοινωνικά δίκτυα ή από τις δομές/ προγράμματα ενίσχυσης των θυμάτων συντροφικής βίας μπορεί να είναι είτε απευθυνόμενη στη λειτουργικότητα της, είτε στην ίδια την δομή. Ουσιαστικά, στη πρώτη περίπτωση, η αξιολόγηση της φροντίδας γίνεται σύμφωνα με την οπτική των ληπτών φροντίδας, ενώ στην δεύτερη βάσει των ατόμων που τη παρέχουν. Σε αυτό το σημείο υπογραμμίζεται ότι στο παράδειγμα της Ελλάδας δίνεται έμφαση στη παροχή στήριξης από τα άτυπα δίκτυα φροντίδας, όπως η οικογένεια, η γειτονιά και οι φίλοι, είτε σε υλική μορφή με χρηματική βοήθεια ή φιλοξενία, είτε σε συναισθηματική μέσω συμβουλών ή πληροφοριών (Χατζηφωτίου, 2005).

Αναφορικά με την αντιμετώπιση της συντροφικής βίας και την αναζήτηση βοήθειας, διευκρινίζεται πως υπάρχουν τρία στάδια που περνάει μια γυναίκα, ώστε να μετατραπεί από παθητικός αποδέκτης βίας σε δυναμική επιζώσα που επιζητεί να σπάσει τον κύκλο της βίας της. Το πρώτο στάδιο είναι η αναζήτηση βοήθειας, με την γυναίκα να καταφέρνει να επισκεφτεί έναν ειδικό για συμβουλευτική, το δεύτερο χαρακτηρίζεται από την αποχώρηση της από το παραπάνω βήμα και το τελευταίο από την επιστροφή της στις συναντήσεις με τους ειδικούς, καθώς η γυναίκα παρατηρεί το επαναλαμβανόμενο μοτίβο βίας που υφίστανται. Σε αυτό το σημείο σημειώνεται πως ανάλογα με το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της κάθε χώρας, αναδείχθηκε ότι στη Δυτική Ευρώπη η πρώτη επαφή που επιχειρούν οι γυναίκες δεν είναι με ειδικούς αλλά με άτυπα κοινωνικά δίκτυα, σε αντίθεση με τη Νότια Ευρώπη που η συντροφική βία θεωρείται φαινόμενο που φέρει φόβο κοινωνικού στιγματισμού. Κατά τους Dobash & Dobash, *“5% έκαναν την επαφή αυτή μετά τη πρώτη επίθεση και το 20% μετά τη πιο πρόσφατη επίθεση”* (Χατζηφωτίου, 2005: 165).

Υπό το ίδιο πρίσμα, βάσει της πρώτης εμπειρικής έρευνας στην Ελλάδα για τις κακοποιημένες γυναίκες που αναζητούν άτυπη στήριξη, από τις Chatzifotiou και Dobash (2001), ο θεσμός της οικογένειας είναι βασικός για την κοινωνικοποίηση των γυναικών ταξικά και την διαμόρφωση ταυτότητας φύλου, με τις γυναίκες να αναμένεται στο παραδοσιακό ελληνικό πλαίσιο να έχουν υποδεέστερες θέσεις από εκείνες των ανδρών, γεγονός που αντικατροπτίζεται μέσω θρησκευτικών αξιών, ήθη

και εθίμων. Ως στόχος ζωής τίθεται η σύναψη γάμου, συνεπώς ο ρόλος της συζύγου, μητέρας και υπεύθυνης διατήρησης της οικογένειας, με αποτέλεσμα κακοποιημένες γυναίκες να υφίστανται χρόνια βία καταπίεση και υποβάθμιση, διότι έτσι έμαθαν ότι πρέπει να είναι η ζωής τους. Η κοινωνική υποστήριξη μπορεί να είναι τυπική, δηλαδή από κάποιον ειδικό με γνώσεις και δεξιότητες, ή και άτυπη, όπως από την οικογένεια, φίλους και γείτονες. Κατά τον House, η κοινωνική υποστήριξη κατηγοριοποιείται σε συναισθηματική, πληροφοριακή, θεσμική και αξιολογητική, εκ των οποίων η πρώτη αφορά τον συναισθηματικό κόσμο του θύματος, η δεύτερη συμβουλές που μπορεί να δωθούν, η τρίτη οικονομική βοήθεια ή τροποποίηση κοινωνικού πλαισίου και η τελευταία κατηγορία την ανταπόκριση στις εκκλήσεις του θύματος. Στην εν λόγω έρευνα παρατίθενται και οι δύο απόψεις θεωρητικών που υποστηρίζουν ότι η κοινωνική υποστήριξη από την οικογένεια είναι πάντα θετική, αλλά και άλλων που δεν την κρίνουν χρήσιμη, υπογραμμίζοντας ότι δεν μπορεί να αντληθεί από οποιαδήποτε απλή κοινωνική σχέση και ότι δεν παρέχεται δωρεάν, καθώς είθισται στο πλαίσιο της οικογένειας να αναμένεται αυτός που την παρέχει να περιμένει ανταπόδοση από τον λήπτη (Chatzifotiou & Dobash, 2001).

Η έρευνα των Chatzifotiou και Dobash (2001) κατέληξε ότι οι κακοποιημένες Ελληνίδες είχαν μάθει ότι εκείνες ευθύνονταν για την βία που υπέστησαν από τον σύντροφο τους και έπρεπε να προσαρμόσουν την δική τους συμπεριφορά εάν ήθελαν αλλαγή, ενώ αποθαρρυντικός παράγοντας φυγής για τις επιζώσες ήταν τα παιδιά τους. Οι γυναίκες στην αναζήτηση τους για βοήθεια στράφηκαν σε άτομα που ένιωθαν πιο άνετα, όπως φίλες, αδελφές ή κουμπάρες, όχι για να ξεφύγουν αλλά για να μοιραστούν τον πόνο τους ώστε να επέλθει ανακούφιση, συνήθως όταν η βία γινόταν ανυπόφορη και ξεθύμανε η ελπίδα. Ο μέσος όρος σπάσιμου της σιωπής ήταν από τρεις μήνες έως οχτώ χρόνια.

Κριτικής σημασίας στην απόφαση αναζήτησης βοήθειας είναι ο τρόπος που αντιλαμβάνονται οι ίδιες τον εαυτό τους, καθώς επαναξιολογούν τον εαυτό τους σε αυτή τη κατάσταση βρίσκοντας τη δύναμη να αναλάβουν τον έλεγχο, ζητώντας ουσιαστική υλική βοήθεια. Σε πρώιμο στάδιο, δεν ενημέρωναν τους γονείς τους ότι υφίστανται κακοποίηση γιατί φοβόντουσαν την λογοκρισία και αμφισβήτηση, παρά μόνο όταν ένιωθαν ικανές να αποδράσουν. Ειδικότερα, η υποστήριξη από την οικογένεια προέλευσης που λάμβαναν τα θύματα, από πλευράς της μητέρας ήταν συναισθηματική υποστήριξη, κατάλυμα και προτροπές προσωρινής απομάκρυνσης από τον δράστη για την διατήρηση ηρεμίας και μετά επανένωση, ενώ από μέρους του

πατέρα του θύματος ήταν η προθυμία να γίνει συζήτηση “μεταξύ ανδρών” για να διευθετηθεί το ζήτημα, καταλήγοντας ότι οι γονείς δεν ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτικοί στην φυγή του θύματος (Chatzifotiou & Dobash, 2001).

Επιπλέον, αναφορικά με την λήψη βοήθειας από ειδικούς, όπως συμβουλευτική ή ψυχοθεραπεία, σημειώνεται η πλειονότητα των συμβουλευτικών παρεμβάσεων να είναι γνωστικά και συμπεριφορικά προσανατολισμένες και η σημαντικότητα των θετικών αποτελεσμάτων που έχει, διότι η εκτεταμένη έκθεση σε συντροφική βία μπορεί να φθείρει ψυχικά το θύμα, σηματοδύοντας το με τραύματα. Η κατηγορία συμβουλευτικής που εστιάζει περαιτέρω στο φαινόμενο της συντροφικής βίας είναι η φεμινιστική συμβουλευτική θεραπεία, η οποία στοχεύει στην διαμόρφωση περιβάλλοντος που να αποπνέει ασφάλεια μακριά από τον δράστη, την ενδυνάμωση των γυναικών και την κατανόηση της πολιτικής χροιάς που ενέχει το ίδιο το φαινόμενο, ώστε να επέλθει μείωση συμπτωμάτων, όπως η κατάθλιψη, το άγχος και το αίσθημα αδυναμίας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνα αναδείχθηκε ότι η θεραπευτική σχέση ατόμου με θεραπευτή ήταν πιο επιτυχημένη όταν οι δύο εντάσσονταν στο ίδιο φύλο, καθώς στη περίπτωση γυναικών οι θεραπεύτριες εκλαμβάνονταν ως πιο κατανοητές στα συναισθήματα και βιώματα της λήπτριας, ενώ οι άνδρες θεωρήθηκαν πιο επικριτικοί, οδηγώντας στο συμπέρασμα πως η ομοιότητα φύλου ενίσχυσε τη σχέση θεραπεύτριας με λήπτριας βοήθειας λόγω συναισθηματικής κατανόησης και εμπιστοσύνης (Καστράνη κ.α., 2021, 197-199).

Ιδιάζουσας σημασίας είναι η αντιμετώπιση του επαγγελματία που θα έρθει σε επαφή με το θύμα συντροφικής βίας στις συναντήσεις τους. Ο ειδικός θα πρέπει για να ανακουφίσει την γυναίκα από τις τραυματικές εμπειρίες της σε έναν βαθμό να την αφήσει να εκφραστεί ελεύθερα και να της δημιουργήσει το αίσθημα ότι δεν την αμφισβητεί, διαμορφώνοντας έτσι ένα ασφαλές περιβάλλον. Κατά τους Lloyd και De Vasto, άξονες καθοδήγησης του επαγγελματία στις συναντήσεις του με το θύμα συντροφικής βίας είναι οι συνεντεύξεις να λαμβάνουν χώρα σε ήσυχο μέρος, χωρίς να είναι παρόντες σύντροφος, παιδιά ή λοιποί συγγενείς. Ακόμη, πρέπει να γίνεται αντιληπτό εάν η γυναίκα στηρίζεται και σε άλλα δίκτυα παροχής βοήθειας, αλλά και αν και ποια είναι αυτά, ή πως αξιοποιούνται, εναλλακτικά να γίνει σαφής ενημέρωση περί άλλων τοπικών φορέων φροντίδας. Οι εκφράσεις που προτείνονται για τέτοιου είδους περιπτώσεις χρειάζεται να υποδηλώνουν ότι το θύμα δεν ευθύνεται για την βία

που υπέστη και ότι έχει στήριξη, όπως “*“Δεν φταίτε εσείς”, “Δεν είστε μόνη”, “Τίποτε δεν δικαιολογεί τη βία εναντίον σας”*” (Χατζηφωτίου, 2005 : 166).

7. Επιστημονικά Μοντέλα Θεραπευτικής Προσέγγισης Δράστη

Αναφορικά με τα προγράμματα προσέγγισης των δραστών συντροφικής βίας, εντοπίζονται διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις, διαμορφώνοντας τύπους θεραπευτικών προγραμμάτων. Κατά τους Edelson & Tolman, το τυπολόγιο τους απαρτίζεται από τρεις κατηγορίες θεραπευτικών προγραμμάτων, εκ των οποίων το πρώτο είναι τα προγράμματα αυτοβοήθειας που εστιάζουν σε μεθόδους διαχείρισης θυμού και αναγνώρισης ευθύνης των βίαιων πράξεων του δράστη. Ο δεύτερος τύπος αφορά τα προγράμματα εκπαίδευσης που στοχεύουν στην ανεύρεση των αληθινών αιτιών της βίαιης συμπεριφοράς τους και εκμάθησης τεχνικών διαχείρισης θυμού, ενώ ο τρίτος τύπος αποτελεί συνδυασμό των δύο προηγούμενων.

Συμπληρωματικά, ο Harrell, μέσα από την έρευνα του πρόσθεσε τρεις επιπλέον τύπους. Ο πρώτος σχετιζόταν με τα προγράμματα φεμινιστικού υπόβαθρου, υιοθετώντας μια προσέγγιση ερμηνείας της ανδρικής βίας μέσω της πατριαρχίας και της άνιση σχέσης εξουσίας ανάμεσα στη γυναίκα και τον άνδρα. Στη συνέχεια, ο επόμενος τύπος αφορούσε προγράμματα τεχνικής παρέμβασης της κοινωνικής εργασίας, προσπαθώντας να εξαλείψουν εξωτερικές μεταβλητές που παρασέρνουν το άτομο στη βία και να εξετάσουν ατομικά στοιχεία του χαρακτήρα του ατόμου που τον κάνουν πιο ευπαθή στην υιοθέτηση βίαιων συμπεριφορών, ενώ ο τελευταίος τύπος κάνει λόγο για τη χρήση συμπεριφοριστικών μοντέλων με έμφαση στη καταπολέμηση του άγχους (Χατζηφωτίου, 2005).

Γενικότερα, η δημιουργία θεραπευτικών/ συμβουλευτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων από ειδικούς υγείας και επιστημονικό προσωπικό, ως τρόπος παρέμβασης, που κατευθύνονται προς τον δράστη κακοποίησης, είναι σημαντικό μέρος της μέριμνας πρόληψης και καταπολέμησης της συντροφικής βίας. Όσον αφορά τα θεραπευτικά/ συμβουλευτικά προγράμματα, οι στόχοι τους αφορούν την έκφραση - διαχείριση συναισθημάτων, τη κοινωνικοποίηση και την εύρεση εναλλακτικών επιλογών έναντι της βίας και του ελέγχου. Τα προγράμματα εκπαιδευτικής φύσεως ενσωματώνουν την θεώρηση της κοινωνικής μάθησης και αποσκοπούν στην αναγνώριση και τροποποίηση του αξιακού συστήματος και των κινήτρων που λανθάνουν πίσω από τη κακοποιητική συμπεριφορά του και την κατανόηση των επιπτώσεων των πράξεων του στο θύμα (Παπαμιχαήλ, 2004). Η

σημασία τέτοιου είδους προγραμμάτων αναδείχθηκε από το 1980 αρχικά στις ΗΠΑ και στο Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες υιοθετήθηκε από αρκετές ευρωπαϊκές χώρες (Μπαμπασίδης, 2021).

Υπό το φως της νεοσυσταθείσας επανορθωτικής δικαιοσύνης, η ποινική διαμεσολάβηση προβλέπει στόχους που θα αφορούν θύτη και θύμα, και όχι μόνο στην επιβολή κυρώσεων στον δράστη. Πιο συγκεκριμένα, όσο αναφορά τον δράστη θα πρέπει να συμμετέχει σε συμβουλευτική και να εγκαταλείψει την εστία όπου έμενε με τη σύντροφό του, για όσο χρειαστεί, σε περίπτωση που δεν χωρίσουν, αλλά και να αποκαταστήσει τις συνέπειες που επέφεραν οι δράσεις του. Σύμφωνα με το άρθρο 11, σκοπός των θεραπευτικών προγραμμάτων είναι η υποστήριξη, η ανάληψη ευθύνης των πράξεων του και η αποτροπή επανάληψης βίαιων συμπεριφορών (Μπαμπασίδης, 2021).

Σύμφωνα με το Κέντρο για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), εφίσταται η προσοχή σε 3 κύρια επιστημονικά μοντέλα θεραπευτικής προσέγγισης δραστών. Τα μοντέλα αυτά βρίσκουν εφαρμογή σε προγράμματα παρέμβασης δραστών και είναι το μοντέλο Duluth, το γνωστικό συμπεριφορικό μοντέλο και το κοινωνικό – οικολογικό μοντέλο. Η πλειονότητα των προγραμμάτων που υφίστανται στην Ευρώπη αποτελούν ένα μείγμα του μοντέλου Duluth και του γνωστικού-συμπεριφορικού μοντέλου, με κοινό στόχο την κατάρριψη της ιδέας ότι η έμφυλη και συντροφική βία είναι κοινωνικά αποδεκτή.

Αναλυτικότερα, ως προς το μοντέλο Duluth, ξεκίνησε πριν 30 χρόνια και εκτιμάται πως έχει υιοθετηθεί σε 26 χώρες, τάσσεται με την φεμινιστική προσέγγιση της ενδοοικογενειακής/συντροφικής βίας που θεωρεί τη βία ως συμπεριφορά ως επιβολή δύναμης στο θύμα, λαμβάνοντας υπόψη την επικινδυνότητα των επεισοδίων βίας, ενώ υπογραμμίζεται πως θεωρείται κυρίαρχο γιατί είναι η βάση των περισσότερων θεραπευτικών προγραμμάτων δραστών. Κεντρική αντίληψη που στηρίζεται το εν λόγω μοντέλο είναι η απόδοση της ευθύνης προστασίας του θύματος στη κοινότητα, αλλά και σεβασμού στο θύτη. Ο δομικός άξονας του απαρτίζεται από 26 εβδομάδες ομαδικών συνεδριών δραστών, με την αξιοποίηση του διαλόγου ως μέσο, αποφεύγοντας τις κλειστού τύπου ερωτήσεις, με θεματολογία αναφορικά με την εκπαίδευση σε θεματικές ελέγχου και εξουσιαστικής βίας που αντλούνται από οικείες έννοιες και εικόνες, καθώς στηρίζεται στην μαρτυρία των θυμάτων και το τι πιστεύουν ότι πρέπει να διδαχθεί ο θύτης. Στόχος του προγράμματος είναι η απόκτηση ενσυναίσθησης, η ανάληψη ευθύνης και η υιοθέτηση μιας μη βίαιης

συμπεριφοράς, όχι η υπεκφυγή εκπλήρωσης δικαστικής ποινής του δράστη. Ο επικεφαλής του προγράμματος στις ΗΠΑ ανέδειξε ότι ο δείκτης αποτελεσματικότητας ήταν οι 3 στους 10, αντιπροσωπεύοντας αυτούς που ξανά απασχόλησαν τη Δικαιοσύνη για πράξεις συντροφικής βίας.

Έτσι, διαμορφώθηκε το 1982 ο Τροχός της Εξουσίας και του Ελέγχου και έπειτα ο Τροχός της Ισότητας, ως εννοιολογικά εργαλεία εύκολα προσαρμοζόμενα σε κάθε κοινωνικό - πολιτισμικό πλαίσιο, που πλέον έχουν μεταφραστεί σε τριάντα γλώσσες, με την ελληνική να συγκαταλέγεται σε αυτές, και με σχηματική αποτύπωση. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος απεικονίζει τις εξουσιαστικές συμπεριφορές ενός δράστη, με στόχο την κατανόηση της αρνητικής χροιάς τους, με χαρακτηριστικές θεματικές που θίγονται στις ακτίνες του να είναι ο εξαναγκασμός με απειλές, ο εκφοβισμός, η ψυχολογική βία, η ώθηση στην απομόνωση, η αποποίηση της ευθύνης, ο παράγοντας των τέκνων, τα έμφυλα στερεότυπα και η οικονομική βία. Αντίθετα, ο δεύτερος τροχός απαρτίζεται από θετικές συμπεριφορές του δράστη-συντρόφου/συζύγου, όπως ο σεβασμός, η εμπιστοσύνη, η ειλικρίνεια, η υπευθυνότητα προς τον σύντροφο ή τα παιδιά και η ισότητα στις οικιακές εργασίες ή οικονομικές αποφάσεις, αποσκοπώντας στην αποτροπή εκδήλωσης ενδοοικογενειακής βίας (Μπαμπασίδης, 2021). Στη περίπτωση του πρώτου τροχού, το μοντέλο Duluth χρησιμοποιεί σχηματική απεικόνιση για να εκφράσει τις τακτικές άσκησης ελέγχου κατά την συντροφική βία, ως μορφή συντροφικής τρομοκρατίας, που κατά τους Dutton και Goodman μπορεί να σχετίζεται και με θέματα προσωπικής φύσης, όπως η εμφάνιση του θύματος και ένα πρίσμα από απαγορεύσεις συναναστροφής με άτομα στον κύκλο του θύματος, λήψης φαρμάκων, αντισύλληψης ή αγοράς ορισμένων τροφίμων (Παπαμιχαήλ, 2020).

Στη συνέχεια, διαδεδομένο μοντέλο θεραπευτικής προσέγγισης είναι με το γνωστικό - συμπεριφορικό, ακολουθώντας την ψυχοθεραπευτική μεθοδολογία για άτομα με ψυχικά ζητήματα, με καλύτερα αποτελέσματα συγκριτικά με άλλες μορφές ψυχοθεραπείας ή αγωγές φαρμάκων. Βασικός άξονας αυτού του μοντέλου είναι η θεωρία της κοινωνικής μάθησης ως προς την ενδοοικογενειακή/ συντροφική βία, δηλαδή ότι οι δράστες και τα θύματα ακολουθούν συμπεριφορές που έμαθαν από τα οικογενειακά πρότυπα τους κατά τη παιδική ηλικία. Έτσι, προτείνει την αντιμετώπιση των δρώντων υποκειμένων με τη προσέγγιση της συμβουλευτικής σε ομαδικές συνεδρίες χρησιμοποιώντας αντισυμβατικούς τρόπους διαχείρισης των συγκρούσεων,

όπως η εκμάθηση διατήρησης ψυχραιμίας και βελτίωση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Τέλος, το τρίτο μοντέλο, γίνεται λόγος για τη δράση του κατά κόρον ως μέσο πρόληψης. Το κοινωνικό-οικολογικό μοντέλο ερμηνεύει τη συντροφική βία ως αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης παραγόντων κινδύνου σε ατομικό, προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο και συστήνει μια ολιστική προσέγγιση.

Όσο αναφορά τα θεραπευτικά ή εκπαιδευτικά μοντέλα, είναι σαφές πως θα πρέπει να υπάρχει μια διεπιστημονική προσέγγιση μεταξύ ειδικοτήτων και φορέων, αλλά και σωστή εκπαίδευση των επαγγελματιών. Το προσωπικό που θα έρχεται σε επαφή με τα άτομα θα πρέπει να έχει εκπαιδευτεί σε τεχνικές συνέντευξης - ακρόασης, τεχνικές προσέγγισης του δράστη, στην αξιολόγηση και αντιμετώπιση διακινδυνεύσεων, αλλά και στην προστασία των δεδομένων του θύματος. Συμπληρωματικά, οι συνεργαζόμενοι φορείς για την διεξαγωγή ενός τέτοιου προγράμματος θέτουν ως βάση τις αρχές του MARAC (Multi-Agency Risk Assessment Conference), δηλαδή τον διαμοιρασμό με εχεμύθεια εντός του συστήματος σημαντικών πληροφοριών, συντονίζοντας το βέλτιστο δυνατό σχέδιο για τον δράστη ή το θύμα, σύμφωνα με προτάσεις όλων των συμβαλλόμενων φορέων.

Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται ότι τα παραπάνω προγράμματα δεν επιδιώκουν να διαμορφώσουν μια πλασματική πραγματικότητα για το θύμα με την πεποίθηση ότι ο δράστης μπορεί να αλλάξει από τη μία στη στιγμή στην άλλη δια μαγείας, λόγω της συμμετοχής του στο πρόγραμμα. Έτσι, το θύμα δύναται να συμβουλευτεί ειδικό που θα του εξηγήσει ρεαλιστικά τα δεδομένα.

Επιπρόσθετα, εστιασμένα στο παράδειγμα της Ελλάδας, αρμόδιος φορέας διεκπεραίωσης θεραπευτικών προγραμμάτων για τους δράστες συντροφικής βίας είναι το ΕΚΚΑ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης), υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, με πολλούς δράστες να παραπέμπονται με τη μορφή διαμεσολάβησης από τις Εισαγγελίες Αθηνών, Πειραιά και Θεσσαλονίκης. Υπό το ίδιο πρίσμα, εκτός από το ΕΚΚΑ υλοποιούνται από δύο ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) αντίστοιχα θεραπευτικά προγράμματα. Εκτενέστερα, μια εκ των δύο είναι το Ινστιτούτο Πρόληψης και Θεραπείας Βίας και Προώθησης της Ισότητας των Φύλων – Βία-Στοπ, στη Καβάλα, με θεραπευτικό πρόγραμμα από το 2012, με διάρκεια ισόποση με την παραγραφή των εγκλημάτων των περισσότερων συμμετεχόντων, δηλαδή τρία έως οχτώ χρόνια, διεξάγοντας μια ατομική και μια ομαδική συνεδρία μηνιαία. Ακόμη, η δεύτερη ΜΚΟ είναι ο

Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου, στη Κρήτη, που τα τελευταία χρόνια υλοποίησε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα, με εξατομικευμένο χαρακτήρα συνεδριών, απευθυνόμενο σε άνδρες και γυναίκες δράστες συντροφική βίας, με μέση διάρκεια τριών ετών, όμως στοχεύοντας στην μείωση σε ενάμιση με δύο έτη, ανάλογα την βαρύτητα της περίπτωσης, συνοδευτικά οργανώνονται ομαδικές συνεδρίες και μεταπαρακολούθηση (follow up) του εκπαιδευόμενου (Μπαμπασιδής, 2021).

Στο πλαίσιο των συναντήσεων με βίαιους άνδρες, είτε σε ομαδικές, είτε σε ατομικές συνεδρίες, οι ειδικοί έχουν πληθώρα θεραπευτικών τεχνικών παρεμβάσεων που μπορούν να αξιοποιήσουν για να επιτύχουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Εκτενέστερα, κάποιες από τις τεχνικές είναι αυτή της αυτοαξιολόγησης του θύτη, αποσκοπώντας στην περιοδολόγηση γεγονότων που συνετέλεσαν στην απόφαση άσκησης βίας και η δημιουργία ενός σχεδίου ασφαλείας, όπως έχει αναλυθεί προηγουμένως, για τον περιορισμό της βίαιων καταστάσεων. Σημαντική τεχνική είναι αυτή της επιμόρφωσης του δράστη σχετικά με τις αιτίες, τις νομικές επιπτώσεις και τη γενικότερη φύση των πράξεων του (κύκλος της βίας). Ακόμη, μια τεχνική είναι αυτή εκμάθησης μη βίαιων δεξιοτήτων, μέσω των δημιουργικών διαλειμμάτων αποφόρτισης από πιεστικούς κοινωνικούς παράγοντες που μπορεί να θεωρηθούν πυροδότες συνδυαστικά με τεχνικές χαλάρωσης. Επιπλέον, πιθανές χρήσιμες τεχνικές αποτελούν η ευαισθητοποίηση του δράστη σε θέματα ισότητας και η αξιολόγηση του βάσει της παρακολούθησης του στο πλαίσιο θεραπευτικής ομάδας σε περίπτωση επίδειξης χειριστικής συμπεριφοράς, αλλά και η προβολή ταινιών που θίγουν το ζήτημα της συντροφικής βίας, με ανάλυση μετέπειτα, για ευκολότερη αποκωδικοποίηση των νοημάτων που παρουσιάστηκαν (Χατζηφωτίου, 2005).

Τέλος, σημειώνεται ότι είναι καίριας σημασίας ο επαγγελματίας που έρχεται σε επαφή με τον δράστη στις συνεδρίες να παρουσιάζεται ανήσυχος σε περίπτωση μη λήψης βοήθειας του δράστη αναφέροντας ότι μπορεί να υπάρξει υποτροπή και να γίνεται ξεκάθαρη απόρριψη βίαιων πρακτικών ανεξαρτήτως συνθηκών ή δικαιολογιών. Ταυτόχρονα, οι επαγγελματίες πρέπει βασίζουν την παρέμβαση τους στις διαπιστώσεις ότι η πεποίθηση των δραστών περί δικαιώματος άσκησης βίας ως μέσο ελέγχου επί των γυναικών συντρόφων τους είναι εσφαλμένη, ότι η κακοποίηση προσδιορίζεται σε συνάρτηση με τις ανισότητες της κοινωνίας, όχι μεμονωμένα ως γεγονότα και ότι η ανδρική βία είναι συνειδητή επιλογή των δραστών, συνεπώς οφείλουν να αναλάβουν την ευθύνη των πράξεων τους (Χατζηφωτίου, 2005)

Αναφορικά με την κριτική που ασκήθηκε για την δημιουργία προγραμμάτων με επίκεντρο τους δράστες, αφορούσε κυρίως οικονομικούς παράγοντες. Ουσιαστικά, ερώτημα που τέθηκε υπό την μορφή κριτικής ήταν το αν με την δημιουργία προγραμμάτων εστιασμένων στην μετατροπή της συμπεριφοράς των δραστών τα χρήματα που δαπανήθηκαν για την υλοποίηση τους αφαιρέθηκαν από κονδύλια που προορίζονταν για την στήριξη δομών κακοποιημένων γυναικών (Χατζηφωτίου, 2005).

Παράρτημα

POWER AND CONTROL WHEEL

Greek Translation - 2022
Translated by Eleni Fotou and Efrosyni Spanea
Proofread and edited by Translation World Ltd (UK)
www.translationworld.org

DOMESTIC ABUSE INTERVENTION PROGRAMS

202 East Superior Street
Duluth, Minnesota 55802
218-722-2781
www.TheDuluthModel.org

Εικόνα 1: Τροχός της Εξουσίας και του Ελέγχου (Μοντέλο Duluth)

EQUALITY WHEEL
Greek Translation - 2023
Translated by Translation World Ltd (UK)
www.translationworld.org

DOMESTIC ABUSE INTERVENTION PROGRAMS
202 East Superior Street
Duluth, Minnesota 55802
218 -722 -2781
www.theduluthmodel.org

Εικόνα 2: Τροχός της Ισότητας (Μοντέλο Duluth)

Βιβλιογραφία:

- Αντωνοπούλου, Α. (2022, Νοέμβριος). Ο κύκλος της κακοποίησης - Walker, L. (1991). *Η Πύλη της Ψυχολογίας*. <https://www.psychology.gr/violence-abuse/7055-o-kyklos-tis-kakopoiisis-walker-1991.html>
- Αρτινοπούλου, Β., & Φαρσεδάκης, Ι. (2003). Ενδο-οικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα. *Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)*. https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2009/01/111_ENDO-OIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf
- Βαΐου, Ν., Πετράκη, Γ., & Στρατηγάκη, Μ. (2021). Εισαγωγή: Έμφυλη βία - Βία κατά των γυναικών. In *Έμφυλη βία - Βία κατά των γυναικών* (pp. 11-21). Αλεξάνδρεια.
- Βλάχου, Β. (2008). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γεωργούλας, Σ. (2009). *Παρέκκλιση Ανηλίκων: Θεωρητική, Ερευνητική Προσέγγιση και Πολιτικές*. ΚΨΜ.
- Δήμος Βάρης - Βούλας - Βουλαγμένης. (n.d.). *Σήμα για Βοήθεια - Help me sign*. Δήμος Βάρης - Βούλας - Βουλαγμένης. Ανακτήθηκε 2024, από <https://www.vvv.gov.gr/index.php/crime-and-community-safety/sign-for-help>
- Διοτίμα. (n.d.). *Αναγνώρισε τα σημάδια της βίας σε μια σχέση*. Κέντρο Διοτίμα. Ανακτήθηκε Δεκέμβριος, 2023, από <https://diotima.org.gr/anagnorise-ta-simadia-tis-vias-se-mia-schesi/>
- Διοτίμα. (n.d.). *Γυναικοκτονία: Η πιο ακραία μορφή έμφυλης βίας*. Κέντρο Διοτίμα. Ανακτήθηκε May, 2024, από <https://diotima.org.gr/gynaikoktonia-i-proti-aitia-thanatoy/>
- Δρούγα, Κ., Παπαθανασίου, Μ., & Τσονίδης, Α. (2001, Μάιος). Θύμα ή Επιζώσα; Η Ρητορική Κατασκευή Ταυτοτήτων στη Συμβουλευτική για την Κακοποίηση Γυναικών: Μια Ανάλυση Μελέτης. *Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)*. https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2009/07/169_ENDOOIKOGENEIAKI_VIA_EPIZOSA.pdf
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης - Ε.Κ.Κ.Α. (n.d.). *Κακοποίηση και Εμπορία Ανθρώπων*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ανακτήθηκε Ιανουάριος, 2024, από <https://ekka.org.gr/index.php/el/me-endiaferei-to-thema-tis-kakopoiisis>

- Ζήση, Α. (2021). Από το κυνήγι των μαγισσών του χθές στο σήμερα: Γυναίκες, θύματα έμφυλης βίας. In *Έμφυλες ανισότητες και δικαιώματα των γυναικών στη σημερινή Ελλάδα* (pp. 96-103). Δημοσιεύματα Κέντρου του ΑΠΘ για τον Ευρωπαϊκό Νομικό Πολιτισμό.
https://www.researchgate.net/publication/357656984_Kynegi_ton_magisson_Zese
- Ζήση, Α., & Πανταζή, Μ. (2022). Πανδημία Covid-19 και Ψυχική Υγεία. In Μ. Σαββάκης (Ed.), *Η Πανδημική Συνθήκη: Δι-επιστημονικές προσεγγίσεις και ερμηνευτικές συνθέσεις* (pp. 247-260). Ινστιτούτο του Βιβλίου - Καρδαμίτσα.
- Κάββουρα, Θ. (2021). Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Οι εμπειρίες συμβούλων και στελεχών των συμβουλευτικών κέντρων και των ξενώνων φιλοξενίας. In Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη, & Μ. Στρατηγάκη (Εκδ.), *Έμφυλη Βία - Βία κατά των Γυναικών* (pp. 137-150). Αλεξάνδρεια.
- Καστράνη, Θ., Αθανασιάδου, Χ., & Δεληγιάννη - Κουϊμτζή, Β. (2021). Η Θεραπευτική Σχέση και η Συμβουλευτική Διαδικασία μέσα από την Εμπειρία Γυναικών που έχουν υποστεί Συντροφική Βία. *Hellenic Journal of Psychology*, 18, 195-225.
<https://doi.org/10.26262/hjp.v18i2.8076>
- Κεφαλληνού, Ν. (n.d.). *Ο κύκλος της βίας*. Κέντρο Διοτίμα. Ανακτήθηκε Δεκέμβριος, 2023, από <https://diotima.org.gr/unlock-your-power-o-kyklos-tis-vias/>
- Κεφαλληνού, Ν. (2019, Νοέμβριος 11). «Φωτογράφησε τους Μώλωπες στο Σώμα σου» - Οδηγός Φυγής Από μια Βίαη Σχέση. *VICE*.
<https://www.vice.com/el/article/7x5aex/fwtografise-toys-mwlpes-sto-swma-soy-odhgos-fygghs-apo-mia-biaih-sxesh>
- Κοντοχρήστου, Α. (2021). Από την έμφυλη βία στη γυναικοκτονία. Το παραδειγμα της Ελλάδας μέσα από το μοντέλο της Ιταλίας. In Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη, & Μ. Στρατηγάκη (Εκδ.), *Έμφυλη Βία - Βία κατά των Γυναικών* (pp. 213-228). Αλεξάνδρεια.
- Κουνενού, Κ., & Κουρμούση, Ν. (n.d.). Βία ενάντια στις γυναίκες. *Womentors*.
- Μηλιώνη, Φ. (2021). Νομική Συμβουλευτική και Έμφυλη Βία. In Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη, & Μ. Στρατηγάκη (Εκδ.), *Έμφυλη Βία - Βία κατα των Γυναικών* (pp. 95-106). Αλεξάνδρεια.
- Μοσχοβάκου, Ν. (2021). Σεξουαλική Συναίνεση: Η διαρκώς διαπραγματεύσιμη έννοια μιας αδιαπραγμάτευτης συνθήκης. In Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη, & Μ. Στρατηγάκη (Εκδ.), *Έμφυλη Βία - Βία κατά των Γυναικών* (pp. 37-50). Αλεξάνδρεια.

- Μπαμπασιδής, Κ. (2021, Δεκέμβριος). Προσεγγίσεις και Προτάσεις για Αποτελεσματική Παρέμβαση και Αλλαγή Στάσης Ανδρών-Δραστήων Ενδοοικογενειακής Βίας. *Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)*.
https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2022-12/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%A8%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%A1%CE%95%CE%A5%CE%9D%CE%91.pdf
- Παπαμιχαήλ, Σ. (2020, Ιούνιος). Η Ψυχολογική Βία και ο Εξαναγκαστικός Έλεγχος ως Σημαντικές Μεταβλητές στην Κατανόηση της Συζυγικής - Συντροφικής Βίας. *Έγκλημα και Τιμωρία*, 7(Η Γυναίκα ως Δράστης ή Θύμα Εγκλήματος και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου), 43-51. https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2020/07/crime-and-punishment-7.pdf?fbclid=IwAR0p9wqbJY6kE7gS7YZDTdypNkbdRh55UXUKD9KSShktLnMoH-3_Jdhz4aE
- Παπαμιχαήλ, Σ. (2004). *Η γυναίκα ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας: Τα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος και η μεταξύ τους σχέση*. Πάνδημος Παντειακές Δημοσιεύσεις. <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:6777&lang=el>
- Πετρουλάκη, Κ. (2013, Νοεμβρίου 25). *Κακοποίηση στη Συντροφική Σχέση: Για να μην φεύγει...* [Power Point]. Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.). Ανακτήθηκε Νοέμβριος, 2023, από <https://slideplayer.gr/slide/1886884/>
- Ρομπόκου - Καραγιάννη, Α. (2020, Ιούνιος). Ενδοοικογενειακή Βία στην Ελλάδα και Covid-19. *Έγκλημα και Τιμωρία*, 7(Η Γυναίκα ως Δράστης ή Θύμα Εγκλήματος και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου), 37-43. https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2020/07/crime-and-punishment-7.pdf?fbclid=IwAR0p9wqbJY6kE7gS7YZDTdypNkbdRh55UXUKD9KSShktLnMoH-3_Jdhz4aE
- Σαριδάκη, Β. (2000). Η Ενδοοικογενειακή Βία με επίκεντρο την Βία κατά της Γυναίκας. In *Έγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21ου Αιώνα* (pp. 207-216). Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Τσακιστράκη, Χ. (2020). Όταν ο κίνδυνος βρίσκεται στο σπίτι. In Π. Καπόλα, Γ. Κουζέλης, & Ο. Κωνσταντάς (Εκδ.), *Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου: Να τραβήξουμε το φρένο κινδύνου στο τρένο της προόδου* (pp. 267-273). Νήσος/ Εταιρεία Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου. <https://www.dropbox.com/s/bm9ilgm50pywewh/%CE%91%CF%80%CE%BF%CF>

[%84%CF%85%CF%80%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CF%83%CE%B5%20%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%AD%CF%82%20%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CF%85.pdf?e=2&dl=0](#)

- Τσίγκανου, Ι. (2021). «Κοινωνικές αναπαραστάσεις Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή βία κατά των Γυναικών στην Ελλάδα». Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Ανακτήθηκε 2024, από <https://www.kethi.gr/ereunes-meletes/koinonikes-anaparastaseis-pepoithiseis-kai-stereotypa-gia-tin-endooikogeneiaki-bia-kata-ton-gynaikon-stin-ellada>
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία Κατά των Γυναικών και των Παιδιών: Διαπιστώσεις και Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Τζιολά.
- Χατζούλη, Α., & Σινίκη, Μ. (2006). Conflict resolution and conflict management among men and women in close interpersonal relationships in modern Greece. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 13(3), 134-154. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23906
- Campbell, A. M. (2020). An increasing risk of family violence during the Covid-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives. *Forensic Science International: Reports*, 2. <https://doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100089>
- Campbell, J. (2009). Risk Factors for Femicide and Femicide-Suicide: A Multisite Case Control Study. In *Strengthening Understanding of Femicide: Using research to galvanize action and accountability* (pp. 60-69). Program for Appropriate Technology in Health (PATH), InterCambios, Medical Research Council of South Africa (MRC), and World Health Organization (WHO). <https://cpcjalliance.org/wp-content/uploads/2014/08/10k.-FemicideReport.pdf#page=36>
- Chatzifotiou, S., & Andreadou, D. (2021, August 4). Domestic Violence During the Time of the COVID-19 Pandemic: Experiences and Coping Behavior of Women από Northern Greece. *International Perspectives in Psychology*, 10(3). Women During COVID-19), 180-187. <https://doi.org/10.1027/2157-3891/a000021>
- Chatzifotiou, S., & Dobash, R. (2001, September). Seeking Informal Support: Marital Violence Against Women in Greece. *Violence Against Women*, 7(9), 1024-1050. <https://doi.org/10.1177/10778010122182884>
- Chollet, M. (2023). *Εφευρίσκοντας τον έρωτα ξανά* (Γ. Καράμπελας, Μεταφρ.). Στερέωμα.
- Coltrane, S., & Collins, R. (2001). *Sociology of Marriage & the Family* (5th ed.). Wadsworth.

- Council of Europe. (n.d.). *GREVIO - Istanbul Convention Action against violence against women and domestic violence*. The Council of Europe. Ανακτήθηκε May, 2024, από <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (2009). Murder in Britain Study: The Murder of Women. In *Strengthening Understanding of Femicide: Using research to galvanize action and accountability* (pp. 69-76). Program for Appropriate Technology in Health (PATH), InterCambios, Medical Research Council of South Africa (MRC), and World Health Organization (WHO). <https://cpcjalliance.org/wp-content/uploads/2014/08/10k.-FemicideReport.pdf#page=36>
- Duluth Model. (n.d.). *Men's Nonviolence Classes*. Domestic Abuse Intervention Programs. Ανακτήθηκε May, 2024, από <https://www.theduluthmodel.org/about-us/mens-nonviolence-classes/>
- Evans, M. L., Lindauer, M., & Farrell, M. (2020, September 16). A Pandemic within a Pandemic — Intimate Partner Violence during Covid-19. *The New England Journal of Medicine*, 383(24). <https://doi.org/10.1056/NEJMp2024046>
- Furr, A. (2023). *Κοινωνιολογία της ψυχικής υγείας και ασθένειας* (Κ. Μιχαηλίδης, Μεταφρ.). Πεδίο.
- Giddens, A. (2005). *Η μεταμόρφωση της οικειότητας: Σεξουαλικότητα, αγάπη και ερωτισμός στις μοντέρνες κοινωνίες* (Α. Καλογιάννης, Μεταφρ.). Πολύτροπον.
- Karakurt, G., Smith, D., & Whiting, J. (2014). Impact of Intimate Partner Violence on Women's Mental Health. *Journal of family violence*, 29(7), 693-702. <https://doi.org/10.1007/s10896-014-9633-2>
- Papadakaki, M., Tzamalouka, G., Chatzifotiou, S., & Chliaoutakis, J. (2008, Μάιος). Seeking for Risk Factors of Intimate Partner Violence (IPV) in a Greek National Sample: The Role of Self-Esteem. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(5), 732-750. <https://doi.org/10.1177/0886260508317181>
- Renzetti, C. M. (2018). Feminist Perspectives. In W. S. DeKeseredy & M. Dragiewicz (Εκδ.), *The Handbook of Critical Criminology* (2nd ed., pp. 74-82). Routledge. <https://xyonline.net/books/bibliography/35-men-prisons-criminology-law/d-prisons-criminology-deviance-and-gender/i-overviews-and-introductions-feminist-criminology>
- Russell, D. E. H. (2009). Femicide: Politicizing the Killing of Females. In *Strengthening Understanding of Femicide: Using research to galvanize action and accountability* (pp. 27-32). Program for Appropriate Technology in Health (PATH), InterCambios,

Medical Research Council of South Africa (MRC), and World Health Organization (WHO).

<https://cpcjalliance.org/wp-content/uploads/2014/08/10k.-FemicideReport.pdf#page=36>

United Nations Office On Drugs and Crime. (2018, November 25). *Global Study on Homicide: Gender-related killing of women and girls*. United Nations Office on Drugs and Crime. Ανακτήθηκε May, 2024, από https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf

United Nations Office On Drugs and Crime. (2023, November 25). *Gender-Related Killings of Women and Girls (Femicide/Feminicide)*. UN Women. Ανακτήθηκε May, 2024, από https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/briefs/Femicide_brief_2023.pdf

Walker, L. E. (1989). *Η Κακοποιημένη Γυναίκα* (Τ. Ανθουλιάς, Μεταφρ.). Ελληνικά Γράμματα.

Wendoh, S. (2020, April 22). *COVID-19 and the rise of gender-based violence*. International Planned Parenthood Federation. Ανακτήθηκε 2024, από <https://www.ippf.org/blogs/covid-19-and-rise-gender-based-violence>